

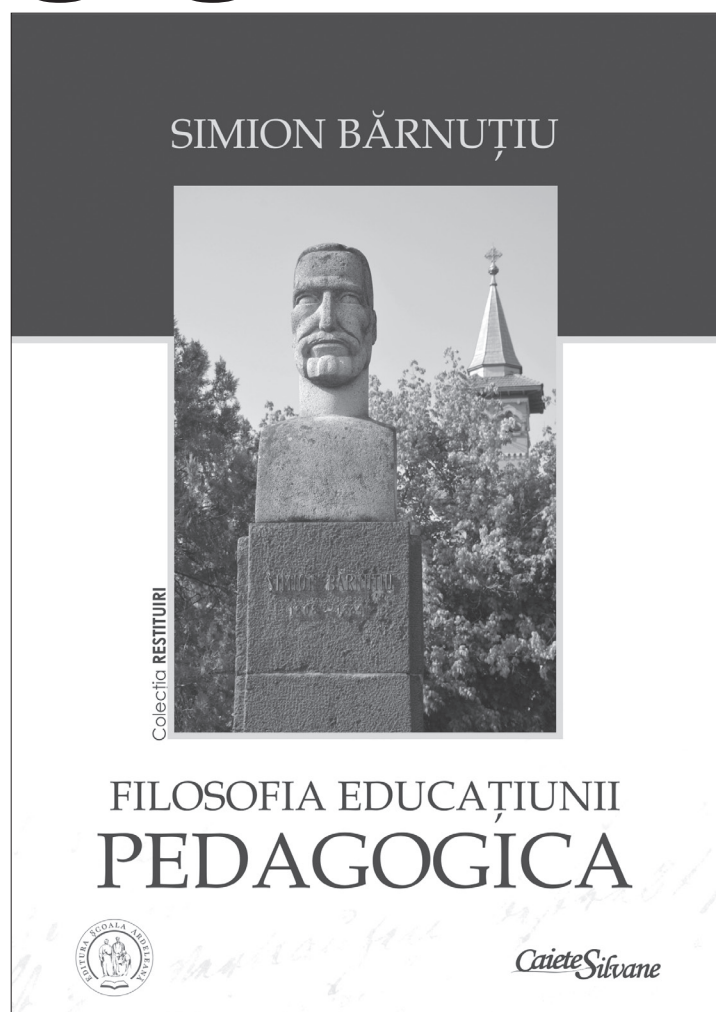
Caiete Silvane

Revistă de cultură

Sub egida Uniunii Scriitorilor din România

129

Pedagogul Bărnuțiu

La editurile „Caiete Silvane” (Zalău) și „Școala Ardeleană” (Cluj-Napoca) a apărut, cu sprijinul Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj, o carte – eveniment: **Simion Bărnuțiu, „Filosofia educației. Pedagogica”**, ediție îngrijită, notă asupra ediției, note, transcriere interpretativă și studiu introductiv de Traian Vedinaș.

„Filosofia educației. Pedagogica” este o restituire a unei părți din „Pedagogia” (1870) lui Simion Bărnuțiu. Restituirea este utilă „nu numai specialiștilor în istoria pedagogiei, ci și a celor preocupați de filosofia românească, de istoria limbii și culturii românești, fie și numai pentru faptul că discursul

clar filosofic și inovator lingvistic din cele două părți reproduse de noi, este superior atât ca stil, cât și ca gândire celorlalte texte filosofice editate până acum din opera bărnățiană. Prin titlul «Filosofia educației» partea care o restituim din «Pedagogia» lui Simion Bărnuțiu devine scriere fondatoare de filosofia culturii în gândirea românească” (Traian Vedinaș).

Cartea a fost lansată marți, 6 octombrie 2015, în cadrul celei de-a treia ediții a Festivalului Internațional de Carte Transilvania de la Cluj-Napoca, eveniment de anvergură care susține cultura scrisă română și universală.

Caiete Silvane

Revistă de cultură

ISSN 1454-3028

on-line: ISSN 2247-7365

Adresa redacției: Zalău, Piața 1 Decembrie 1918,
nr. 11, Sălaj, România; Tel./fax 0260/612870;
e-mail: caietesilvane@yahoo.com, office@caietesilvane.ro;
www.caietesilvane.ro; www.culturasalaj.ro

Revistă de cultură editată de Centrul de Cultură și Artă
al Județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din
România, a Consiliului Județean Sălaj,
a Consiliului Local și Primăriei Municipiului Zalău
Serie nouă, Anul XI, Nr. 10 (129), octombrie 2015.
Apare până în data de 20 a fiecărei luni. Preț: 4 lei

Colectivul de redacție:

Daniel Săuca - redactor șef
Viorel Mureșan - redactor șef adjunct
Daniel Hoblea - secretar de redacție
Marin Pop, Carmen Ardelean - redactori;
Viorel Tăutân, Marcel Lucaciu, Imelda Chintă - redactori asociați;
Györfi-Deák György, Alice Valeria Micu, Carmen Ciumărnean,
Gheorghe Moga, Simona Ardelean - colaboratori.

Responsabili de număr: **Daniel Săuca, Daniel Hoblea**

Corectură: **Oana-Maria Barariu-Săvuș**

Revista apare în urma unui protocol de colaborare încheiat între: Consiliul Județean Sălaj; Instituția Prefectului Sălaj; Primăria Zalău; Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Sălaj; Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău; Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Filiala Zalău; Biblioteca Județeană „Ioniță Scipione Bădescu” Sălaj; Inspectoratul Școlar Județean Sălaj; Arhivele Naționale Filiala Sălaj; Cenaclul literar „Silvania”; Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

Responsabilitatea pentru opiniile și calitatea materialelor publicate revine în întregime autorilor.

Nu primim la redacție decât materiale culese în format electronic, cu respectarea normelor ortografice în vigoare.

Revista „Caiete Silvane”
este membră a
Asociației Revistelor,
Publicațiilor și Editurilor (ARPE)

Tiparul realizat la Tipografia Color Print Zalău,
Str. 22 Decembrie 1989, nr. 66, Sălaj, tel./fax 0260-661752

Abonamentele la revistă se pot contracta prin oficiile
poștale, factorii poștali, prin Damco și prin redacție
(achitând suma de bani aferentă abonamentului dorit
în contul Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj:

RO58TREZ5615010XXX006033

deschis la Trezoreria Zalău,
la care se adaugă taxele poștale de expediere).
Prețul unui abonament pe o lună este de 3,5 lei.
Pentru orice nereguli privind difuzarea vă rugăm
să ne contactați la telefon 0260-612870.

Sumar

- Ion Pop**, Poem pentru „Caiete Silvane”. Nu sunt sigur p. 1
- Parodie de **Lucian Perța** p. 2
- Viorel Mureșan**, Preumblare prin grădina Gutenberg pp. 2-3, p. 46
- Viorel Mureșan**, Poștașul rural pp. 4-5
- Marcel Lucaciu**, Obsedantul deceniu p. 6, p. 46
- Imelda Chintă**, O panoramare a literaturii fantastice românești pp. 7-8
- Carmen Ardelean**, Stepe interioare pp. 9-10
- Traian Vedinaș**, Spiritul Blajului pp. 11-13
- Protocol de colaborare pentru editarea revistei „Caiete Silvane” p. 13
- Simion Bărnuțiu**, Pedagogica (fragment) pp. 14-17
- Mircea Popa**, Simion Bărnuțiu – filologul pp. 18-23
- Editura „Caiete Silvane” la Festivalul Internațional de Carte Transilvania p. 23
- Rodica Marian**, „Misterele unchiului Simion” sau cum intenția ultrarealistă poate potența un destin „misterios” pp. 24-26
- Narcisa Știucă**, Noi perspective etnologice sau despre fascinația lucrurilor mărunte pp. 27-28
- Ioan F. Pop**, Texte inutile p. 29
- Franciscus Georgius**, Fiii lumii și fiii luminii. 3. Cea mai frumoasă femeie pp. 30-31
- Daniel Mureșan**, Cronica de concert. Al Di Meola, *Elysium Unplugged Tour* p. 31
- Simona Ardelean**, Filmografiile Simonei. *Toată lumea e bine* p. 32
- Gheorghe Moga**, „N-au scris mână de înger, ci mână de țărână” p. 33, p. 46
- Marin Pop**, 70 de ani de la marea manifestație monarhistă și anticomunistă din 8 noiembrie 1945 pp. 34-39
- Bodola Kinga, Szabó Attila**, Colecționarul Takács Adalbert pp. 40-42
- Horea Pop**, Noi descoperiri arheologice în castrul roman de la Buciumi, județul Sălaj pp. 43-44
- Augustin Mocanu**, Pseudoterține p. 45
- Daniel Hoblea**, Malaxorul de toamnă pp. 47-48

Ion Pop

Poem pentru
„Caiete Silvane”

Nu sunt sigur^{*}

Nu sunt sigur că aş putea trăi
toată viaţa pe-un ţărm de mare, -
n-aş fi în stare să fiu filosof în fiecare zi,
prea frecventa folosire a noţiunilor *infin*it şi *haos*,
ori doar trei dintre cele patru elemente fundamentale
mi-ar sărăci prea grav vocabularul.

Să te trezeşti în fiecă dimineată
cu teribilul zgomot de ape sparte,
să vezi toată ziua spume şi ţandări,
lovite de stânci, scoici fără ochii moluștelor,
mi-ar afecta, apoi, destul de grav moralul,
iar pumnul de nisip răsfirat şi risipit pe plajă
m-ar îndemna cu siguranţă la foarte nesănătoase
asociaţii
de idei şi de vieţi.

Ce să mai spun despre acele aproape insuportabile
momente când, răvăşită de furtună, orbită de mânie,
pare să fi dizolvat în cenuşul ei
toată ura lumii, neascultarea toată,
anarhia, decăderea prestigioaselor instituţii, a legilor, -
ce exemplu ar putea da ea copiilor
şi, în general, tinerei generaţii?

Mi s-ar putea repica, desigur, că sunt şi ore, zile,
când, dimpotrivă, marea e toată transparentă şi
geometrie,
când sufletul tău locuieşte în încăperi albastre,
(aşa se simte, probabil, Faraonul în veşnica-i
piramidă),
când te poate auzi, în sfârşit, şi Dumnezeu,
netulburat de vuietul valurilor.

Dar nu trece mult şi-ţi vine să iei de pe plajă-o piatră
şi s-o arunci în apă.

De aproape şaptezeci de ani mă întreb, de asemenea,
dacă aş putea trăi, tot timpul,
în mine şi cu mine.

^{*} Din antologia *Poeme – 1966-2011*, Editura Şcoala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2015, pp. 496-497.

Preumblare prin grădina Gutenberg

„Scrisul, de când e lumea, n-a pierdut nicio bătălie”

Viorel MUREȘAN

Deși nu are nimic din convențiile scrisului diaris-tic, noua carte a lui Olimpiu Nușfelean, *Să furi raiul cu ajutorul cuvântului*, Editura Charmides, Bistrița, 2014, pare mai degrabă un jurnal, străbătut subteran de un curent moral de esență creștină. Notațiile scriitorului, la intervale neconsemnate, capătă forma și coerența unor eseuri pe teme curente în viața unui intelectual activ, informat și atent la tot ce conferă specificul, în plan social, literar și cultural. Cuvântul și comunica-re verbală reprezintă elementul tematic esențial al cărții, iar în context, transfigurarea poetică a realu-lui e privilegiată. Aspectul general e acela de discurs critic limpede articulat, unde nu se poate trece peste noblețea stilului, forjat în atelierul scriitorului de fic-țiune, pus în slujba câtorva înalte și stringente idei.

În deschiderea cărții stă un eseu în care, alimentat de teoriile cele mai recente ale lecturii, autorul se află în căutarea cititorului ideal. Întrucât lectura și calita-tea ei au dobândit accente grave, Olimpiu Nușfelean rămâne comprehensivul lor apărător: „Cititorul ideal

este cel care privește semnele realității prin ochea-nul lecturilor, realizând un echilibru între imaginația personală și imaginația realității. O asemenea relație contribuie, poate nu în mod absolut, dar evident, la limpezirea lucrurilor, la un plus de înțelepciune în ci-tirea semnelor lumii în care trăim” (p. 12). Sub titlul *Vidul din mit* întâlnim o subtilă analiză a evenimente-lor din decembrie '89, făcută prin prisma unui mito-logism socio-politic. Eseul are o adâncime a înțelege-rii istoriei care nu e întotdeauna la îndemâna literați-lor. De altfel, Olimpiu Nușfelean știe să pună o ramă distinctă unei părți decupate din suprafața cotidiană, scoțând-o apăsător în evidență, așezând-o în afara tim-pului. În alt loc, jurnalul estetic optează să reflecteze asupra cărții ca produs de piață, autorul considerând că „scrisul” s-ar cădea să beneficieze de o abordare to-tal diferită în raport cu celelalte categorii de marfă. Oricum, e bine când cineva dintre scriitori se gândeș-te, azi, și la această problemă. Mai înclinat spre socio-logia literară decât spre hermeneutică, textul intitulat

Parodie de Lucian Perța

Ion Pop

Sunt sigur

(după poemul „Nu sunt sigur”)
(din *Caiete Silvane*, octombrie 2015)

Sunt sigur că dacă aș fi încercat,
aș fi putut atunci, în șaptezeci și șase,
ca orice român emancipat,
să rămân la Paris, departe de haosul de acasă,
dar biata mea cumințenie a învins tentația
și nu mi-am trădat fundamental nația.

E altceva să te trezești în fiecare dimineață
în țărișoara ta, în urletul sirenelor fabricilor
ce te cheamă la muncă – altă viață,
despre care nu pot povesti acum nepoților
fără să le afectez, chiar prin lecturi fragmentare,
moralul
și așa, destul de afectat de amânarea general a

bunăstării
promise la revoluție și risipită precum nisipul în
scandalul
vieții politice
în care eu, totuși, nu m-am vârat.

Ce să le mai spun despre istoria realizării
revistei „Echinox”, ce pe drept cuvânt, se zice
că a spart și dizolvat cenușul urât
al vieții culturale clujene, și nu numai,
atacând anarhia și decăderea instituțiilor culturale –
cum să le spun copiilor că este,
mai bine zis că a fost în cultură și o asemenea cale?!

Mi-ar putea replica că acestea sunt texte,
că viața nu înseamnă numai a scrie și a fi,
descoperirile ochiului democrației
(așa vorbesc despre noua societate acești copii)
fiind mult mai importante, ce Dumnezeu,
decât vuietul valurilor poeziei!

Dar dacă aș fi rămas atunci la Paris și basta,
ce aș fi fost eu acum, în această zi?

De aproape șaptezeci de ani
nu pot ieși
din dilema aceasta!

În căutarea unui destin asumat are în vedere dinamica scrisului, după '89, dar și pe cea a receptării. Concluziile sunt, pe cât de sceptice, pe atât de tăios lucide și responsabile: „Pe lângă ieșirea în spațiul (mai mult public decât literar) a unor scriitori nedreptățiți înainte de '89, s-a produs și o hemoragie de veleitari, pe care, înainte de '89, i-a ținut departe de pagina tipărită mai mult estetica decât partidul. Aceștia au adus mai mult confuzie (prelungită), decât infuzie de nou, în orizontul literar” (p. 26). Lărgind aria tematică, urmează câteva considerații despre destinul cuvântului ajuns instrument politic. Aspirația politicienilor de a parveni politic prin discurs atrage pericolul pervertirii, prin contaminare, și a discursului literar. Într-o prelungire logică, urmează un text ce are în centru condiția și deontologia ziaristului, care trebuie să distingă clar frontiera dintre ficțiune și realitate. Confundarea acestora duce la minciuna de presă. Prima parte a volumului se încheie cu un eseu echilibrat, *Lupta cu monstrul sau scriitorii blestemați*, despre morala scriitorului, plecând de la câteva cunoscute cazuri de relație vinovată cu regimul politic sau, dimpotrivă, de acută dizidență.

Și în suita de eseuri din partea a doua a volumului, terenul de joc este sufletul omenesc și strategiile de autoconstrucție prin lectură și scris. Credem că uneori se teoretizează excesiv, în zona rivalității dintre cele două tipuri de discurs, al realității și al literaturii. Diferența o va dicta mereu perenitatea celei de-a doua. Într-un important centru de interes se constituie problematica absorbirii biografiei auctoriale în operă. Captând ecouri din Umberto Eco despre „opera apertă”, Olimpiu Nușfelean devine adeptul unui biografism moderat, sprijinit de meditația asupra experienței creatoare proprii. Nescăpându-i tendința spre narativizare, manifestată și în poezia tranzitivă, autorul lasă să se înțeleagă că oricare operă este și autoreferențială.

Din jurnalul său de gânduri asupra literaturii, autorul consacră, în a treia parte a cărții, un eseu, în multe privințe lămuritor, raporturilor dintre poezie și proză în romanul modern. Sunt puse față în față două puncte de vedere contrare: unul al lui Cioran, care refuză poezia prozei, iar celălalt al lui Faulkner, care o acceptă. Corelată cu fuga poeziei înspre epic, teza romancierului american, asortată și cu altele din cultura noastră (D. Caracostea, Mihai Zamfir) îi surâde lui Olimpiu Nușfelean: „Toată această deschidere a prozatorilor spre poezie nu face decât să faciliteze, în cazul prozei, o mai bună reprezentare a naturii și condiției umane, o mai fidelă descindere în realitate” (p. 107). Cu o voluptate de scotocitor în arhive, căutând elemente de portret moral, scriitorul poposește la două texte realist-naive din epoca pașoptistă: *Piatra Teiului* de Alecu Russo și *Balta-Albă* de Vasile Alecsandri. Dar, actualizând un text din aceeași zonă a istoriei literare, adevărate revelații cu privire la re-

formele din învățământ ne oferă una din scrisorile lui Ion Ghica, trimisă poetului pastelurilor. Cu uimitoare fidelitate, toate deficiențele învățământului românesc de azi se oglindesc în textul epistolar de secol nouăsprezece, fapt ce justifică și titlul acestui eseu provocator: *Istoria este o continuă repetiție gratuită*. Cel mai radical eseu de atitudine se găsește tot în aceste pagini, sub titlul *Nu-i mare fericire să fii post-modern...* În chip îndrăzneț, scriitorul bistrițean zgândăre sau de-a dreptul provoacă la duel multe orgolii contemporane. Socotind anarhic și semănător de confuzie ceea ce numim noi postmodernism, Olimpiu Nușfelean apără statutul axiologic al cuvântului, pledând pentru poezie în sensul ei original: „În această frumusețe, oricum ai defini-o, rezidă puterea poeziei. Aici, întru frumusețe, se relevă adevărata poezie, dincolo de concepte și... clarificări” (p. 127). Capitolul se încheie cu o scurtă reflecție croceană despre lirism ca atribut definitoriu al oricărei forme de artă.

Partea a patra pare un capitol mai relaxat al cărții, după cele încordate, de estetică și teorie literară. *Focul de dimineată* e titlul primului eseu din această nouă serie, în care, pornind de la o experiență bachelardiană, se tinde spre o metaforă conceptuală. În alt fel spus, asistăm la descrierea procesului de transformare a realității în reverie. Subiectul sublimării e sugerat chiar de titlul generic. *Să furi raiul cu ajutorul cuvântului* e o sintagmă care, definind în mod magistral poezia, își are originile în Evanghelii, în cutremurătoarea scenă de pe Golgota, când unul dintre tâlhari dobândește raiul numai intrând în dialog cu Mântuitorul, pe când amândoi agonizau. O perfectă ilustrare a ideii de sublimare o reprezintă paginile despre „Clujul fără copilăria mea, Clujul cu tinerețea noastră”. Studenția anilor '70-'80 și ucenicia literară te fac conștient de condiția ta de receptor, prin faptul că îți oferă o idee, sugerându-ți alte zece, ca într-un veritabil „bildungsroman”. Textul intitulat *Drumul* e mai degrabă un poem în proză, unde pitorescul local e infuzat cu un intens lirism al întrebărilor general-umane. Din aceeași categorie fac parte și *Casa dinainte ori O sărbătoare minunată*, în care etnografia și autobiografia se regăsesc într-un fertil dialog.

Ultima secțiune e rezervată, în mare parte, sociologiei rurale. Autorul e nu numai un apărător al acestei civilizații, ci, în bună măsură, chiar un produs al ei, unul care s-a construit în spirit și se întoarce spre ea cu ochiul scrutător al cărturarului. Despre țărani, Olimpiu Nușfelean face o remarcă de care oricare scriitor ar putea fi mândru, fiindcă e nu numai pregnantă, ci și cu bun simț: „În comunism/socialism, au asigurat o disidență ascunsă și constantă, cea mai puternică din câte am avut. Erau «membri de partid» ca oricare alții, dar mergeau duminică de duminică la biserică și se rugau ca Dumnezeu să-i izbăvească de tot felul de diavoli și de ispite. Datorită lor și

continuare în pagina 46

Viorel Mureșan

Din antologia de autor *Poștașul rural*, apărută la Editurile Școala Ardeleană, Cluj-Napoca & Caiete Silvane, Zalău, 2015.

Deschidere I

Într-o zi pe balcon mă va aștepta acea doamnă cu
capul sticlos
vom arde scrisorile expediate de ființe prea grave
ne vom aminti de când desenam avioane în fugă pe
un hipodrom
răsufierea celui venit să ne vadă va foșni ca un câmp
de tutun
de la un timp fruntea mea cu luciu de piatră

Deschidere II

un om aprinde chibritul în luna septembrie
la marginea unei coli de indigo

anul acesta e absent ca un ochi într-o spărtură de nor

vine o viață în care bărbatul întins pe un pat alb
citește ziarul
femeia întinsă pe un pat alb clatină rândunele în
munți

veniți în seara aceasta la marginea orașului
să construim o mie de scări
plângă pe ele doar floarea de urzică
poezia seamănă cu limba unui om îngropat în zăpezi

Descrierea unei zile de iarnă

culorile atârnă undeva sub pământ
legate la ochi
cineva coboară să le smulgă unghiile
altcineva coboară să le ardă cu fierul înroșit
de-aceea se aud scârțâind treptele
de-aceea e liniște
(pietrele nimicului)

* * *

stau pe malul de oase înfășurat în plictis
ca în perdeaua de ho-ho-te a demențului
când vede o stea căzătoare

nici zmeul lansat de la etajul șapte de o femeie
nici obrazul de gresie al pensionarului
numai ziua trece pe sub mâna mea
și uită
uită
că între degete țin o lamă de ghilotină
(pietrele nimicului)

Copilăria se pierde ca o șosea printre două șiruri de case

moartea
nici ea nu vine dintr-odată
la o oră cândva hotărâtă
vine pe rând
cum ies șobolanii la baltă
să se adape
cum se adună frigul iernii
în bare metalice

Fotograful

o tânără femeie ținea copilul ridicat deasupra capului
ei:
fotografia cu el împrejurimile

Fragment

scrie cu sânge și taci

așa porunci mâinii mele de cârpă
cu o voce de uleiuri întinse pe mare
păianjenul

scrie cu rouă pe fața unui copil adormit
când se va trezi să i se pară
că el a spus propozițiile acestea

Dictonul

azi-noapte a venit la mine pascal
și m-a rugat să-i șterg propoziția
aceea nenorocită cu trestia gânditoare
fiindcă s-a cam grăbit când a lăsat-o pe hârtie
scrie în locul ei – mi-a mai spus –
că trestiile despre care vorbeam
erau foarte rare
că vântul făcea mai multe zile
de la una la alta
de la una la alta

Cenușă din paradis

așa vor spune
îl atrăgeau cârciumile
și cimitirele
și nu scria mai mult de două versuri
pe an

i-au plăcut noaptea
și străzi lăturalnice acoperite cu iarbă
și de nicăieri nu s-a întors
fără umbra femeii
care împletește un anotimp din dantelă
deasupra unei prăpastii

a ținut o morișcă în calea vântului
când n-a mai fost vânt
a lăsat urme
pe zăpada albă
până când zăpada albă s-a subțiat

urmele lui s-au făcut iarbă

Pastelul de fum

o privire fugară printr-o fereastră ce dă
spre vântul curat

acolo
scrum de țigară pe un mormânt de copil
și în tot aerul urme de plâns
cum rămâne gustul de lapte ars
o vreme pe limbă

stolul de ciori plutind peste cartier
pare o epigramă cioplită în piatră

panica unor dulapuri
uitate mult timp deschise

o nouă privire fugară prin fereastra
ce dă spre vântul curat

și pe pereți
umbra unor
cristaluri tresărind speriate

prin plopul din zare
suie un geamăt de lift

Cinci propoziții

floarea-soarelui s-a rotit după soare
cu mult timp înaintea discului telefonic

dinții câinelui sunt mai vechi
decât aceia ai gaterului

eu țin cinci degete pe o coală nescrisă

luna iulie ruptă dintr-o agendă
o poate purta vântul
și pe un câmp de zăpadă

pe unghia ta se sprijină raza de lună

Un răspuns de la cerul tăcut

văzduhul acesta e plin de bătrâni

stau
în mijlocul nopții
ca într-un cal troian

Rugăciune

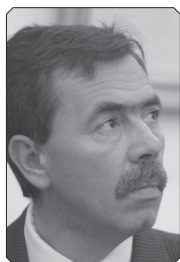
ca un nor rămas într-o fotografie veche
e rugăciunea

albina care se plimbă pe suprafața hârtiei
o ia pe picioare
și-o duce cu ea
în întunericul stupului

cuvintele mele urmăresc aproape pierdute
spectacolul pe care-l dă liniștea

ca un nor îngropat într-o fotografie veche
e rugăciunea

ochii mei
care alunecă pe suprafața hârtiei
o iau pe gene
o duc cu ei
o așază
printre aștrii sfărâmați
în întunericul sufletului

Obsedantul deceniu^{*}

Marcel LUCACIU

Literatura și tehnica sunt două domenii care – la prima vedere – nu au nimic în comun. Și totuși, oricât ar părea de contradictorii, uneori, ele se atrag și sfârșesc prin a se completa reciproc. Există oameni cărora li s-a întâmplat să trăiască, ardent, o asemenea interferență. Unul dintre ei este fostul inginer, specialist în termoeenergetică, Artemiu Vanca.

Subtil cronicar al timpului revolut, Artemiu Vanca e originar din satul Bănișor, județul Sălaj. S-a născut într-o zi de 18 iunie 1936 și a cochetat încă din tinerețe cu literatura, deși studiile absolvite (Facultatea de Mecanică, Secția mașini termice – Institutul Politehnic din București, 1961) n-au îndreptățit pasiunea lui de literat. A lucrat la Întreprinderea de Construcții Hunedoara (1961-1963), la Energo Montaj și în exploatare, la termocentralele Ișalnița, Rovinari și Turceni, la CET – Târgu Jiu (1963-1991), apoi la Direcția Generală de Producere a Energiei Electrice și Termice (1991-1996). Stabilindu-se la București, în 1995, pe lângă articolele de specialitate, publicate în revista *Energetica*, Vanca nu a încetat să scrie povestiri, poezii, eseuri, recenzii și cronici dramatice, exersându-și harul literar și frecventând cenaclurile *Destine*, *AGIR*, *AntiM*. Datorită carierei solicitante de inginer, nostalgia meleagurilor natale și bogata experiență de viață s-au reunit, destul de târziu, în romanele *Comoara din Dealul Magiarului* (2009), *Secretul comorii* (2010), *Comorile de sub Meseș* (2011), *Iubirile băieților din Valea Banului* (2012), *Zori întunecate* (2013), precum și în volumul de povestiri *Nobilul proprietar* (2012).

Noul roman (*Poate îngerii*, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2015) e, înainte de toate, o frescă socială a obsedantului deceniu sau, mai exact, a tristului ei apogeu (1950-1954). Protagonistul cărții este Adrian Vaida, un adolescent cu „origine nesănătoasă” pentru că tatăl său, preot greco-catolic, a refuzat, în 1948, să treacă la ortodoxism, fiind gratulat cu „doi ani de pușcărie”. Prin urmare, accesul la educație îi este permis lui Adrian doar în cadrul Școlii Tehnice din Cluj, unde conta prea puțin cine erau părinții ori buncii. Sub pretextul rememorării anilor de liceu, ani străjuți de aura profesorului de română Ioan Moldovan (înlăturat de la Universitate „din motive politice”), autorul reconstituie atmosfera apăsătoare și tensionată a epocii dominate, insidios, de „ascuțirea luptei de clasă”, de lozincile înflăcărâte ori de laudele aduse iubiților (și genialilor) conducători

Stalin și Gheorghe Gheorghiu-Dej. Inclusiv poeziile tânărului Adrian vor fi categoric respinse, la Cenaclul „Maxim Gorki”, fiindcă „nu sunt scrise în spiritul vremii și nu sunt inspirate din viața țăranilor sau muncitorilor preocupați să construiască o viață mai bună sau chiar din cea a elevilor, dornici să învețe și să-și însușească învățătura marxist-leninist-stalinistă”. Elevul rebel Adrian Vaida, de la Școala Tehnică, își dorește o „altfel” de poezie (cea a scriitorilor interziși, pe atunci: Blaga, Arghezi, Goga), pe care o descoperă cu ajutorul aceleiași profesor Ioan Moldovan și al frumoasei sale fice, Lia (studentă, în anul I, la Filologie). Printre „polemicile cordiale”, pe marginea unor versuri blagiene, prozatorul strecoară și o profesiune de credință: „Fără imaginație, un poet nu face doi bani (...)! Să nu ceri niciodată poeziilor să fie exacti! Ei au dreptul să vadă lumea altfel decât ceilalți muritori”. Cultul poeziilor și, mai ales, cultul Poeziei sunt prezente, în numeroase pagini de o alură eseistică. Împreună cu poezii puși la index de regimul comunist sunt citați Eminescu, Topîrceanu și Coșbuc, discutându-se despre particularitățile lor stilistice sau despre opiniile critice ale lui G. Călinescu.

El însuși absolvent al Școlii Tehnice, Artemiu Vanca împrumută eroilor săi o parte din propria-i biografie (de pildă, Cornel Strajă – prietenul lui Adrian Vaida – este fiul învățătorului din satul Valea Banului, județul Sălaj), dar în același timp consemnează, cu minuțiozitatea unui istoric, principalele evenimente social-politice din epocă la care personajele sunt martori sau participanți, fără voie: începerea lucrărilor la Canalul Dunăre-Marea Neagră (1949); războiul dintre Nordul și Sudul Coreei (1951); reforma monetară și înlăturarea din conducerea PCR a tovarăsei Ana Pauker (1952); Festivalul Mondial al Tineretului, de la București sau moartea lui Stalin și cele zece zile de doliu național (1953) etc.

Înfățișând viața de licean, cu iluziile și deziluziile ei, dar și cu nonconformismul specific acestei vârste, tonalitatea sobră a scriiturii devine, pe alocuri, jovială grație peripețiilor năstrușnice ori picanteriilor. De exemplu, fiindcă n-aveau bani de bilete la cinematograful, Adrian și Cornel întreprind o chetă printre colegi sub genericul: „Ajutați poporul coreean, cu un amărât de ban!” Directorul școlii (poreclit Măgăroiul) îi recompensează cu „o lună de zile în internat”. Ulterior, tot el îi dă afa-

continuare în pagina 46

O panoramare a literaturii fantastice românești

Imelda CHINȚA

Reputatul critic și profesor universitar Gheorghe Glodeanu, ne surprinde cu un volum inedit, *Orientări în proza fantastică românească*, susținut de Editura Tipo Moldova, Iași, 2014, carte premiată de Filiala Cluj a Uniunii Scriitorilor, cu *Premiul Adrian Marino*, Cartea anului, la secțiunea Critică și istorie literară. Prezentul studiu este, cum însuși mărturisește autorul, sinteza acerbioasă asupra literaturii fantastice românești și se remarcă atât din punctul de vedere al conținutului cât și al bibliografiei, care însumează peste 230 de titluri și 32 de autori, ale căror opere reflectă polivalența genului, care a evoluat distinct în spațiul literar românesc. Impresionantul volum, de peste 600 de pagini, a fost structurat în două secțiuni: prima cuprinde o teoretizare a conceptului de literatură fantastică, iar a doua, mai amplă, este interpretativă. Genul este privit diacronic, surprinzând metamorfozele de-a lungul timpului, ceea ce îl încadrează în categoria formelor literare proteice.

Debutul prezentei istorii a literaturii fantastice românești stă sub semnul confesiunii; pasiunea pentru categoria fantasticului este descoperită de autor în anii adolescenței, considerată etapă a căutărilor, a marilor frământări, o incursiune în necunoscut, asemenea fantasticului. Oneiros devine patronul spiritual al genului, călăuzind cititorul în lumea imaginară, provocându-l în această *pădure narativă*, în a descoperi simboluri, motive, semnificații ezoterice, care contribuie la consolidarea acestui tip de literatură. Prima carte a autorului care abordează problematica fantasticului îi este dedicată istoricului religiilor Mircea Eliade, secondată de un alt studiu îndreptat spre proza eminesciană, apoi atenția criticului se concentrează asupra monografiei realizată pornind de la opera lui Mateiu Caragiale, studii care certifică preocuparea timpurie a universitarului băimărean pentru acest gen literar.

Abordarea operelor este evolutivă de la întemeietorii genului (Mihai Eminescu și I.L. Caragiale), demersul interpretativ se oprește la începutul secolului XX, prin analiza prozei lui A. Macedonski, continuând cu prolifica perioadă interbelică, studiul încheindu-se cu interpretarea celor mai notabile scrieri de după 1989.

Volumul este lăudabil și pentru varietatea critică oferită, ceea ce demonstrează vitalitatea genului și o preocupare a criticilor de-a lungul timpului pentru fenomenul fantastic.

Secțiunea I a lucrării glisează în jurul conceptului de fantastic și oferă o definiție a termenului, care traduce „plăsmuirea”, „imaginația”, comportând distincte accepțiuni, care, așa cum pertinent afirma Adrian Marino, își pierd semnificația în cadrul prozei fantastice românești, acesta devine „un veritabil loc comun”. Alte manifestări

ale fantasticului, abordate din punct de vedere teoretic, vizează criza pe care o ilustrează genul, contradicția dintre logic – illogic, răsturnarea ordinii, componenta limbajului în proza fantastică – de factură criptică, inițiativă sau simbolică, problematica timpului – timp orientat spre trecut în contrast cu literatura S.F. în care timpul este orientat spre viitor. În demersul analitic, criticul Gheorghe Glodeanu realizează o panoramare a teoreticienilor fantasticului, citându-i pe cei mai avizați, de la Marcel Brion, Roger Caillois, René de Solier, până la Tzvetan Todorov, Castex, Louis Vax, Marcel Scheider sau Lovecraft. Nici critica literară românească nu a neglijat fenomenul; studiile de referință abordate sunt cele semnate de Sergiu Pavel Dan, Ion Biberi, Matei Călinescu, Al. George, Ioan Vultur, Ilina Gregori.

A doua secțiune a cărții vizează scriitori și operele lor, interpretați cronologic. Studiul se deschide cu capitolul *Proza fantastică românească în epoca marilor clasici. Întemeietorii genului* – luându-l ca etalon pe M. Eminescu, considerat fiind „creatorul genului” în literatura română. Eminescu introduce dimensiunea metafizică, Sergiu Pavel Dan amprentându-l ca fiind „creatorul fantasticului românesc de factură doctrinară”. Motivul esențial, atât al poeziei cât și al prozei eminesciene, este *viața ca vis*. Eminescu realizează „o proză de idei, puternic problematizată”, iar „fantasticul rămâne o dimensiune constantă” în proza autorului clasic.

I.L. Caragiale se înscrie pe aceeași traiectorie cu M. Eminescu, însă abordează genul dintr-o altă perspectivă, și anume cea a fabulosului folcloric autohton. În afara unor preocupări în sfera teoreticului, proza lui Caragiale „este suprimată prin excelență câtorva creații de excepție” – printre acestea înscriindu-se narațiunea *La hanul lui Mânjoală*, în care sunt valorificate miraculosul mitico-magic și credințele populare. Criticul urmărește manifestarea treptată a fantasticului în narațiunile abordate, fantastic, de cele mai multe ori, camuflat într-un cotidian aparent banal. Inițierea personajului se realizează, în proza lui Caragiale, în spațiul hanului, loc ezoteric, încărcat de semnificații, sustras parcă timpului. Fantasticul este bine mascat într-o relatare de factură realistă, ceea ce îl face mai dificil de remarcat.

Condiția fantasticului la începutul secolului XX este o altă secțiune a acestei ample istorii a literaturii fantastice, iar debutul gravitează în jurul operei lui A. Macedonski, care se impune în spațiul literar și ca un interesant prozator prin creațiile *Cartea de aur* și *Thalassa* – considerate fiind veritabile poeme în proză prin inserția de lirism, simboluri, alegorii.

Capitolul *Literatura fantastică în perioada interbelică* se deschide cu studiul consacrat lui Adrian Maniu, cu-

noscut mai ales pentru activitatea sa lirică. Sergiu Pavel Dan îl apropie de Edgar Allan Poe, situându-l în descendența marelui scriitor și incluzându-l în categoria „Fantasticului «voinței de mister»”.

Comportând ecouri eliadești prin tema frecvent tratată în literatură, cea a găsirii „pietrei filosofale”, proza lui Adrian Maniu este circumscrisă fantasticului prin dimensiunea ambiguă a imaginarului narativ, care se păstrează asupra întâmplărilor.

Gala Galaction are o contribuție remarcabilă la dezvoltarea prozei de factură fantastică, abordând aceeași tematică în descendență caragialiană: practici magice, credințe populare străvechi, avataruri temporale. Motivul morii blestemate revine în centrul narațiunii, aceasta se găsește sub imperiul forțelor oculte și antrenează personajele într-un complex proces inițiativ. Problematika vrăjii, a magiei populare, a deochiului sunt alte motive ale prozei fantastice a lui Gala Galaction, prezente în narațiunea *În pădurea Cotoșmanei*. Galaction s-a demonstrat a fi un bun povestitor, care întreține fantasticul prin tehnica gradației și prin atmosfera plină de mister.

Componenta fantastică în opera lui Ion Agârbiceanu este o modalitate de „reprezentare a cotidianului, a firescului, a realității celei mai banale”. Urmând filiera predecesorilor săi, povestirile lui Agârbiceanu valorifică credințele populare străvechi, potrivit cărora ființele miraculoase pot influența destinul uman. Un alt motiv larg răspândit în literatura de specialitate este cel al comorii blestemate, pe care criticul Gheorghe Glodeanu îl identifică în narațiunile lui Agârbiceanu. Pactul fantastic întretăiat de cel realist sunt identificabile în povestirile autorului, ce „alcătuiesc o fascinantă incursiune în universul magic al Apusenilor”.

Fantasticul de factură absurdă, consolidat în jurul lui Urmuz, este următorul pe axa paradigmatică a prezentului studiu. Contestat, dar și apreciat de critica vremii, Urmuz revoluționează proza românească a anilor '20. Ieșind de sub incidența prozei tradiționale, scriitorul abordează formule narative noi, recognoscibile atât la nivelul limbajului, prin ambiguizarea termenilor, cât și, implicit, al discursului. La nivel compozițional, textul urmuzian traduce „un gol semantic”, ce coincide „vidului existențial”. Literatura lui reprezintă un „experiment esoteric ce vizează însăși condiția literaturii”.

Surprinzătoare în sfera genului este contribuția lui Ion Minulescu, cunoscut și apreciat mai ales pentru genul liric pe care l-a abordat. Gheorghe Glodeanu se oprește cu investigația asupra volumelor de proză scurtă: *Casa cu geamuri portocalii*, *Roșu, galben și albastru*, *Manechinul sentimental* etc. Conviețuind în anticamera simbolistilor, Minulescu se remarcă prin narațiuni cu rezonanțe lirice, „accentuând atmosfera, cultul misterului și mai puțin invenția epică”.

V. Beneș este un nume mai discret în spațiul literar românesc, redescoperit de iubitorii genului prin *Hanu Roșu*, *Semn rău* și *Înger alb*. Temele predilecte ale narațiunilor sale sunt cele deja reiterate în literatura de specialitate: animale malefice, stafii, problematica deochiului, balansul real și oniric. Tot în sfera fantasticului terifiant

se situează și Al. Philippide, care realizează câteva observații de natură teoretică: „«Literatura fantastică nu se poate face după rețetă. Ea nu se deprinde. Tehnica fantasticului nu se poate învăța», dovedindu-și calitățile de „cunoscător și practician al literaturii fantastice”.

Alte nume în jurul cărora se focalizează componenta fantastică sunt: Victor Papilian, ale cărui narațiuni se află sub semnul senzaționalului, cum pertinent remarca Gheorghe Glodeanu, Pavel Dan, autentic talent și inovator în sfera literaturii fantastice, Tudor Arghezi a cărui capodoperă a genului rămâne *Cimitirul Buna-Vestire*, Vintilă Horia, al cărui debut stă sub zodia literaturii fantastice, cum obiectiv observa Mircea Popa.

Secțiunea dedicată lui Mircea Eliade cuprinde aproximativ 90 de pagini, remarcându-se prin complexitate și acribie, specifice unui autor atent la detalii. Eliade rămâne atât un teoretician al genului, cât și un practician devotat în sfera literaturii fantastice. Teoriile sale originale despre fantastic, precum *camuflarea sacrului în profan sau irecognoscibilitatea miracolului*, sunt recognoscibile în toate narațiunile scriitorului.

Proza fantastică după al doilea război mondial aduce în prim-planul demersului analitic și interpretativ nume mai puțin familiare, precum Oscar Lemnaru, pe numele adevărat Oscar Holtzman, rămas doar în memoria iubitorilor de literatură fantastică prin singura carte, *Omul și umbra* (1946), dar și autorul unui roman neterminat, *Adonis hădul*. Narațiunile lui Oscar Lemnaru sunt considerate „prea tehnice, prea elaborate și prea cerebrale”, fantasticul fiind obținut artificial și marșează pe idei și pe un joc al măștilor.

Pe lângă apreciată poetă, Ana Blandiana realizează o proză circumscrisă imaginarului, visului, de unde predicția pentru fantasticul de tip vizionar și oniric, iar Ioan Groșan încheie lista autorilor de literatură fantastică de după al doilea război mondial.

Deschideri după 1989 aparțin prozei lui Ioan Petru Culianu, care practică o povestire în ramă, realizează o incursiune în universul magiei, o interesantă călătorie în lumea artelor, a mitologiei și a filosofiei, constată criticul Gheorghe Glodeanu.

Mircea Cărtărescu încheie incursiunea în literatura fantastică, prin volumele inegalabile *Visul* (1989), *Nostalgia* (1993), un autor ce îmbină favorabil textul cu existența, creând un aliaj inedit *textistența*, îmbinând deopotrivă „textualismul optzecist cu autenticismul interbelic”. Mircea Cărtărescu știe să creeze suspansul, spectacolul, ținând treaz cititorul prin introducerea unor elemente surpriză. Realul, visul și metatextualul compun scrierile cărtăresciene, realizând, prin opera sa, un adevărat experiment literar.

Gheorghe Glodeanu surprinde la fiecare scriitor nota de originalitate, îi circumscrie opera într-un anumit tip de fantastic, analizează în detaliu narațiunea, inventariind simboluri, mituri. Reputatul critic literar ne oferă prin recentul studiu o impresionantă istorie a literaturii fantastice românești, de la origini până în prezent, fiind singulară în acest sens, iar cu lectura volumului, participăm la starea critică pe care ne-o transmite exegetul.

Stepe interioare

În șerpărie, Daniel Bănulescu

Carmen ARDELEAN

La cei 55 de ani, împliniți la sfârșitul acestei veri, Daniel Bănulescu poate afirma că nu-i gen literar pe care să nu-l fi încercat și, mai mult, că poezia și proza lui n-au lăsat indiferenți cititorii și critica literară, dacă avem în vedere Premiul Academiei Române pentru roman și Premiul European de Poezie (acordat de orașul Munster, Germania). Formula literară singulară e vizibilă chiar din titlurile *boeme*: *Te voi iubi până la sfârșitul patului*, *Balada lui Daniel Bănulescu*, *Daniel al rugăciunii*, antologia *Ce bine e să fii Daniel Bănulescu!* (pentru volumele de poezie), *Te pup în fund*, *Conducător Iubit!*, *Cel mai bun roman al tuturor timpurilor* și *Diavolul vânează inima ta* (în lucru), compunând „Clanul de Romane” și *Cine a câștigat războiul Religiiilor?*, respectiv *Vrei să fii prietenul lui Dumnezeu?* (volume de teatru).

În *Șerpărie*, cele mai bune 35 de poeme scrise de Daniel Bănulescu, apărut la Tracus Arte, în 2013, trădează, de la prima pagină, constructul inedit, în sensul filosofic al cuvântului, cel de creație rațională ce redă la nivel teoretic structuri reale sau presupuse. Formal și conceptual, volumul șochează prin originalitate, prin dezinhibiție și autenticitate, prin contrastul dintre aparenta rigurozitate rezultată din numerotarea descrescătoare a poemelor de la 34 la 1 și evaluarea lor cu note de la 7,5 la 9,9 și libertinajul ideatic, stilistic. Arhitectura volumului nu e un semn al rigurozității, al închistării într-o formulă, ci poate fi privită, interpretată în două registre: o conștientizare crudă a poziției, a valorii și o ironică analogie la o lume dominată de structuralism, de competiție, de clasamente.

Pe principiul aceleiași analogii, Șerban Bănulescu valorifică hipotextul sau ideea de hipotext atunci când denumeste sau compune poemele: „Cu mutra cerului înstelat deasupra noastră”, „Sunt cel mai furios din orașul acesta”, „Decameronul”. Multe dintre ele sunt anamneze cu accente suprarealiste, poeme ale revoltei, ale furiei, ale exasperării provocate, în genere, de prezența sau absența femeii, de experiențe personale, în aparență banale, în esență traumatizante. Cu excepția câtorva poeme în care se resimt irizări religioase, apropiate de concepția bogomilică (întrucât divinul și satanicul coexistă în omul lui Bănulescu), toate celelalte sunt poeme în care eroticul și socialul, spațiile exterioare și spațiul interior se coagulează, dezvăluind o poezie magmatică, elipsoidală.

Suprasaturată de spații urbane precis delimitate,

vizibile, în mod ostentativ, chiar din titluri, poezia lui Bănulescu, e, totuși, mai degrabă una a spațiilor interioare largi, ample, nesfârșite, asemenea stepeilor; Școala generală nr. 27, Biblioteca municipală „Mihail Sadoveanu”, „Strada Doctor Felix”, Berăria Gambrinus, Liceul „Dimitrie Cantemir”, Velodromul parcului sportiv Dinamo, Muzeul „Antipa”, „Foișorul de foc”, Gara de Nord sunt câteva dintre reperele spațiale, simulacru care nu fixează, așa cum ar părea, o geografie biografică, ci o geografie sentimentală.

Deși aflat în afara clasamentului, având ca supranume „Poem de întâmpinare”, reminiscență „hronicăreasă”, *La „Barul Rânii Mele”* e, indiscutabil, cea mai reușită dintre artele poetice camuflete în volum, dezvăluind lumea interioară a poetului, saturată de antinomii, distopii, arhetipuri în declin, dualități și, în același timp, temele majore ale volumului: iubirea, thanatosul, spațiul sacru-spațiul profan, angelic și demonic, corporalitate/spiritualitate, tandrețe-violență, vulgaritate-reverență: „Câinele se apropia de mine și mă adulmeca. / Îi dădeam și lui să guste din rana mea. // Îi dădeam. Și gusta. / Și se mai întremase nițel. Câine vagabond. Câine de luptă. Cățel. // Care ca într-un iad intra și se și tolănea pe tejghele. La mine în suflet. În hrubele sângelui. În «Barul Rânii Mele». // Prietena mea se apropia de mine și mă adulmeca: – Habar n-ai ce prostii mormăie prin somn rana ta. // Mă ridicam și o lăsam. Și devenea o pânză de păianjen între două cafele. La mine în suflet. În „Barul Rânii Mele”. // Diavolul se apropia de mine și mă adulmeca: – Aș înființa un Institut Teologic în rana ta. / Mă rugam până când sudoarea îmi sclipea ca un coș cu lumânările. // Și atunci Dumnezeu îl transforma pe Diavol într-un Diavol împăiat. În «Barul Rânii Mele». // Acolo unde dos de palmă nu răstoarnă pahare. Unde nimeni nu pricepe de nimeni dacă suflet înăuntru mai are. // Sub ferestre. Unde o milă năprasnică te izbește din spate. Unde mierla nu cântă. Și nici vântul nu bate”.

Tot ars poetica e și Biblioteca municipală „Mihail Sadoveanu”. Spațiul spiritualității e zăgărit, șocant, în termenii realității, într-un limbaj frust, ce naște metafore admirabile: „Doar cărțile au alura unor nebuni autentici/ Coridoare fărâmițate alcătuite din cărți aruncate prin camere”, „Câtă disperare în aceste case de toleranță/ Ale înțelepciunii// Ca un purtător de boli rușinoase/ Te reîntorci în oraș// Printre contemporanii/ Care-ți agită/ Precum un pumn uriaș pâinea zilnică”.

„Ai cântat frumos dar nu ți-ai schimbat viața” e un impresionant lamento al ratării, un alt fel de artă poetică, încărcată de dramatism autentic, construită în maniera unui straniu necrolog, în care imaginea creatorului-trubadur e sub zodia eșecului: „Ai cântat frumos dar nu ți-ai schimbat viața/ ai plâns te-ai zbatut ai săltat/ și-ai cântat frumos cântărețule/ Dar nu ți-ai schimbat viața/ Te-ai înfierbântat sfâșiat și târât până la toaletă/ unde ai vomat/ În aplauzele miilor de spectatori care parcă/ îți mângâiau falca/ Și nimic/ Frumos ai cântat isteți ne-am mai simțit/ Mai ales când nebunia îți apucase capul între mâini/ ți-l strângea și începuse/ să te lingă pe buze”.

De altfel, portretul stilizat al creatorului se întinde în multe poeme, mai ales în cele care fixează o biografie minimală, din evocări, retrospective ce reconstruiesc vârstele-simbol ale poetului: „La 6 ani s-a pogorât asupra mea groaza/ La 7 ani scârba/ Și la 12 ani nepăsarea// Am început să mă mișc doar în vederea/ unor acțiuni violente// Am învățat să citesc numai după ce cineva m-a încredințat/ Că literele după care nu reușeam să citesc/ Au fost scrise de niște femei// Și că pretutindeni niște doamne drăguțe/ împrăștiaseră tainele lor doar pentru mine/ (Alegeam o cărțuție descifram un mesaj/ trăgeam o draperie/ Și o cucoană celebră mofturoasă și cultă/ mă aștepta lângă un zid)”. Natura tipică bogomilismului e vizibilă în *Grădina zoologică*, ce pare un inedit Curriculum vitae, un jurnal al dilemelor existențiale: „Port o coroană de drac/ Deasupra mea strălucește un înger de vrajbă/ Zilnic coboară la mine să-și soarbă cafeaua/ îmi face destăinuiți și mă umple de ură”.

Multiple ipostazieri cunoaște femeia, în poezia lui Bănulescu. În *Te rog fii cuminte, am să te sărut puțin, am să te omor și-am să plec*, femeia e un interlocutor frământat, înecat în neliniști, asemenea poetului: „Toată noaptea a transpirat și a plâns/ dar acum în fine e lămurită/ Toată noaptea s-a neliniștit și a plâns/ dar în fine acum e transpirată”, o prezență al cărei portret e construit pe o glisare de la mundan la immanent, transcendent: „Este ca o cutie hârjăită de chibrituri/ Pe care nu mai pot să-mi aprind niciun băț”, „Aș putea-o asemăna doar cu o mânășă de carne/ În care într-o zi m-a prins Dumnezeu/ Și m-a zdrobit de un perete”. Încărcate de erotism sunt poemele în care femeia e obiect al plăcerii, subiect al posesiunii: „La fiecare cină/ Din cantinele cerului/ Picura asupra mea câte-o biată femeie/ Pe care o voce amabilă atentă și îndelung răbdătoare/ Îmi cerea s-o distrez/ Apucam acea femeie/ O scoteam din obiceiurile ei de parcă aș fi scos-o la film// Pe dușumeaua fierbinte ridicam din ea o regină/ peste poporul de praf și paie/ O goneam din psihicul ei o desfăceam/ ca pe o foaie de varză”. Partener, segment al unui cuplu banal, viețuind într-un spațiu vetust, cu preocupări casnice ante-decembriste e femeia din poemul

Strada „Doctor Felix”. Prințesa: „Noi ședeam într-o garsonieră plutind ca un balon/ Scuturată și de eforturile mele./ Telefon și căldură nu avea. Doar un radio cu baterii/ Își zburlea spinarea și ne lumina/ ca pe două/ acvarii – și berea și vinul”.

Prezența feminină îl determină să delimiteze, să instaureze un nou spațiu liric, spațiul-trup: „În camera trupului tău am întotdeauna fotoliile din/ față la televizor/ În pat am patul/ în bucătărie am trepidul vienez pentru cafea”, „Dumnezeu tău/ Și-a dat întâlnire cu tine, aii, în bărulețul trupului meu.../ – Piei atunci! Și deodată/ În cârciumioara inimii ei/ Răstorn masa”. Spațiul e suprasaturat de sexualitate: „Și mă-nnebunești/ Îmi treci degetele peste temple și mă-nnebunești/ Vorbind încet și deschizând gura/ Până ce apuc să văd intestinale tale/ Nervoase și săcăite și gata/ Și pleznind din corzi/ Și așteptând să te iau”, iar portretul conturat aici e de-a dreptul pictural, construit pe structuri ce potențează trăsăturile: „Cum să nu știi? Ești mai frumoasă cu două degete/ decât orice femeie/ Mai fierbinte mai adâncă mai tandră/ Decât oricare altă femeie din lume/ Dacă degetele tale n-ar fi deja numărate/ Dacă sânii tăi n-ar fi decât cele două porecle/ Date ție de Dumnezeu/ Din zilele în care Dumnezeu făcea carne”.

Urletul, nebunia, groaza, moartea devin patetici pe care i se croiesc zilele și care lasă impresia unei dedublări permanente, a unui quiproquo existențial: „Sunt un bărbat plăcut/ Sunt un bărbat educat bine antrenat și plăcut/ Ori de câte ori scap de la Secția de Reanimare/ a Spitalului de Urgență Floreasca”.

Un Turn Babel în care degingolada, religiozitatea decadentă și sexualitatea exacerbată bântuie prin fiecare vers e ciclul de zece poeme intitulat *Decameronul*. Trupul, îngerul căzut, predicator, lumea obiectuală sunt constante în aceste poeme. Interogații, dorințe, condiții întreține discursul liric, demascând adevărata dramă.

Jocuri cu distihuri sau cu termeni apoetici, uneori cu rime ce imprimă un aer voit trubaduresc, popular volumului sunt *Balada morții omorâte cu un singur bobârnac*, *Poem de scris pe zid*, *Strada Căderea Bastiliei 19*. *Mansardă. Cămaruța numărului 14*: „Tu nu ești nici proastă nici surdă/ Dar nici de cine știe ce calitate/ Tu te urci încălțată și udă/ Pe buletinul meu de identitate”.

Poemul *În șerpărie*, dedicat Prințesei Cic, e o imagine apocaliptică a socialului, a sexualității, a sentimentelor contrastante, în care dominantă rămâne imaginea iubitei, al cărei portret încheie, în mod simbolic, volumul: „Iar eu voi simți și atunci/ Că tu, iubita mea/ Ești mâna pe care Dumnezeu mi-o ține pe umăr/ Pentru a mă îmbărbăta”. În fapt, suntem în fața unui volum care nu e nimic altceva decât o transparentă imagine a apocalipsei din zilele noastre.

Spiritul Blajului*

Traian VEDINAȘ

Istoriografia mai veche a repartizat rolurile revoluției pașoptiste din Transilvania numindu-l pe Avram Iancu, „eroul spadei”, pe Andrei Șaguna „diplomat”, iar pe Bărnuțiu, „ideolog”¹.

Această identificare este discutabilă astăzi, când termenul de „ideolog”, cel puțin în cultura românească a fost demonetizat de regimul comunist prin introducerea în instituții, organizații și organisme a „învățământului ideologic”, „învățământ” care sub bagheta scolasticii marxist-leniniste a început în temnița de la Aiud – oprit de strigătul lui Petre Țuțea: „Nu există filozofie fără Platon și fără Dumnezeu” – și s-a extins pretutindeni, în perioada ceaușistă, de la universități până la ultimul C.A.P. (Cooperativă Agricolă de Producție), unde sub flamurile lui, vacile flămânde nu ezitau să moară, iar porcii nu se puteau ridica pe picioare, tot din cauza foamei.

Gândirea și acțiunea lui Bărnuțiu de la 1848 – întrucât inteligența pașoptistă din Muntenia, Moldova și Transilvania a fost sincronizată unei mișcări europene – trebuie privită drept o predicție pragmatică asupra nevoii de schimbări sociale, așa cum a năzuit Nicolae Bălcescu pentru munteni și un Alecu Russo pentru moldoveni, Timotei Cipariu pentru ardeleni. Și, nu numai ei.

Evenimentele pașoptiste din cele trei provincii românești au fost mai degrabă mișcări politice decât revoluții, dar energia lor s-a propulsat ca lumină ce arăta calea spre libertate, spre emancipare socială și națională a românilor „de pretutindeni”, pentru a folosi expresia lui Timotei Cipariu așezată la rubrica de știri din „Organul luminării”, organ ce a difuzat și programul politic al „părintelui filologiei române”, numit cu inspirație: „Ce e de lucrat”. Așadar, să-l situăm pe Bărnuțiu în contextul istoric și politic al anului 1848 în Transilvania. Și pentru a-l reaseza la locul lui introducem în viziunea asupra personalității și operei sale admirabila formulă a lui Corneliu Coposu „spiritul Blajului”, o cuvântare cu același titlu rostită în 1983, în fața colegilor de la Liceul „Vasile cel Mare” din Blaj descoperită de istoricul Marin Pop în Arhivele C.N.S.A.S. Reproducem un fragment din acel discurs, întrucât îi restituie lui Bărnuțiu aura de gânditor revoluționar la 1848 în Transilvania:

„Lângă meritele neasemănate ale Episcopului Ion Inocențiu Micu s-au aliniat mai târziu cele ale iluminiștilor blăjeni, instruiți la «Propaganda Fide» și treziți la conștiință și demnitate neoromană, între hrisoavele care certificau originea noastră falnică, descoperite în arhivele Vaticanului. De la Vlădica Petru Pavel Aron, fondatorul de școală, pînă la Ion Micu Moldovan și Augustin Bunea, academicienii respectați pe tot întinsul teritoriilor românești, au ostenit într-un interes național

unui luciferii Blajului, Grigore Maior, Gheorghe Șincai, Samuil Micu, Petru Maior, Timotei Cipariu, Ion Budai-Deleanu, Alexandru Papiu Ilarian, August Treboniu Laurian, Gheorghe Barițiu și genialul spărgător de drumuri și de nemișcare, Simion Bărnuțiu. Toți și-au înscris numele, cu litere de aur, în cartea poporului român”².

Reținem admirabila formulare a Seniorului Coposu despre Bărnuțiu „genialul spărgător de drumuri și de nemișcare”.

Simion Bărnuțiu a fost un gânditor care a apărut în timpul războiului civil din Transilvania drepturile românilor la libertate, egalitate și fraternitate, idealuri politice ce au animat toate mișcările pașoptiste europene, cu excepția celei de la Budapesta care declarând unilateral „unirea Transilvaniei cu Ungaria” a provocat războiul civil, în urma atacării românilor de către oștile lui Kossuth Lajos, ce au ținut cucerirea militară a Transilvaniei. Românii, organizați militar de Avram Iancu, au luptat alături de oștile imperiale. Acestea, primind și sprijinul armatei țariste, îl înving pe Kossuth, acesta fiind nevoit să emigreze în America. Acolo și-a conștientizat eroarea de a fi provocat războiul civil, dar era prea târziu. Avram Iancu, trădat de împărat, a ajuns pribeag în Munții Apuseni. Simion Bărnuțiu a avut și el soarta unui exilat, dar a ales calea cărturăriei. A studiat dreptul în Italia, la Pavia, pentru a ajunge apoi în Moldova ca „doctor în legi, profesor de dreptul natural, de dreptul ginților, de dreptul public al românilor și de filozofie la Universitatea din Iași”, cum stă scris pe foaia de titlu a *Pedagogiei* sale tipărită de discipolii săi în 1870 la „Tiparul Tribunei Române” din același târg al Iașilor, unde a întemeiat de fapt o școală filosofică, prima școală filosofică reală din istoria culturii românești.

Până a ne opri asupra sistemului filosofic bărnățian să conturăm profilul de revoluționar, adică de gânditor politic și social al cărturarului din Bocșa Sălajului.

Gândirea lui Bărnuțiu și Barițiu este numită în istoria ideilor românești din Transilvania a doua ipostază „luministă”, prin formula „continuitatea luminilor”³. Diferența dintre grupul Școlii Ardelene și grupul pașoptist este aceea că Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior în scrierile lor istorice și filosofice se hrănesc din mitologia „romanității românilor”, Bărnuțiu, Barițiu și Cipariu au gândit pe realități locale și specifice situația românilor din Transilvania, chiar din anul 1848. Cipariu s-a întrebat în „Organul luminării” – *Ce e de lucrat?*, iar „istoria” lui Barițiu este aproape un reportaj al evenimentelor și o integrare lucidă în ele.

Simion Bărnuțiu atât în *Discursul de la Blaj*, datorită căruia a primit „iubirea poporului”⁴, cât și în mesajele publice trimise de la Sibiu a invocat realitățile care au

generat conflictele militare, cu un discernământ susținut de contopirea realităților în mesajele gândite și scrise. Tot ceea ce a rostit și a scris atunci îl plasează în ipostaza de revoluționar și de profet, nu numai pentru momentul pașoptist, ci pentru întreg programul politic al românilor din Transilvania ce a condus inevitabil la unirea din 1 Decembrie 1918, ce o putem numi și un produs istoric al spiritului Blajului, pe care Simion Bărnuțiu și l-a asumat răsunător când le-a vorbit fără ocolișuri fraților săi români adunați la Blaj. El a rostit atunci:

„Cine să nu se închine înaintea înălțimii omeniești, când se uită la această adunare măreață, care face să salte de bucurie inima fiecărui român bun și insuflă respect și spaimă celor ce nu vor libertatea oamenilor și urăsc pe români? Cine va mai putea zice că românul nu dorește o stare mai fericită, că pe el nu-l mișcă nici visul cel dulce de libertate, nici chiar sentința de moarte care i se prepară în adunările ungurești?

Ce judecăți, fraților, au dacă presimțesc rîndunele apropierea verii și a iernii și animalele furtuna cea grea, și dacă unii oameni își spun mai nainte chiar și ora morții, una ginte întreagă să nu presimtă periclul ce i se amenință, un popor întreg să steie nemișcat ca piatra cându-i bate ora fericirii, și să tacă ca un surd și mut când i se trage campana de moarte? Acesta ar fi un lucru în contra naturii și de tot cu neputință. Inima românilor a bătut totdeauna pentru libertate, și iacă, -i vedem și acum cu multă bucurie cum s-au deșteptat și cu ce uniune minunată s-au legat, că nu vor mai suferi ca să-i calce în picioare alte națiuni. Ei se adunară cu cuget de a-și vindicare drepturile care le uzurpă ungurii, secuii și sașii de cente de ani și ca să-și apere de pierirea viitoare acel drept neînstăinaver, de care nici gotul nu cuteză a se atingere, nici hunul cel sălbatic, nici turcul necredincios, iar acum cei unguri liberali ne-o spun în față că vor să-l ieie astăzi, în epoca frăției și a libertății!

Și cine să nu se miște acum, care popor să nu se aprindă de acest spirit dumnezeiesc, ce anunță căderea șerbituții la toate popoarele, renașterea Europei prin libertate?”⁵

Perioada revoluționară a fost de scurtă durată în opera bărnățiană. Ea a debutat cu *Proclamația din 24/25 martie 1848* în care Bărnuțiu răspunde provocării lui Kossuth, cel care prin dietă (parlament) le ceruse românilor să accepte „unirea” Transilvaniei cu Ungaria.

Proclamația ce-l impune pe Bărnuțiu ca lider atât în fața intelighenției românești, cât și în fața poporului, solicită pentru români drepturi egale – accesul la dregătorii după numărul lor – în Transilvania cu cele ale ungurilor, secuilor și sașilor statuate în 1437 la Căpâlna, lângă Dej, în formula: *Unio Trium Nationum* ce i-a redus

pe români la stadiul de iobagi.

În acest sens, Proclamația a cerut: ștergerea iobăgiei, recunoașterea nației românești „și congres național” pentru a conchide: „Fără de aceste și raiul încă e iad”⁶.

Pe acest temei, Simion Bărnuțiu a fixat în *Discursul de la Blaj* un atribut contextual al momentului pașoptist, al românilor ardeleni: naționalitatea. El a rostit la Blaj:

„Așa este, fără de naționalitate nu e libertate nici lumină nicăieri, ci pretutinde numai catene, întuneric și amorțire, Ce este apa pentru pești, aerul pentru zburătoare și pentru toate viețuitoarele, ce este lumina pentru vedere, soarele pentru creșterea plantelor, vorba pentru cugetare, aceea e naționalitatea pentru vercare popor, într-însa ne-am născut, ea este mama noastră, de suntem bărbați ea ne-a crescut, de suntem liberi într-însa ne mișcăm, de suntem vii într-însa viem, de suntem supărați ne alină durerea cu cântecele naționale, prin ea vorbim și astăzi ca părinții noștri carii au trăit înainte de mii de ani, prin ea ne vor cunoaște strănepoții și posteritatea, preste mii de ani. Naționalitatea e îndemnul cel mai potent spre lucrare pentru fericirea genului omenesc”⁷.

În mesajele lui din Sibiu, după consumarea evenimentelor de la Blaj, în numele Comitetului Național Român, el s-a adresat *Către națiunea ungară și secuiască din Ardeal*, avertizându-i să nu urmeze calea „facțiunii turbate”⁸ de la Budapesta.

Documentat și obiectiv, el a și identificat acea facțiune: „Acea încă să o știți, fraților, că țara acum este împărțită în două părți. Partea cea rătăcită ține cu Kossuth, iar popoarele cele multe: slavii, românii, croații, tăuții, nemții țin cu înălțatul împărat. Cu facțiunea lui Kossuth numai ungurii țin, dar nu toți, că, să lăsăm satele cele multe ungurești care nu vor să știe de el, însuși Wesselényi cel vestit au fugit din Peșta de frica lui Kossuth, ca să nu-l spânzure, cum au spânzurat pe comitele Zichy, apoi comitele Szechenyi, ungurul cel mare și cel mai cu minte decât toți, a nebunit de supărare, văzând că Kossuth duce la pierire pe unguri”⁹.

În legătură cu baronul Wesselényi trebuie să reținem, dintr-un comentariu la statuia acestuia din Zalău, următoarele:

„Tânărul baron Wesselényi Miklós de Hodod a fost una dintre figurile proeminente ale revoluției pașoptiste din Ardeal. Ca să nu fiu bănuț de subiectivism, voi cita portretul făcut de George Barițiu în monografia sa istorică «Părți alese din istoria Transilvaniei, pe două sute de ani din urmă»: «deștept la minte, însă și de o tărie fizică robustă, spătos și vânos, om de aceia pe care românul îi numește Sfarmă-pietrii, era ținut de către

părintele său ca să se desprindă în toate ramurile gimnastice, umblare la vânat, călărit, luptat în arme, alergat, călătorit zile întregi pedestru și altele ca acestea...». Deși nobil și privilegiat, tânărul Wesselényi a încercat să schimbe statutul social al iobagilor săi, să facă oameni liberi din țărani arși de soare. Când vântul schimbării a început să bată și revoluțiile europene au secerat ultimele rămășițe de feudalism, Wesselényi Miklós, deși orb și bolnav, a ținut să vină în întâmpinarea vremurilor și, întocmai ca și Dinicu Golescu în Muntenia, și-a eliberat pâlmașii și i-a împroprietărit cu fâșia de pământ pe care o munciau, deși nu exista nici o lege care să-l oblige să facă aceasta¹⁰.

Deși scurtă perioada de profet revoluționar, încheiată odată cu sfârșitul războiului civil din Transilvania, a fost fecundă și vizionară. Proiectul său politic străbate istoria de la 1848 la 1 Decembrie 1918, arc peste timp descris concentrat de strănepotul lui Bărnuțiu omul politic, Iuliu Maniu, la zece ani de la unirea Transilvaniei cu România:

„Astfel revoluțiile izolate iobăgești de pe vremuri, revoluția lui Horia și acțiunea lui Inocențiu Micu Clain în secolul al 18-lea, adunarea națională din Blaj la 1848 cu Simion Bărnuțiu, Șaguna și Avram Iancu, adunarea din acelaș an din Lugoj cu Murgu, programul național din 1881, cu acțiunea memorandistă alui dr. Rațiu, Lucaci și Coroianu, programul din 1905 cu mișcarea activistă, nu au fost decât semne chilometrice luminoase în drumul clar de atâtea-ori udat cu sânge al evoluției gândirii politice a poporului românesc, care a dus în mod logic

la proclamarea unității naționale, întâmplată la 1 Decembrie 1918 la Alba-Iulia”¹¹.

Opera revoluționară și politică a lui Simion Bărnuțiu s-a desfășurat activ într-un interval istoric scurt 1848/1849, dar s-a desăvârșit după moartea lui, întâmplată la locul numit „Fântâna lui Bărnuțiu”, în caleașca primită de la Alexandru Ioan Cuza, în timp ce nepotul său, Ion Maniu, tatăl lui Iuliu, s-a dus să-i aducă un pahar cu apă. Locul e în Sălaj, dincolo de Sânmihaiu Almașului, înaintea de a urca Gorgana Meseșului.

¹⁰ Din prefața la volumul lui Simion Bărnuțiu, *Filosofia educației. Pedagogica*, ediția a II-a, Editura Caiete Silvane, Editura Școala Ardeleană, Zalău – Cluj-Napoca, 2015, pp. X-XVI; ediție îngrijită, notă asupra ediției, note, transcriere interpretativă și studiu introductiv de Traian Vedinaș.

¹¹ Ion Lupas, *Andrei Șaguna*, 1908, p. 7.

² Corneliu Coposu, *Spiritul Blajului*, în „*Observator cultural*”, nr. 457 (715), 20-26 martie 2014, p. 16.

³ George Em. Marica, *Istoria și sociologia culturii române ardeleni din secolul al XIX-lea*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980, p. 47.

⁴ T.V. Păcățian, *Cartea de aur sau luptele politice naționale ale românilor de sub coroana ungară*, I, Sibiu, 1902, p. 265.

⁵ Simion Bărnuțiu, *Discursul de la Blaj* în Ioan Chindriș, *Simion Bărnuțiu. Suveranitate națională și integrare europeană*, Cluj-Napoca, f. e., 1999, p. 78.

⁶ Ioan Chindriș, *op. cit.*, p. 75.

⁷ Ioan Chindriș, *op. cit.*, p. 105.

⁸ Ioan Chindriș, *op. cit.*, p. 121.

⁹ Ioan Chindriș, *op. cit.*, p. 126.

¹⁰ Győrfi-Deák György, *Doi oameni liberi: baronul și iobagul*, în „*Silvania*”, serie nouă, anul I, nr. 3, 2002, p. 107.

¹¹ Iuliu Maniu, *Unirea Ardealului*, Tipografia națională, S. A. Cluj, 1934, p. 12.

Protocol de colaborare pentru editarea revistei „Caiete Silvane”

A fost semnat un nou protocol de colaborare pentru editarea de către Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj (CCAJS) a revistei „Caiete Silvane”. Protocolul a fost semnat de CCAJS cu Consiliul Județean Sălaj (președinte Tiberiu Marc), Instituția Prefectului Județului Sălaj (prefect Ionel Ciunt), Primăria Municipiului Zalău (primar Radu Căpîlășiu), Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău (manager Corina Bejinariu), Direcția pentru Cultură Sălaj (director executiv Doina Cociș), Inspectoratul Școlar Județean Sălaj (inspector școlar general Maria Pop), Universitatea „Vasile Goldiș” Arad - filiala Zalău (director, conf. univ. dr. Aurica Grec), Biblioteca Județeană „I.S. Bădescu” (manager Florica Pop), Arhivele Naționale - Filiala Sălaj (director Dănuț Pop) și Cenaclul literar „Silvania” (președinte Marcel Lucaci).

Obiectul protocolului îl constituie implicarea instituțiilor semnatare în vederea susținerii editării, tipăririi, difuzării și promovării de către Centrul

de Cultură și Artă al Județului Sălaj, în calitate de editor, a revistei „Caiete Silvane”, revistă de cultură reprezentativă a Județului Sălaj, cu apariție lunară, precum și promovarea și susținerea tinerelor talente cu aptitudini literare și culturale deosebite în domeniile acoperite de conținutul revistei.

Părțile semnatare se vor implica prin formele legale specifice fiecăreia în parte pentru buna apariție a revistei, asigurând, după caz, realizarea și distribuția de abonamente, apariția de materiale publicistice în paginile revistei, realizarea de suplimente ale revistei sau organizarea unor diverse întâlniri culturale având ca obiect editarea, tipărirea, difuzarea sau promovarea revistei.

Protocolul de colaborare este valabil cinci ani, începând cu data de 1 octombrie 2015.

Revista de cultură „Caiete Silvane” apare din februarie 2005, editată de Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din România, a Consiliului Județean Sălaj, a Primăriei și a Consiliului Local al municipiului Zalău.

Pedagogica ^{*} (fragment)

Cap. I

§ 22. Scopul educației

Scopul educației nu poate fi altu decât a cultiva umanitatea în fiecare om pre cât se poate mai deplin. Cu cât se cultivă mai deplin toate puterile omului tânăr și cu cât armonesc ele mai frumos și mai deplin, cu atâta se apropie învățatul mai tare de idealul umanității depline.

§ 23. Dezvoltațiune ulterioară

Puterea cea mai nobilă a omului e rațiunea și facultatea de a-și determina voința de libertate, ceea ce e strâns unită cu rațiunea. Prin rațiune el cunoaște ce e mai conform cu natura sa și ce e mai demn de dânsa. Ea pune una lege pentru ce e drept și bun, care singură poate să producă între *stremurii* (darurile) și aplecările lui cele ce se luptă pururea întrânsul. Alegerea o lasă lui, iar prin urmarea acestei legi să se apropie de divinitate sau prin deprecieră ei să se degrade la un loc cu animalele necuvântătoare. Cu cât cunoaște el toate acestea mai luminat, cu atât cunoaște mai bine tot de una dată că poate să aleagă ca una ființă liberă ceea ce a cunoscut a fi mai bun și mai demn de natura sa cea rațională. Omul atunci se arată mai liber când se *adopera* (străduiește) a efectua acest bun, și demn în sentimente și în fapte, și nobilitatea naturei lui celei morale e singura condițiune sub care poate *tributa* (împărți) și culturii celorlalte puteri una stimă curată și necondiționată.

§ 24. Principiile supreme în educațiune

Sunt următoarele:

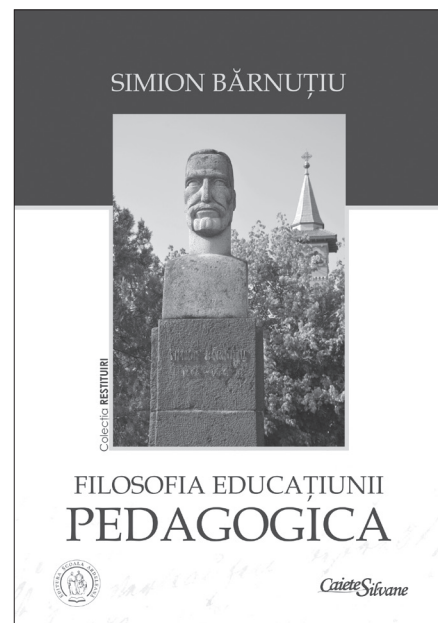
1) *Deșteaptă și cultivă în învăță-*

cel toată dispozițiunea și capacitatea, care i se dă ca unui om și individ.

Acest principiu e pus în contra acelor educatori unilaterali, cari cultivă numai unele puteri ale copiilor, mai ales pre acele, cu cari se vor putea folosi învățăceii nemediat ca să câștige și să facă stare după împrejurările locului unde se află. Pe acești pedagogi unilaterali îi bate Rousseau cu toată dreptatea (în *Emile*) unde zice: „Faceți educațiunea omului înainte de toate pentru om, nu pentru ceea ce nu e el însuși. Nu vedeți voi, că dacă lucrați spre a-l educa numai pentru un stat (statut) atunci îl faceți neapt pentru fiecare alt (statut), și dacă soarta va voi, voi ați lucrat numai pentru ca să-l faceți nefericit. E ceva mai de râs în adevăr, decât un domn mare, care a ajuns a fi cerșetor și în meseria sa aduce împreună cu sine toate prejudiciile statului (statutului) său? Ce e mai umilitor decât un avut scăpătat, care-și aduce aminte de disprețul, cu care întâmpina oamenii comunamente (de obicei) pre cel pauper, și acum el se vede pre sine pre gradul cel mai de jos al umanității? Voi vă credeți în ordinea lucrurilor cea de acum și nu cugetați că această ordine e supusă la revoluțiuni neapărate și pre cari voi chiar așa de puțin le puteți prevedea, precum nu puteți înconjura pre aceea, care va veni poate asupra copiilor voștri. Cel mare se va face mic, cel avut pauper, monarhul supus; sunt doar aceste schimbări ale soartei atât de rare, încât să puteți computa (socoti) pre aceea, că veți forma excepțiune de la atari schimbări? Oamenii pot strica tot ce au edificat oamenii, nimic nu are caracter neșters afară de aceea ce ne reprimă natura”¹.

2) *Produ (A arăta) unitatea și armonia în cultura acelor dispozițiuni și capacități prin reprezentațiuni perspicue (perspicace) despre destinați-*

Simion BĂRNUȚIU

nea lor cea naturală și despre relațiunea lor reciprocă.

Unitatea și armonia se cuvine a se produce mai întâi între puterile corpului și ale sufletului, apoi între ale acestuia din urmă.

3) *Îndreaptă puterea cea deșteptată a învățacelui spre tot ce cunoaște rațiunea a fi demn de om prin toate mijloacele, cari se împacă cu drepturile lui ca ființă rațională.*

Adevărat că natura omului e mirabilă dacă o considerăm numai de sine, cu toate acestea prețul omului depinde înainte de toate de la direcțiunea și aplicarea puterilor lui. Puterile omului sunt bune, dară ele pot fi și stricătoare, și chiar naturale cele mai tari au fost de atâtea ori neamicii cei înfricoșați ai umanității de câte ori au fost cei mai mari făcători de bine ai ei.

A deștepta și a întări puterile e numai jumătate din opera educatorului, cealaltă jumătate consistă întru aceea ca să le dea direcțiunea cea mai conformă naturei omenești și cea mai demnă de ea.

Educatoriul să nu uite nici una dată, că el are de-a face cu una ființă rațională ale cărei drepturi încep de una dată cu existența ei. Toate

mijloacele le *adoperă* (utilizează) spre a da direcțiune învățăcelului, pentru exemplu, dacă ar pofti educatorul de la dânsul ca să nu simtă nedreptatea ce i se face, să sufere muștrarea nemeritată făcându-se că nu simte nimica, să nu se apere contra violenței și asupririi, să sufere ca să-l înșele și să-l asuprească alții și să nu se mânie pre dânsii s.a.

4) *Armonia libertății cu rațiunea* să fie scopul suprem pentru că pre aceea repausa (a se odihni) prețul omului cel moral, necondiționat și suprem.

Educațiunea nu poate avea alt scop suprem afară de morală și de religiune, rațiunile acestui adevăr se află în însăși natura omului, pentru că numai omul e chemat spre libertate sub legislațiunea rațiunii sale proprii.

Însuși idealul bunătății morale *dă* (trebuie) să însuflețească pre educatoriul, acel ideal pre care l-au avut în vedere și cei vechi când cugețau pre înțeleptul sau virtuosul cel perfect și ziceau, că numai unul ca aceasta e rege adevărat, chiar dacă nu ar avea tron și coroană.

De aceea educatoriul se va *adopera* (folosi) neconținut spre a libera pre învățăcelul său de toate lucrurile care i-ar mărgini libertatea internă, de violența corpului, de puterea instinctelor sau stimulilor senzuali, de eroare și părere deșartă, de frică, de părerea zilei, de arbitrarul oamenilor. Spre aceasta e neapărat a uni educațiunea corporală, intelectuală, estetică, morală. Externamente el va rămâne supus necesității împrejurărilor, însă internamente va depinde numai de la sine însuși, și chiar prin aceea se va face asemenea lui D-zeu, care i-au întipărit imaginea sa pentru ca să nu-și uite nici una dată a sa origine.

În determinarea scopurilor educațiunii pedagogii nu se unesc. Asceții creștini și mulți pedagogi teologici învață, că, copiii *deu* (trebuie) crescuți spre gloria lui D-zeu. Pedagogii filosofici determină scopurile educațiunii diversamente precum sunt diverse și sistemele lor. *Eudemoniștii* zic că copiii *deu* (trebuie)

crescuți spre a fi fericiți și apți în societate. Filosofia critică pune de fundament principiul moralității, fiind acesta cea mai mare perfecțiune, căreia se cuvine a subordona pre toate celelalte. Alții zic, că scopul e a deștepta libertatea. Toate acestea mai mult diversifică în expresiune decât în esenția, numai să le înțeleagă cineva cum se cuvine; numai acel *eudemonism* grosolan nu se poate justifica înaintea nici unei filosofii, care învață, că se cuvine a educa pre copii așa ca să se facă pre cât se poate mai capabili pentru plăceri, sau să crească numai pentru statut, după sistema unor politici și potențați, cari susțineau, că una parte a umanității *dă* (trebuie) lipsită de drepturile ei cele naturale, pentru ca să servească de mijloc altor clase ce se cred a fi privilegiate. Acești pedagogi zic, că majoritatea e mai fericită în această ordine de lucruri, decât când ar fi fost toți liberi. Această sistemă cu atât ar *dă* (trebuie) să se facă mai dominantă cu cât s-ar întemelia despotismul mai mult, și cu cât s-ar face oameinii guvernului mai despotici.

§ 25. Împărțirea educațiunii

Puterile omului se împart în *corporale* și *spirituale*, cele din urmă se țin parte de *facultatea cunoscătoare* parte de *facultatea senzitivă*, parte de *facultatea adoperativă* (folositoare). Acum dacă educațiunea are să formeze pre omul întreg, atunci ea va fi parte corporală, parte spirituală și în respectul din urmă va avea să formeze *înțelesul*, *sentimentul* și *voiața*. Afară de aceasta, pre om/îl/ putem considera sau luând în vedere unele relațiuni în care poate să se afle el sau fără de nici un respect la vreo una relațiune, chiar nici la sex. Atunci educațiunea se împarte duple sex, în educațiunea *feților* și a *fetelor*, după diferența claselor tradiționale și destinația lor viitoare în educațiunea *țăranului*, a *oșteanului*, a *neguțătorului*, a *artistului*, *învățăcelului*, *nobilului*, *principelui*, duple modul educațiunii în educa-

țiune *domestică* și *publică* în școale și în pedagogia.

§ 26. Valoarea teoriei educațiunii

Valoarea fiecărei teorii se judecă sau *absolutamente* când consideră cineva obiectul ei și scopul pre care are în sine, sau *relativamente*, când consideră cineva, cât e aceea de bună, de aplicabilă și ce efecte produce. Acum pedagogia ca știință are de obiect pre una dintre naturile cele mai nobile care ne sunt cunoscute până acum, și scopul ei e nobilitatea acestei naturi, așadar din acest punct de vedere pedagogia nu poate fi înapoia altor științe, din contră i se cuvine a fi înaintea celor mai multe. Căci dacă au cunoscut înțelepții tuturor timpurilor și națiunilor, că destinația omului depinde foarte mult de la aceea, ce direcțiune se dă puterilor lui din copilărie și cum se deprind aceleași, așa fără de îndoială acei oameni se vor număra între cei mai mari făcători de bine ai umanității, cari vor propune principiile cele mai probate pentru creșterea oamenilor. Afară de acestea dacă e destinat tot omul matur, cel puțin de la natură, spre a fi tată sau mamă, și dacă doresc oamenii cei mai mulți cel puțin cei mai buni, a se vedea una dată în această referință către celelalte ființe raționale, cea mai frumoasă dintre toate; în urmă, dacă viața fizică, care au deșteptat-o părinții, nu e singura viață cea adevărată, la care pot să ajungă ființele raționale, din contră aceasta se poate da numai acelora, cari știu să facă un uz liber de toate capacitățile și puterile lor: atunci știința pedagogiei merită a fi studiată de către toate clasele societății sau a fi propusă de dascălii cei mai experimentați.

§ 27. Obiecțiuni în contra valorii teoriilor pedagogice

Obiecțiunea 1. Această obiecțiune o pun acei oameni cari *deprecia* (depreciază) toată teoria, toată fi-

losofarea, punând tot progresul luminilor numai în *cunoștința lumii*, în *prudența vieții*, precum îl numesc ei; ei zic: principiile și regulile pedagogice sunt bune, scopurile pedagogiei sunt nobile, însă experiența arată că acele principii nu sunt aplicabile, practicabile și nu răspund nicidecum idealului ce și-l propun.

Răspuns. Oamenii, care pun această obiecțiune nu sunt deprinși a-și forma concepte generale și principii, de aceea ei nici nu pot vedea influența acestora în educațiune și în toată viața omului, ei dau valoare numai lucrurilor, cari cad în simțiri, și cari aduc plăcere și mulțămire simțirilor și folos nemediat; așa dară pre acești oameni nici nu-i poate convinge nimeni cum că ei se află în eroare când judecă așa, pentru că unii ca aceștia cred că ei cunosc toate mai bine și că sunt filosofi practici, cu toate că se mândresc întru lenea lor și se laudă că nu au învățat teorii scolastice. Din contră cei ce au sentimente pentru ce e mare și *sânt* (sfânt) în facultățile umanității, unii ca aceștia respectă teoria educațiunii și în partea ei cea ideală, pentru că știu că nu e tot ideal ce se pare a fi ideal celor mărginiți și leneși.

Obiecțiunea 2. Întreprinderile și *adoperațiunile* (uzanțele) pedagogice de până acum n-au produs nici un efect de ceva însemnătate, și oamenii în totul rămân tot așa cum erau mai înainte și dacă nu se fac mai răi; așa dară depinde numai de la caz și de la împrejurări mai mult sau mai puțin favoritoare ca unii oameni să se cultive și să devină oameni aleși sau să rămână ordinari și răi.

Răspuns. Cei ce pun această obiecțiune nu vor să cunoască, cum că unele popoare sunt mai bune decât altele, și cum că această bunătațe și *precelentia* (stăruință) vine și de la educațiunea mai bună a tinerimii acelor popoare. Acești oameni vorbesc numai despre *umanitate în totul*, care poate rămâne clară sieși cu toate că unele națiuni se ridică și cad, și cu toate că nu se poate nega

oarecare progres în perfecțiune și dacă vorbim de umanitate în totul. Apoi dacă voiește cineva să judece drept, nu ajunge a vorbi numai despre umanitate în totul, ci se cuvine a compara națiuni cu națiuni, statul națiunilor particulare din timpurile anterioare cu statul lor dintr-un secol mai târziu, și apoi a decide, dacă una educațiune mai bună sau mai rea a rămas fără de nici una influență la acele națiuni.

Dacă ar da (trebui) să cadă pedagogia pentru că nu face chiar atâta folos cât se așteaptă de la ea, atunci ar sta să cadă și învățătura religioasă și morala și filosofia, pentru că nici pe acestea nu le urmează tot cum ar merita a fi urmate.

În urmă dacă formarea caracterului ar fi opera cazului nu a educațiunii, atunci nu s-ar putea explica, de ce *unesc* (unifică) toți că făcătorul de rele cel fără de educațiune e mai puțin culpabil decât cel educat cu solitudine.

Obiecțiunea 3. De multe ori nu succede nici educațiunea cea mai diligentă așa cât din familiile cele mai nobile ies numai niște oameni debili, dacă nu chiar sclerați, din contră unii oameni s-au făcut oameni foarte aleși, fără de nici una educațiune, și ceea ce sunt, s-au făcut singuri pre sine.

Răspuns. Această obiecțiune și aceste fapte nu probează nimica în contra pedagogiei. Acestea se explică din următoarele cauze:

1) Că educațiunea cea mai diligentă și mai solicită (solicitată) nu e totdeauna cea mai înțeleaptă, și că părinții cei mai cu bune intențiuni nimicesc efectul educațiunii de multe ori prin aceea, de unde așteaptă mai mult bine, pentru exemplu voiesc a-i face religioși prin una specie de educațiune religioasă și chiar prin aceasta îi fac nereligioși, îi strică sau prin rigoare prea mare sau prin bunătațe prea mare.

2) Familiile își cresc copiii comunamente tot în aceeași formă necăutând la aceea că copiii au naturi diverse, și că ce ajută cultura unora nu ajută cultura celorlalți.

3) Asupra copiilor nu are influență numai educațiunea care o iau dânzii de la părinți și de la alți conducători, ci au influență și alte circumstanțe.

4) Dacă unii oameni aleși s-au făcut singuri pre sine aceea ce sunt, aceasta numai atât probează, că pre om nu-l formează numai singură educațiunea care o ia de la alți oameni, ci că unii oameni au destulă putere internă spre a învinge toate piedicele și a se forma înșiși pre sine, și poate chiar aceste piedice i-au ferit de unele scăderi ale educațiunii introduse în cutare loc.

5) Nu e destul a aduce exemplele celor ce s-au făcut singuri aceea ce sunt, ci dacă voiește cineva a judeca drept, *da* (trebuie) să aducă și pre acei mulți care au rămas întru unu statu(s) foarte mișel pentru că n-au avut nici una educațiune.

Obiecțiunea 4. Aceasta se face mai ales contra pedagogiei noi sau a neologiei pedagogice, prin care înțeleg specialmente încercările, cari s-au făcut în sfera pedagogică urmând ideilor lui Rousseau și Basedow. Despre acestea zic, că sunt prea artificioase, promit prea mult, sunt prea liberale, și cel puțin pentru tinerii care ar da să se crească nu pentru una lume ideală, ci pentru cea reală, neacomodate și periculoase. Această pedagogie poate fi bună pentru cultura omului, dar pentru educațiunea cetățeanului nicidecum nu e bună.

Răspuns.

1) Pedagogii mai noi au adoptat numai ideile cele bune de la Rousseau, în contra erorilor lui s-au pus cu toate puterile.

2) Ar fi nedrept cine nu ar voi să recunoască, cum că Rousseau a contribuit foarte mult de s-au îndreptat conceptele și principiile pedagogice, cine nu ar voi să recunoască, cum că în pedagogia mai nouă se predică un spirit mai bun, care a și început a domina în școlile națiunilor mai înaintate în cultură și au deșteptat una însuflețire și un zel mai mare în toate clasele, deci nu e nici una cauză de a striga

în contra pedagogilor noi, pentru că se află și între dâșii câte un entuziast rătăcit, ceea ce se întâmplă în toate clasele de oameni.

3) Tendința secolului de a face schimbări în ordinea socială, și anume de a se desface de toate legăturile, în cari trăiau oamenii mai nainte, mai fericiți fără ca să fi fost șerbi, nu se poate imputa pedagogiei, aceea a venit de la alte cauze.

Adevărat că și în timpurile mai vechi au fost spirite nobile, cari considerau educațiunea dintr-un punct mai înalt, și nu educău tinerimea numai pentru una lume cum era cea de față, nici o deprindeau pentru ca să fie numai instrument pentru scopuri străine, din contră ei luau aminte, spre ceea ce a destinat pre om natura, când i-a dat puterile corporale și spirituale, pentru ca pe acestea să le cultiveze conform cu destinațiunea lor cea naturală, iar nu după concepțiile cele rătăcite și după prejudecățile ce dominează în lume, ei nu au voit să supună pre învățacel la corupțiunile dominatoare, ci de a-l libera de aceleași. Însă chiar această obiecțiune, pe care o aduce prudența lumească în contra pedagogiei și a pedagogilor, e cea mai mare laudă pentru dâșii, pentru că:

1) Întru aceasta s-au unit toți, că propriamente numai umanitatea sau natura rațională e pre care se cuvine a respecta în om, și că toate încercările, care le-au făcut dominatorii, cuceritorii, ierarhii sau veri cum să se numească atari oameni, cu scop ca să lipsească pre una parte de oameni de drepturile lor cele naturale și să-i folosească numai ca instrumente spre scopurile altora, sunt nu numai demne de a se reprobă, ci și foarte periculoase,

pentru că aceste încercări despre una parte împiedică cultura oamenilor, iar despre altă parte aduc la desperațiune pre partea cea asuprită de face atari lucruri drept cari au să sufere și cei neinocenți. Așadară dacă se va lăși educațiunea așa cât să simtă toți oamenii, de la fiul domnitorului până la fiul țăranului, această adevărată *ecaretate* (diferență) naturală a oamenilor, care, precum se înțelege de sine, poate subzista și fără de a răsturna ordinea civilă, dacă clasele superioare vor veni la acel grad ca să respecte umanitatea în clasele inferioare, și acestea să cunoască demnitatea adevărată a naturei omenești și să știe a se folosi după cuveniență cu rațiunea lor și a respecta ordinea și legea din convicțiune, atunci nu numai că va câștiga cultura și luminile ei, și guvernele vor fi toate mai blânde, supușii mai ascultători de legi și mai pacifici și toate clasele mai fericite. Aceasta au și început a o cunoaște toți domnitorii cei luminați. Nobilimea, care de multe ori a fost instrumentul asupririi, începe a vedea, că mai bine îi asigură drepturile, cultura, umanitatea și bunătatea cea înțeleaptă decât pergamentele și arborele genealogic. Acestea arată că nimenea nu se poate ridica în contra unei pedagogii mai liberale decât numai cei ce au scopuri egoistice.

2) Pedagogia mai nouă se *adopteră* (pretează) a educa pre oameni ca să se facă pre cât se poate mai buni, mai înțelepți și mai raționabili. Așa dară, dacă va domina rațiunea într-înșii, aceea va înfrâna după cuveniență nu numai aplecările cele sălbatice, ci aplecarea sau instinctul libertății și nedependenței. Omul educat raționalmente

cunoaște că el are nu numai drepturi naturale, ci și datorii sociale, cunoaște cum să-și îndeplinească datorii mai cu folos pentru societate, educațiunea-i înlesnește ascultarea de legi fără să ceară de la dâșul sentimente servile; așa el își va menține totdeauna libertatea internă de a contribui spre lățirea libertății externe între membrii societății, și cu toate acestea el nu se va încerca ca să ridice toate raporturile de față și să schimbe lumea cea reală cu una de tot ideală.

^{*} Din volumul lui Simion Bărnuțiu, *Filosofia educațiunii. Pedagogica*, ediția a II-a, Editura Caiete Silvane, Editura Școala Ardeleană, Zalău – Cluj-Napoca, 2015, pp. 81-90; ediție îngrijită, notă asupra ediției, note, transcriere interpretativă și studiu introductiv de Traian Vedinaș.

¹ Am consultat traducerea românească a cărții lui Rousseau, dar n-am descoperit fragmentul citat de Bărnuțiu. Probabil că textul a fost suprimat pentru că teoria despre status social, nu se înscrie în linia marxistă de gândire pe care autorul traducerii și al studiului introductiv i-a atribuit-o autorului *Contractului social*. În studiul introductiv este citat Engels cu *Anti-Düring*, iar Rousseau devine „marxist”: „astfel – continuă Engels – inegalitatea se transformă din nou în egalitate, dar nu în egalitatea primitivă, naturală, a oamenilor, primitivi, negrii, ci în cea superioară, a contractului social. Asupritorii sunt asupriți. E negarea negației.

Rousseau scoate astfel nu numai concluzia esențială a *Discursului* că *inegalitatea socială și exploatarea omului de către om sunt determinate de regimul proprietății private*, ci depășește pe gânditorii contemporani lui prin descoperirea naturii antagonice, neliniare și neregulate a progresului.

Bogații, în vederile lui Rousseau, au creat statul printr-un contract între oamenii unui grup social. Un asemenea contract era un act de înșelăciune, deoarece apăra numai proprietatea privată și deschidea calea despotismului. În locul acestui contract înșelător, Rousseau concepe un alt *contract social*, prin care omul să poată dobândi adevărata libertate” (J.J. Rousseau, *Emil sau despre educație*, Traducere, studiu introductiv și note de Dimitrie Todoran, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1973, p. XXVIII).

Simion Bărnuțiu – filologul*

Mircea POPA

Într-o bună carte de recuperare și interpretare a activității social-politice a lui Simion Bărnuțiu, Petre Pandrea scria, în 1935, aceste cuvinte esențiale despre marele român care a rostit celebrul discurs de pe Câmpia Libertății de la Blaj la 3/15 Mai 1848: „Într-o terminologie latinizantă și provincială, foarte adeseori greoaie, cu întortocheri stilistice parcă de cronicari și de tirade ciceroniene, într-o armură stilistică de cărturar ardelean, netrecut prin focul izbăvitor al poeziei și al literaturii, care dă elasticitate și strălucire, Bărnuțiu prezintă materialul brut, dat tipic al unei doctrine juridico-politice din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Nu poate fi despărțit de teologie și, ca aspect general cultural, de străduința scriitorilor ardeleni pe care istoria literară românească i-a strâns sub eticheta «Școalei latiniste». Stilistic și ca viziune asupra lumii aparține acestei direcții, având prea puține puncte de contact cu cealaltă direcție a beletristicii transilvane din același veac reprezentată de periodicele lui Bariț și de poveștile pline de humor ale lui Ion Barac sau de epopeea lui Budai-Deleanu, în a cărei linie se va inseria mai târziu poezia plină de grație a lui George Coșbuc, lirica modernistă a lui Emil Isac și a lui Lucian Blaga”. Și adăuga: „direcția școlii latiniste reprezintă fanatismul național, solemnitatea sacerdotală împodobită cu laurii erudiției și a retoricii academizante”¹.

În esența ei caracterizarea lui Petre Pandrea este exactă, deoarece în cazul lui Bărnuțiu avem de-a face atât cu stilul retoric erudit (el însuși mărturisește într-o scrisoare către Al. Papiu Ilarian că articolul său în chestiunea Academiei, pe care i l-a trimis, „mi s-a părut că mai seamănă a orațiune decât articlu”²), cât și cu resuscitarea, în ambianță romantică a generației sale, cu ideile vechii școli latiniste transilvănene, Bărnuțiu, reprezentând, e adevărat, o ultimă prelungire a acestora. Faptul se datorează, după cum bine se cunoaște, ideii pe care o susține în repetate rânduri, potrivit căreia limba este cel mai important atribut al naționalității și, ca atare, ea va deveni, ca la marii corifei ai Școlii Ardelene, o problemă esențială a culturii noastre, foarte necesară pentru redeșteptarea interesului pentru prezent. Apelul la trecut se face la Bărnuțiu în numele prezentului, așa după cum se confesează celor doi companioni de luptă revoluționară și destin italian, Al. Papiu Ilarian și Iosif Hodoș, cărora le scria următoarele imediat ce s-au văzut instalați toți trei pe pământul Italiei: „Drept aveți că

n-am devesa să împlăm după copite de cai morți, când avem atâtea lucruri în t[im]pul prezente care strigă după lucrători și nu se află. *Cio non ostante* suntem constrânși a adopera toată anticitatea, ori în care parte o aflăm bună pentru dezmoșirea prezentului. Pentru acest scop v-am provocat ca să însemnați tot ce vă vine înainte asemenea limbei și datinelor noastre că istoria încă nu s-a închis și limba este unica istorie. Din timpurile bătrâne ale națiunii noastre, tot cuvântul este un monument și dacă e prețuită o inscripțiune de pe piatră, di ce să n-aibă preț în gura oamenilor? Identitatea și analogia limbei noastre cu cea italiană e cunoscută și traptată de mulți, ma nu e esanată că nimenea n-au comparat-o cu dialectele italice *pro merito*, fiind aceste multe tare și fiind cu neputință a le învăța. Totuși nu mi se vede lucru de prisos a-i provoca pe literații noștri a se apuca de studiul limbei italice pentru ca să ne poată înțelege limba bine, mai ales pe aceia carii vreau să steie înainte ca dascăli ai limbei și impută altora ca nu știu limba”³. S-a spus deja că Simion Bărnuțiu aparține școlii lingvistice latiniste transilvănene, dar nu a direcției extremiste a ei, reprezentată de Laurian și Aaron, ci a celei istorico-latiniste moderate, alături de Cipariu „care introdusese studiul evoluției istorice a limbii tinzând a reînvia formele și elementele vechi și mai originale”⁴. Această concepție care urmărea reconstituirea din punct de vedere istoric a limbii o putem deduce din chiar scrisoarea pe care i-o adresează lui Cipariu, în decembrie 1853, atunci când află că acesta pregătea o gramatică a limbii noastre și îl sfătuia să pună în ea „toți timpii absoluți din cărțile bătrâne, asemenea să aduci înainte și celelalte părți ale cuvântului toate câte au ieșit din uz și-ți sunt cunoscute, petrecându-le toate cu câte probe vei fi având din cărți și din bătrâni. Una gramatică (o – n.n.) mai bună decât cele ce au ieșit până acum e cu totul de lipsă ca să avem pre ce să ne răzimăm când scriem câte ceva. De ortografie nu zic nimica, că știi că, n-am nice una dată plan de ortografie, nici italienii nu sunt uniți în ortografie”⁵.

Ca și pentru marii săi antecesorii, iluștrii reprezentanți ai Școlii Ardelene (dintre aceștia Maior l-a influențat cu precădere) și pentru Bărnuțiu elementul determinant al preocupărilor sale filologice este dat de întâlnirea sa cu pământul sfânt al strămoșilor noștri, Italia. Acest lucru s-a întâmplat după înfrângerea revoluției de la 1848, când e silit să părăsească

că Transilvania, refugiindu-se mai întâi la Râmnicu Vâlcea, unde este arestat și cercetat de trupele rusești și austriece, după care, ajungând la București lucrurile se repetă. În ianuarie 1849 pleacă spre Viena însoțit de Popasu, așa cum rezultă din *Noteseul* său de călătorie⁶, unde încearcă să expună și să apere cauza românilor în fața împăratului și unde stă până în septembrie același an, când se reîntoarce în patrie, spre a pleca din nou spre Viena la 16 noiembrie 1849, făcând parte din delegația permanentă a românilor transilvăneni pe lângă curtea de la Viena. Împreună cu A.T. Laurian și Ioan Maiorescu va redacta și înainta Curții vieneze o serie de memorii și petiții privitoare la noua reglementare a provinciei (30 decembrie 1850), la convocarea sinodului electoral greco-catolic de la Blaj sau cea privitoare la înființarea unei universități naționale în Transilvania, în vederea cărui scop va lansa la 3 iunie 1852 și apelul *Cătră românii din Transilvania*, tipărit postum, și urmat de articolul însuflețitor pe care-l trimite din Italia „Foi pentru minte...” a lui Bariț, *Cuvântul unui studente despre necesitatea Academiei la români*, în care clama impetuos: „Deșteaptă-te din somn, națiunea mea, iacă, soarele e sus și-ți luminează ca să vezi unde sunt petrele cele mai bune și pinii cei mai drepti în munte. Iacă și petrele înseși te cheamă ca să le dai o formă frumoasă decât aceasta care le-a dat-o oarbă întâmplare”⁷. Acest lucru cu atât mai mult cu cât prestigiul său printre români crescuse vizibil în urma decorării lui de către împărat, la 23 octombrie 1850, cu Crucea de aur cu coroană pentru merite. Gândul său de a apăra cauza românească, și în alt mod decât prin petiții și memorandumuri, îl determină ca la 5 mai 1851 să se înscrie la Facultatea de științe juridice din Viena, unde a urmat sârguincios trei semestre, dându-și examenele corespunzătoare. Din cauza bolii reumatice contractate și a indicațiilor medicului de a se stabili într-o regiune mai caldă, în octombrie 1852 el părăsește Viena, îndreptându-se spre Italia, urmând itinerarul Trieste-Veneția-Verona-Milano-Pavia, în ultimul oraș decidându-se a rămâne, prin înscrierea la Facultatea de Drept, la 8 noiembrie 1852. A contribuit poate la luarea acestei decizii și atenția pe care i-a acordat-o la Viena Vincenzo Chiesa, „redactor al legilor imperiale”, prieten cu rectorul magnific de la Pavia, Antonio Volpi, care, imediat după sosire, l-a înconjurat cu prietenia sa protectoare. Aici Bărnăuțiu se pune pe studiu cu o râvnă deosebită, completându-și, prin mari sacrificii, biblioteca personală, cu lucrări fundamentale pentru literatura italiană, ca *Divina Comedia* de Dante, *Orlando furioso* de Torquato Tasso, *I promessi sposi* de Alessandro Manzoni, *Ultime lettere di Jacopo Ortis* de Ugo Foscolo, poeziile lui Carlo Porta (în care vedea un model ortografic și pentru noi), colecția de poezie populară italiană a lui Muratori etc. Cipariu îi va recomanda apoi, într-o scrisoare, o serie de studii esențiale pentru

cunoașterea filologiei italiene, între care figurează dicționarele lui Boerio, Monti, Banfi pentru dialectele Galiei cisalpine, cel al lui N. Tomasseo pentru dialectele sudice, sicilian și corsican, cele ale lui Conradi și Roquefort pentru dialectele elvetice, și ale lui Lanzi, Lepsius, Albrecht și Mommsen pentru studiul limbii etrusce. La acestea, Bărnăuțiu a adăugat cărți esențiale, precum *Vocabulario paveso-italiano ed italiano-paveso* (Pavia, 1850) de Carlo Gambini, *Saggio sui dialetti gallo-italici* (Milano, 1853) de Bernadino Biondelli, *Saggio di bronzi etruschi* (Roma, 1813) de Battista Vermiglioli, *L'Italia avanti il dominio dei romani* (Florența, 1810) de Giuseppe Micali, *Del nesso fra la lingua valaca e l'italiana* (Milano, 1853) de Carlo Cattaneo, *Lezioni di antichità toscano e specialmente della città di Firenze* (1766) de Lami, ca și lucrări de Marini, Dempster, Peticari, Vegezzi-Ruscalla⁸ și mulți alții. Citind lucrarea lui Cattaneo, apărută în 1853, el nu se poate opri să nu dea o replică destul de dură acestuia, pe care o termină în ianuarie 1853, trimițând-o confrăților săi, Al. Papiu-Ilarian și Iosif Hodoș, aflați și ei în acel timp la studii în Italia, la Padova, cu care va avea în tot acest răstimp o corespondență neîntreruptă, și pe care îi mobilizează la redactarea răspunsului comun. La Biblioteca Academiei Române se păstrează o lungă „disertație” pe această temă, scrisă de mâna lui Papiu, dar aparținându-i de fapt lui Bărnăuțiu, prin care acesta combătea o parte din ideile puse în circulație de Cattaneo, susținând ideea purității romanității de la Dunăre, prin izolare și conservatorism și asemănarea extraordinară a limbii românești cu italiana, pentru cercetarea evoluției dialectelor căreia studiul limbii daco-romane i se pare esențial. Un interes deosebit l-a stârnit asupra sa lectura cărții lui Pietro Monti, *Vocabularia dei dialetti della città e diocesi di Como*, apărută la Milano în 1854, lucru care îl determină ca în vacanța din februarie 1853 să plece în regiunea Como, la Brunante, spre a-l cunoaște personal, călătorie care l-a încântat, atât prin cunoașterea regiunii din jurul Alpilor, cât și prin discuțiile profitabile pe care le-a avut cu Monti. Dialectul vorbit în regiunea Pavia îl interesează în mod deosebit și ca o promisiune făcută altor confrăți revoluționari filologi, interesați de studiul limbii noastre, după cum singur o spune într-o scrisoare către cei doi de la Padova: „Am promis Maiorescului și lui Laurian un fel de raport despre dialectul paveso e milanese în referință cătră al nostru și pentru acest scop mi-am făcut estrasele ce se țin de aceste dialecte”⁹, lucru la care îi îndeamnă și pe cei doi de la Padova: „Bine faceți că însemnați cuvintele italienești care seamănă cu ale noastre, io încă însemnez, faceți-vă un protocol anume pentru acest scop, ca apoi la capătul anului să adunăm la un loc și cele pe acolo și cele de pe aici câte le vom afla în cărți, vocabulare... și în gura poporului mai cu seamă”¹⁰. Rezultatul cercetărilor sale filologice s-a

concretizat în două rapoarte: unul trimis în cursul anului 1853 lui Maiorescu la Viena (27 septembrie) și celălalt lui Cipariu la Blaj, studii asupra dialectelor italiene din nord, prin care inaugurează de fapt cercetările de dialectologie comparată la români¹¹. Alte date au fost fructificate parțial într-o serie de mici articole trimise spre publicare foilor lui Bariț la Brașov, cum ar fi *Suvenir din Italia*, în „Foaie pentru minte...”, nr. 11-12/1853; *Cuvântul unui studente despre necesitatea Academiei la români*, în „Foaie pentru minte...”, nr. 15/1853, *Scrisoare din Italia*, în „Foaie pentru minte...”, nr. 21/1853, *Un document despre limba română*, în „Foaie pentru minte...”, nr. 38-39/1853, *O școală sătească din Italia* în „Foaie pentru minte...”, nr. 12/1854, *Neologismul „Telegrafului român”* în „Foaie pentru minte...”, nr. 16/16-17/1853 (semnat „Mai mulți spre neologismu aplecați scriitori”); *Observațiuni statistice despre cultivățiunea păământului Europei*, în „Foaie pentru minte...”, nr. 42-51/1853; *Dunărea*, ibidem nr. 12/1854¹², precum și în unele care au rămas în manuscris și au fost publicate abia în 1890 în revista „Amicul poporului” de la Gherla, cum ar fi: *Apărarea principiului romanității în limbă*, nr. 5-6/1890¹³.

Problemele luate în discuție de Bărnuțiu sunt numeroase și ele vizează compartimentele cele mai diferite ale limbii, cum ar fi etimologia, ortografia, dialectologia, vocabularul, onomastica, toponimia, dar și raportul dintre limba literară (cultă) și cea populară, dintre limbă și dialect etc. După cum preciza într-o scrisoare către Ioan Maiorescu din 1853, scopul acestor cercetări era „de a demonstra pe această cale: a) esitența unei limbi populare romane diverse (diferită – n.n.) de culta latina; b) originea limbei daco-romane; c) adevărul cuvintelor lui Eutropiu: «infinitas hominum copias ex toto orbe romano... transmisit vel eduxit»”¹⁴. Cel dintâi scop urmărit de el, după cum se vede, este acela de a demonstra latinitatea limbii noastre, de a respinge alfabetul chirilic, ca unul ce nu se potrivește geniului interior al limbii noastre și de a lărgi spațiul de cercetare al evoluției limbii prin investigarea comparativă a dialectelor. Corolarul stabilit de el în acest sector își găsește următorul enunț: „Principiul limbii noastre e principiul romanității care exclude toate principiile eterogene”¹⁵. Ca atare, nu e de acord cu cei care introduc cuvinte noi, „modelate după forme străine”, ci doar pe acelea care reînvie unele forme latine sau sunt luate din limba italiană, eventual din celelalte limbi surori. A împrumuta însă la întâmplare cuvinte noi din alte limbi decât italiana, ar fi după el o știrbire și o micșorare a fondului latin, un atentat la principiul fundamental al limbii noastre. Prin astfel de metode „încetul cu încetul se va pierde carapterul romanității, prin amestecul și precumpănirea elementelor străine”, iar „dimpreună cu carapterul limbii va pieri și carapterul națiunei, națiunea își va pierde consis-

tența, tradițiunile, reminiscențele naționale și nu va mai avea istorie”¹⁶. Principiul eterogenității e respins de autor pe motiv că el ar submina naționalitatea, iar „limba noastră e principala columnă pe care repauză (citește – se sprijină – n.n.) naționalitatea noastră” și că „unitatea intelectuală”, prin care el înțelegea unitatea de spirit a nației „nu e posibilă, fără de uniformitatea limbii”¹⁷.

Prin conceptul de „uniformitate” Bărnuțiu înțelege de fapt „unitatea limbii, iar pericolul ca această unitate să fie șubrejită nu vine din partea limbii vorbite de popor, ci din partea limbii cărturarilor. Din acest motiv el subliniază importanța deosebită a limbii vorbite în procesul de evoluție și de stabilire a unei limbi standard, deoarece „dacă o vor fabrica numai literații fără conlucrarea poporului, fie cea cât de cultă, ea va rămânea pururea o limbă aristocratică”¹⁸. Or, pentru Bărnuțiu „limba e un organ comun a toată națiunea și de aceea toată națiunea are datoria de a conlucra la conservarea și cultura ei”¹⁹. El este de acord că există o limbă literară care se cizelează și se rafinează de către cărturari, dar pentru a deveni cu adevărat o limbă literară națională, aceasta trebuie să se întoarcă din nou la popor, adică să fie vorbită și utilizată de toate clasele și păturile poporului, între limba vorbită și cea scrisă trebuind să existe o permanentă legătură: „Așa limba noastră cea modelată pre temeuri naționale și după forme naționale numai atunci va fi în adevăr naționale când se va face populară, iar ca să se facă populară mai înainte trebuie să se facă știința populară, fiindcă a fabrica cuvinte, precum s-a zis, încă nu însemnează a forma limba națională”²⁰. Preconizează în acest scop lărgirea sistemului de instrucție, pătrunderea școalelor peste tot, lățirea culturii în toate mediile sociale și nevoia conjugată ca toate instituțiile statului să respecte acest program: „patria română va fi toată o școală mare, care ca o mamă dulce va educa cu aceeași sollicitudine amoroasă pre toți fiii românilor după însuflarea spiritului națiunei românești, de care va fi pătrunsă și condusă, atunci românii nu vor învăța limba comercială de la jidani, cea industrială de la nemți, cea agricolă de la bulgari, cea juridică de la ruși ș.a., ci o vor învăța toți în școala națională, în care vor învăța toți românii și știința și limba...”²¹ Bărnuțiu condiționează prin urmare libera dezvoltare a limbii naționale, de existența unui stat național și a unor instituții naționale pe măsură, care să meargă de la școale sătești până la universități și academii, a unui spirit național care să guverneze gustul și interesul național, căci: „A populariza știința și limba nu e lucru ușor; aci se cer o mulțime de mijloace pre cari nu le poate crea decât o voință națională tare și generoasă. Între acele mijloace la locul întâi stă libertatea națională externă și internă, ca nici națiunile străine să nu ne mai puie piedice liberei dezvoltări, nici clasele naționale înseși; desființarea a tot genul

de șerbitute, pre unde mai există, aplicarea avuțiilor naționale în toate părțile și spre a răspândi lumină prin științe și arti, iar nu spre a întemeia cuiburi de neștiință și de paralizare națională; iacă totul, însă chiar aci se cere acea voință națională tare și generală, care poate să facă minuni când se pătrunde de un spirit ceresc”²². De unde ideea că „libertatea e în corpul națiunii ceea ce e sufletul în corpul omului”, și drept urmare, de unde: „nici un naționalist nu poate să voiască așadară binele națiunii sale și să nu-i voiască libertatea”²³. Pentru realizarea limbii naționale este nevoie, prin urmare, de conlucrarea tuturor, căci, ne atrage atenția Bărnuțiu, „ar fi greșit să se creadă că s-ar putea forma limba națională numai prin colegiile învățaților”²⁴.

Spuneam mai sus că progresul național e văzut de Bărnuțiu în mod obligatoriu ca o rezultantă a cultivării limbii și a păstrării caracterului ei latin. Latinitatea românilor e o trăsătură esențială a poporului nostru, care s-a accentuat în timp, dar este dată înainte de toate de o tradiție istorică, precisă, ce este definită după Bărnuțiu prin trei împrejurări istorice specifice: 1) un conservatorism mai accentuat decât la alte popoare de a ne păstra nota distinctivă prin refuzul amestecului cu alte popoare; 2) faptul că „romanii din Dacia s-au bătut mai mult pentru limbă decât pentru viață”; 3) conștiința poporului că e de origine romană păstrată prin însuși numele neamului. Pătrunderea caracterului specific al limbii noastre îl obligă să observe și marea ei asemănare cu limba italiană, de unde recomandarea ca pentru îmbogățirea și „curățirea” limbii să apelăm, înainte de toate, la lexicul acestei limbi: „să adoptăm toți aceeași terminologie din limba italiană în cele ce ne lipsesc”²⁵.

Iată deci că înainte de Heliade sau în același timp cu el avem de-a face aici cu instituirea curentului lingvistic italianist care ne-ar ajuta să scăpăm de influențele „eterogene”, căci principiul toleranței este un principiu înșelător, „fiindcă – explică el – toleranța nu se întinde până acolo ca să tolerăm și despotismul neștiinței și erorile cele ce ne aduc stricațiune și perire”²⁶. Pledoaria sa e motivată de faptul că el semnalează o serie de deosebiri semnificative de terminologii științifice din cele trei provincii românești, fapt care îl alarmează și îl pune pe gânduri. Așa, de pildă, el observă că în terminologia juridică a ardeleanului s-au strecurat cuvinte ca: *biztoș, fișpan, hatalmu, varmegie*, în cea a munteanului întâlnește cuvinte ca: *zapiciu, pomojnic, junker, unteroficir*, iar în a moldoveanului: *zapiscă, peripiscă, finans, vidomostiu*²⁷ etc., ceea ce-l face să intre în alertă și să avertizeze că „dacă ne vom tulbura limba în acest mod în toate științele și raporturile vieții, de aci se va naște o confuziune limbistică ca cea de la turnul Vavilonului”²⁸, semn că Bărnuțiu gândea limba unitar, având în vedere toate regiunile locuite de români. Plecând de pe

o asemenea poziție științifică, Bărnuțiu se va arăta deosebit de rezervat cu privire la îmbogățirea limbii prin neologisme și, în articolul său din „Foaie pentru minte...” el va îmbrățișa mai degrabă, ideea revenirii la formele vechi, decât introducerea fără discernământ a tot felul de noțiuni care ar împetrișta limba. Pentru el „neologismul” este va să zică „a remodela vorba părintească și a forma cuvinte nouă după forme vechi”. El găsește că e mai în spiritul limbii noastre să se pronunțe *doftor* și nu *doctor*, *respept* și nu *respect*, *redaptor* și nu *redactor*, Bărnuțiu dorind să supună și neologismele legilor de evoluție istorice ale limbii noastre: „noi, neologistii, avem lege în limba noastră care ne obligă și ne învață cum să formăm cuvintele și noi așa știm că cel ce urmează legea nu greșește”²⁹. Aici Bărnuțiu face evident o greșeală, deoarece el ignoră faptul că legile procesului de asimilare și aclimatizare sunt date, înainte de toate, de uzul limbii, de circulația cuvintelor care acreditează o formă sau alta, pe care lingviștii nu pot s-o schimbe sau s-o modifice, ci doar s-o constate, s-o înregistreze.

Dar meritele lui Bărnuțiu ca lingvist vin dintr-o altă direcție. Dacă în problemele de ortografie Bărnuțiu preferă să nu se pronunțe, declarându-se, cel puțin prin ortografia pe care o folosește în scrierile sale, de partea unui etimologism moderat, de tip ciparian, el are incontestabile merite în domeniul studiului comparativ al dialectelor, fiind de părere că studiul genezei limbii române poate fi lămurit doar prin cercetarea sistematică a dialectelor italiice, căci ele reflectă, evident cu diferențele de rigoare, limba coloniștilor aduși de Traian în Dacia. Cărturarul român este, astfel, printre cei dintâi oameni de știință ai noștri, care preconizează o astfel de cercetare, și întreprinzând la fața locului sondaje demne de toată atenția cu privire la dialectele nord-italice, „fiindcă dialeptele în multe se apropie mai tare de a noastră decât cea vulgară italiană”³⁰. Cele dintâi studii le face asupra dialectelor pavez, toscan și milanez, întocmind liste lungi de cuvinte pe care le compară cu acelea din limba noastră. El a remarcat astfel o asemănare frapantă între dialectul pavez și limba română prin prezența vocalei *ă*, căci pavezul scrie *lana* și citește *lână*, la fel ca noi, ceea ce-l face să creadă că sunetul ne-a venit tot de la italieni și nu de la slavi: „Identitatea acestui sunet la două popoare atât de îndepărtate unul de altul – scrie el – e document pentru vechimea lui cea minunată”³¹. De aceea, într-o scrisoare către prietenii săi padovani, el atrăgea atenția că: „Identitatea și analogia limbei noastre cu cea italiană e cunoscută și traptată de mulți, ma nu e esuată (examinată – n.n.) că nimenea n-au comparat-o cu dialeptele italiice *pro merito*, fiind aceste multe tare și fiind cu neputință a le învăța. Totuși nu mi se vede lucru de prisos a-i provoca pe literații noștri a se apuca de studiul limbei italiice pentru ca să ne poată înțelege limba mai bine, mai ales pe aceia carii vreau

să steie înainte ca dascăli ai limbii și impută altora că nu știu limba”³².

Cât privesc asemănările dintre limba română și dialectul pavez, Bărnuțiu mai semnalează câteva. Astfel, el arată că pavezii nu își termină cuvintele în *o* ca și ceilalți italieni, ci în consoană, la fel ca românii. Astfel, ei scriu și rostesc „vin tulbaer” și nu „vin torbido” ca și toscanii; scriu „brut temp” pentru „timp urît” și nu „bruto tempo” etc.; nu zic *di* ca toscanii, ci *de* ca noi; ex. „dami un toc dă pân” – „dă-mi o bucată de pîne”; ei scriu *ciesa* (*chiesa*), *ciamă* (*chiamare*), *ciar* (*chiaro*) etc. și pronunță ca năsăudenii *cieză*, *ciamă*, *ciar*. Tot ei pronunță articolul *ael* = *ăl*, precum în *ăl muchăt* (*ael muchaet*) sau *ul badi* (*ael badi*); o altă importantă asemănare o găsește în faptul că verbele la infinitiv nu primesc, la pavezi, terminația *-re*, ci rămân, ca în românește, *ara*, *canta*, *entra*, *giuga* etc. Tot la pavezi remarcă pronunția *ăm par* pentru „*mi pare* și subliniază specificul aparte al graiului, căci „pavezii nice pre milanezi nu-i înțeleg întru toate și mai puțin pre *bergemani* (Bergamo) și pre ceilalți. Dacă te-ai dedat câtva cu dialectul pavez, pre cetățenii din Pavia tot îi mai înțelegi, ma când se adună laolaltă multă povera gint de montenaru și vorbesc între sine, nu poți înțelege nemic din gura lor”³³.

Având la îndemână dicționarul lui Giuseppe Banfi, Bărnuțiu dă apoi o lungă listă de cuvinte, comparând dialectele *milanez* și *toscan*, și graiul românesc. Iată câteva exemple: *ara* (milanez), *arare* (toscan), *ara* (român); *batt* (milanez), *battere* (toscan), *a bate* (românește); *capp* – *cap* – *cap*; *carr* – *carro* – *car*; *ciama* – *chiamare* – *a chema* etc. Listele de cuvinte au în vedere atât comparația dintre dialectul pavez cu cel toscan, cât cel toscan cu cel milanez, fiind foarte revelatoare pentru ceea ce Bărnuțiu dorește să demonstreze. Dincolo de studiul cuvintelor, Bărnuțiu are apoi în vedere și poezia populară din regiunile respective, căci, spune Bărnuțiu, „aceea ne oferă multe și însemnate puncte de asemănătate cu limba noastră, puncte ce în limba cultă nu se pot găsi”³⁴. În acest scop el ne oferă câteva mostre de eclatantă asemănare, de unde putem să deducem interesul cu care cercetătorul român descoperă filiații și asemănări care îl fac să tragă unele concluzii care se referă și la alte aspecte ale limbii. Iată un alt exemplu. Într-o scrisoare către padovani, el scrie: „Legund io mai multe ortografii din dialepte, mi-au venit în minte că ar fi bine să urmărim și noi ortografia sau mai bine zis, punctuațiunea în tot locul unde se poate – și se poate în multe fără să ne pierdem originalitatea noastră ortografică, fiind că alta n-avem; p. e. noi încă, putem scrie *è*, *àma*, ca italienii și nu e nici o cauză ca să punem accentul”³⁵; după cum se oprește și asupra cuvintelor terminate în *u* sau *e*, observând „așa le pronunță și acum moldovenii și sălăgenii”, semn că Bărnuțiu cunoștea bine toate graiurile românești.

Demnă de interes este observația sa asupra topo-

nimiei și onomasticii, căci la el găsim astfel de observații pline de miez: „încă vă mai reflept la una: legund scriitori italieni vechi, noi, gazete, vocabularie, calendare etc. italienești, aveți grijă dacă veți afla nume de ale satelor, pădurilor, locurilor noastre că vreau să fac un mic vocabularu de sate etc., care au nume italice, cum sunt par ex. Bratei, Borșa, Bistra, Gălata, Cluș, Deș, Losna, Gherla, Borgo, Pănad, Moșna, Feldru, Frata etc., am aflat mai multe de 60 până acum”³⁶. În aceeași scrisoare, el dă și exemple de poezii pe care le-a citit, la lectura cărora a putut să le comunice faptul că: „Pare că toate-s românești”³⁷, semnalându-le alte câteva nume de autori italieni de studii dialectale, între care amintește pe Passeri și pe Bianconi, ultimul cu lucrarea *De antiquis litteris*, pe care le-a folosit, alături de cele ale lui Pambi, Monti și Banfi, la alcătuirea unei lungi liste de nume de localități asemănătoare cu ale noastre.

Prezența printre manuscrisele lui a acestor lungi liste de nume de localități, cărora încerca să le determine originea, ne îndreptățește să vedem în Bărnuțiu pe lingvistul cu formație largă, preocupat de investigații comparatiste sistematice. Dacă în cercetările dialectale, el deschidea calea lui Ioan Maiorescu cu al său *Itinerar din Istria*, în cele toponomastice el anticipează seria preocupărilor lui Nicolae Drăganu din *Toponimie și istorie*. În acest sens este interesant de remarcat că, deși pune accent pe latinitate și romanitate în general, nu se dă înlături să fixeze vechimea unui cuvânt până dincolo de romanitate, în limba dacă, atunci când etimonul roman nu i se potrivește. În acest scop el se arată preocupat de etruscologie și de textul *Eugubinelor*, prin limba cărora dorește să ajungă la cea dacă, fiind de părere că dacii își aveau scrisul lor înainte de romani, așa cum o dovedesc mai multe inscripții vechi, substratul traco-dac apărându-i posibil și prin îmbrățișarea teoriei lui Biondelli potrivit căreia „limba unei națiuni nu se poate șterge de se și altoiește limbă străină în cea originară, cuvintele primitive și pronunțatiunea limbii proprii rămâne”³⁸. Pornind de la o asemenea teorie, potrivit căreia nu agreează împrumutul de cuvinte din alte limbi, nu susține părerea acelor care consideră că unele cuvinte deja încetățenite trebuie eliminate, căci: „A fabrica din rădăcini românești toate cuvintele care ne lipsesc, cum au făcut ungurii și a lepăda toate cuvintele tehnice adoptate și de celelalte popoare romanice, p. e. *fizică*, *filosofie*, *matematică* ș.a., apoi a forma după *Pralea dumidatevor*, *izmilință* ș.a. este un metod de a izola pre români de celelalte popoare romanice și de a-i priva de beneficiile unității intelectuale”³⁹. Ideea că limba este expresia societății este concludentă pentru modernismul gândirii sale lingvistice. „Dezvoltarea limbii la fiecare națiune merge alături cu dezvoltarea vieții sale, ca direpțiune ia viața națională întru dezvoltarea sa, aceea direpțiune urmează și limba”, căci „limba este națiunea,

cultura limbii este cultura națiunii înseși”⁴⁰. Arătând că: „Din timpurile bătrâne ale națiunii noastre, tot cuvântul este un monument și dacă e prețuită o inscripțiune de piatră, de ce să n-aibă preț în gura oamenilor?”, Bărnuțiu socoate limba ca „unica istorie”, și, ca atare, îi acordă un rol de neprețuit în reconstituirea epocilor trecute. În acest scop cere să se cerceteze și poeziile vechi și tradițiile și obiceiurile poporului, găsind de pildă că datina de a se cânta la mort se află și la români și că obiceiurile vechi trimit la obiceiurile romanilor și ale etruscilor, concepție istorică care îl așază ca un membru marcant în galeria învățaților generației noastre romantice.

* Din volumul *Momente culturale silvane*, Editura Școala Ardeleană, Editura Caiete Silvane, Cluj-Napoca – Zalău, 2015, pp. 43-58.

1 Petre Pandrea, *Filosofia politico-juridică a lui Simion Bărnuțiu*, București, Ed. Fundațiilor Regale, 1935, p. 147.

2 Cf. Al. Marcu, *Simion Bărnuțiu, Al. Papiu Ilarian și Iosif Hodoș la studii în Italia*, în „Analele Academiei Române”, m. Secțiunii literare, s. III-a, tom. VII, mem. VI, p. 42. Scrisoare din 24 noiembrie 1852.

3 I. Pervain, I. Chindriș, *Corespondența lui Al. Papiu-Ilarian*, II, Dacia, 1972.

4 S. Bărnuțiu, *Cu privire la limba română*, în „Amicul familiei”, XIV, 1890, nr. 5, p. 62.

5 *Ibidem*, p. 66.

6 Bogdan Duică, *Notesul de însemnări al lui Simion Bărnuțiu*, în „Anuarul Institutului de Istorie Națională din Cluj”, II, 1923, pp. 225-232.

7 „Foaie pentru minte...”, XVI, 1853, nr. 15, pp. 101-109, ms. BAR 4583, f. 36.

8 Al. Marcu, *op. cit.*, p. 39.

9 I. Pervain, I. Chindriș, *op. cit.*, p. 32. Scrisoare din 15

iunie 1853.

10 *Ibidem*, p. 43.

11 Al. Marcu, *op. cit.*, pp. 54-58 (o polemică anti-Catta-neo) și p. 89.

12 Vezi G. Em. Marica, „Foaie pentru minte...”, Indice bibliografic, EPL, 1969.

13 „Amicul familiei”, XIV, 1890, nr. 5, p. 66.

14 *Ibidem*, nr. 8 (15 apr.), p. 109.

15 *Ibidem*, p. 65.

16 *Ibidem*, p. 68, cu sublinierea „O limbă pentru toți și toți pentru o limbă”.

17 *Ibidem*, p. 68.

18 *Ibidem*, p. 81.

19 *Ibidem*.

20 *Ibidem*, p. 82.

21 *Ibidem*.

22 *Ibidem*.

23 *Ibidem*.

24 *Ibidem*, p. 66.

25 *Ibidem*, p. 83.

26 *Ibidem*, p. 68.

27 *Ibidem*, p. 83.

28 *Ibidem*.

29 *Neologismul corespondentului Telegraful român*, în „Foaie...”, nr. 15, pp. 118-120.

30 *Ibidem*.

31 *Ibidem*, p. 110.

32 *Ibidem*, p. 110.

33 *Ibidem*, p. 111.

34 *Ibidem*, p. 124.

35 I. Pervain, I. Chindriș, *op. cit.*, p. 84.

36 *Ibidem*.

37 *Ibidem*.

38 „Amicul familiei”, p. 83. Vezi și I. Chindriș, *Postfață la S. Bărnuțiu, Discursul de la Blaj*, Cluj, 1990.

39 *Ibidem*, p. 84.

40 *Ibidem*.

Editura „Caiete Silvane” la Festivalul Internațional de Carte Transilvania

Festivalul Internațional de Carte Transilvania din Cluj-Napoca a programat și în acest an, la cea de-a treia ediție, între 6-11 octombrie, o multitudine de lansări, mese rotunde și evenimente conexe la care au fost invitați să participe 400 de scriitori, editori, traducători, oameni din lumea cărții. La acest festival au avut loc și mai multe lansări de cărți apărute la Editura „Caiete Silvane” a Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

Măști, 6 octombrie 2015, între orele 16.30-17.30, în Piața Unirii din Cluj-Napoca, în cadrul FICT, noutățile editoriale de la Editura

„Caiete Silvane” au fost prezentate de Daniel Săuca, după care a urmat lansarea următoarelor volume: „Corneliu Coposu și Blajul. Destinul unei generații” de Marin Pop (Editura Caiete Silvane); „Momente culturale silvane” de Mircea Popa; „Filosofia educațiunii. Pedagogica” de Simion Bărnuțiu (ediție îngrijită de Traian Vedinaș); „Poștașul rural” (antologie de poeme) de Viorel Mureșan (Editurile Caiete Silvane și Școala Ardeleană). Au participat: Al. Cistelecan, Viorel Mureșan, Marin Pop, Mircea Popa, Daniel Săuca, Traian Vedinaș, Ion Taloș și Ion Cuceu.

„Misterele unchiului Simion”

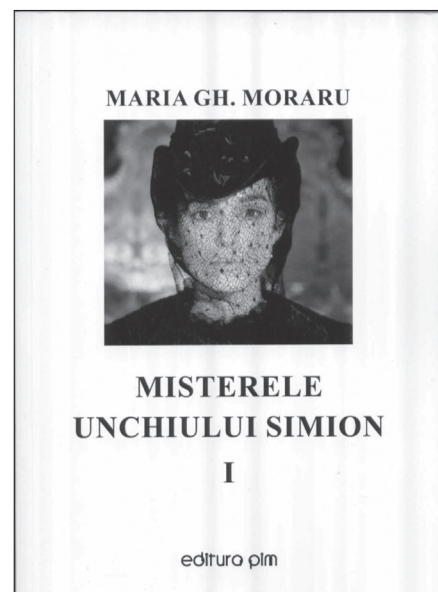
sau cum intenția ultrarealistă poate potența un destin „misterios”

Rodica MARIAN

Maria Gh. Moraru este conștientă că biografia pe care simte că are datoria de a o scrie s-a „transformat, pe neobservate, într-o carte” (p. 10), de fapt în două volume masive, în total 716 pagini, devenite până la urmă un roman („asta și vreau, să scriu un roman!”). „Misterele unchiului Simion” este un roman cu structură complexă, atipic din multe puncte de vedere, cu atât mai mult cu cât autoarea știe de la început că proiectul ei memorialistic este „ambitios”, „având în vedere puținele date de care dispuneam la început” (p. 10). Prin structura profundă, romanul se integrează imperativului prozei obiective, cu eroi care se reliefează, dintr-o bine definită atmosferă, cu o biografie construită treptat, cu meandre uneori, cu elemente de tensiune bine regizată și dozată, cu inserții de personaje intermediare, profilate sugestiv, emblematic și caracterizant pe un fundal sociologic și istoric anume. Atmosfera realităților socio-politice și ambianța istorică se detașează de fapt într-o foarte reușită frescă socială, mărturie convingătoare, onestă și nepărtinitoare a vieții satelor și orașelor ardelenesti de la începutul secolului XX, până spre mijlocul secolului. Aș putea spune că – în perspectiva valorică a acestei cărți – acest aspect este de o calitate deosebită, menită să rămână exemplară pentru literatura română, în sensul că pentru perioada respectivă se pot enumera puține opere realist evocatoare ale culorii locale din Transilvania, ale realei bune conviețuirii între naționalități și religii diferite. De altfel, principalul personaj, unchiul Simion, mentor

al multor tineri, deveniți acum, în roman, personaje – era un admirabil model de om superior, spirit cu viziune largă, care nu făcea nici o deosebire între etnii ori apartenențe de orice fel. Dascălul Simion este de fapt un reușit portret al învățătorului tipic satelor și micilor localități ardelenesti, cu un profil moral și civic care atinge dimensiunile eroismului, în vremurile dramatice ale transformărilor din primii ani ai comunismului din România.

Autoarea mărturisește intenția inițială de a scrie o biografie despre unchiul ei Simion, un om deosebit. Seriozitatea acestei intenții cu finalitate memorialistică este, pe de o parte, temeinic susținută de antecedentele scrierii acestei cărți, publicate anterior și pomenite în cuvântul înainte ori în note de Maria Gh. Moraru, respectiv o monografie a satului natal a tatălui și al unchiului autoarei, volum de 500 de pagini, din care o treime este semnat de autoarea prezentului roman, dar și o cronică în versuri a aceluiași sat, de aproape 1000 de versuri. Pe de altă parte, impulsul creator este determinat de o certă recunoștință familială, augmentată în același flux pasional, de un sentiment emoțional al apartenenței la o familie, la locurile natale, la un mod de a cinsti cu firească grațitudine nu numai dărnicia unchiului, ci și de a face un gest în favoarea neuitării unei personalități emblematică, a unui dăruit profesor, cu realizări care au rămas în mintea și sufletul celor pe care străduințele lui i-au modelat întru respectul binelui, al bunei-cuviințe și al valorii superioare a învățăturii.

În complexa construcție a romanului, se întretes o mulțime de confluente, filonul stilului memorialistic, care se intersectează cu stilul direct al jurnalului (cel al tatălui din care citează scriitoarea, dar și un tronson din textul autoarei care relatează întrebările, parcursul acțiunilor de investigație și reflecțiile provocate de acestea), un ingenios temei al suspansului și o strategie de natură detectivistică, filonul scriiturii epistolare și stilul indirect liber prin care se reproduc multe convingeri telefonice, notația strict informativă care se interpune în comentariul intersectat de planul narativ al povestirii. Altfel spus, în construcția epică nivelul diegetic (cel al evenimentelor, al acțiunii relatate) este dublat de cel dianoetic (cel al reflecției, al comentariului, al valorizării în meditație). Aceste planuri se întrepătrund, dar și se disociază expresiv, ca strategie, în destule zone ale textului romanului. Un exemplu edificator în acest sens sunt paginile din vol. I, 220-230, unde se pot distinge și prin sub-

linierile grafice ale textului, notațiile din paginile de jurnal ale tălului scriitoarei (caractere cursive puse în ghilimele), fragmentele de text cu frământările celei care scrie (caractere drepte), refacerea unui parcurs al evenimentelor din trecut, așa cum se proiecta în acel moment precis al scrierii romanului (caractere cursive, fără ghilimele). Predomină discursul la persoana întâi care înlesnește mărturisirea de sine, confesiunea, relatarea directă a evenimentelor, ceea ce dă dinamism romanului, protejând o viziune subiectivă, în care tensiunea îndoielilor, a presupunerilor, a impactului reverberant al surprizelor se configurează cu o deosebită forță de menținere a interesului celui care citește. Totodată, Maria Gh. Moraru folosește și scrierea cu aldine (în diferite situații în care simte nevoia unor sublinieri și accente semnificative, atât pentru trama romanului, cât și pentru a defini momentele cruciale prin care trece instanța auctorială, ca un comentariu asupra propriei scriituri).

În privința aceasta trebuie să amintesc participarea la comentariu a unui personaj, cu statut special, plasat în note, numit Victorița. În aprecierea mea, personajul Victorița este o instanță auctorială dedublată, un personaj care se autocaracterizează prin propriul discurs, respectiv exclusiv prin replicile ei întotdeauna lucide (I, p. 227), ironice, incitante (I, p. 256, II, p. 328), speculative și analitice (II, pp. 220-223). Victorița din note este un personaj martor care dinamizează demersul naratorial, este un alter-ego al instanței auctoriale, dar ea apare și în textul propriu-zis (vezi, de exemplu, vol. II, p. 221). În genere, replicile din subsol ale Victoriței sunt imediat urmate de cele ale autoarei, acest procedeu foarte ingenios mi se pare demn de toată aprecierea, originalitatea lui fiind detașabilă pe fondul unui istoric al procedurii artistice

al notelor de subsol¹, reflectând speculația și analiza textului propriu-zis al romanului. Atunci când replica autoarei nu însoțește vreo observație judicioasă a Victoriței, se poate deduce că aceasta a punctat ceva prea evident, apreciativ poate (I, p. 224, II, p. 329). Notele însoțesc îndeobște momentele cruciale ale discursului narativ, puncte dramatice în care autoarea își manifestă o atitudine fundamentată fie de parțială convingere, fie de o fragilă euforie (I, p. 227, II, pp. 328-329). Pe de altă parte, există și acele note lămuritoare, în pur stil științific, reflectând acribia și spiritul unui riguros demers memorialistic. Aceste componente ale materiei epice se sudează într-un fluent parcurs până în acel moment în care autoarea simte că a dezlegat misterul. Ceea ce nu înseamnă că „simțirea”, credința aceasta este definitivă, apar ori rămân alte și alte întrebări, încât numai lipsa de resurse poate impune timpul sfârșitului de roman: „deocamdată nu mai dispun de energia necesară pentru o nouă *telefoniadă*!” (II, p. 333).

Așadar, demersul reflectat de textul romanului este, în bună măsură, relatarea povestirilor, a datelor și informațiilor obținute prin apelul la „rude și la prieteni, la cunoscuți și necunoscuți, la școli, la arhive, la toți cei care, într-un fel sau altul, au avut tangență cu unchiul Simion, pentru a-mi culege datele necesare, cu care să umplu locurile albe ale acestei biografii zbuciumate” (p. 7). În același timp, autoarea romanului pornește de la convingerea că „*Misterele unchiului Simion* reprezintă o carte a semnelor de întrebare. Date inițiale concrete, certe, foarte puține. Multe supoziții, unele confirmate mai apoi, altele infirmate, multe îndoieli, multe speculații, multe întrebări fără răspuns. A fost necesar un efort uriaș de căutare, de informare și de selectare a informației, pentru a reuși să obțin o informare a ceea ce a fost viața

acestui om care a înțeles să-și facă profesia de dascăl cu dăruire, cu dragoste și cu sacrificii” (p. 8).

Miza scriitoarei este recuperarea din și prin acest caleidoscop de relatări și date a unui portret cât mai apropiat de realitate, având ca punct de interes major elucidarea „misterului” căsniciei tardive a unchiului, filon diegetic augmentat apoi până la obsesie și îndreptat spre un subiect mai precis circumscris, în fapt dezlegarea motivului plecării tinerei soții, Veturia, care-și abandonează fetița de nici doi ani, fără să se mai intereseze niciodată de ea. Din această perspectivă, impulsul creator care coordonează diegetic lungul roman are un parcurs detectivistic, intersectat de nenumărate alte povești și portrete, de o adevărată frescă socială foarte bine reliefată, coordonată narativă pe care, cum spuneam, o apreciez ca foarte reușită. Insolit și impresionant mi se pare în originala scriitură de jurnal tonul subiectiv al mărturiei, implicând o virtuală sinceritate, alternat însă de un alt registru, cel al nivelului reflecției, urmând sinuozitatea căutărilor și tensiunea datelor neașteptate. Partea savuroasă – din perspectivă beletristică – sunt portretele (intermediate de relatarea auctorială) ale unor personaje, precum: Veturia, Maria, Milicuța, Victor, Feri-báci, doamna Balint, Florica, Ștefan Gudea, domnul Ferent, Babi, Lia etc.

Pe parcursul a șapte sute de pagini se interpun relatări contradictorii, relatări cu lacune intenționate ori nu a diversilor interogați, surprize și suspansuri datorate unor amânări ori factori perturbatori în cursul arhivării informațiilor, momente de confuzie în însăși mintea celei care arhivează aceste date (vezi, de exemplu, atribuirea unor date Mariei și nu Veturiei ori invers), încât „imaginea de ansamblu” scontată ca o rezultată a diferitelor aspecte ori relatări apare spre sfârșit (p. 303, vol. II, de fapt

p. 670 a romanului), ca insuficient conturată, întrucât: „încă aş avea nevoie de confirmarea sau infirmarea unor aspecte”. În textul unei scrisori inserate spre sfârşitul romanului se rezumă tot ce a aflat şi scris până aici autoarea şi totodată se arată despre cei peste 30 de noi prieteni câştigaţi prin „*telefoniada*” şi epistolariada la care a recurs – neputând să se deplaseze în localităţile unde a trăit unchiul său (Ulciug şi Cehu) – că „fiecare mi-a prezentat lucrurile pe care le-a trăit sau despre care a auzit, ce şi-a amintit şi cum şi le-a amintit, mai clar ori mai puţin clar, mai direct ori mai pe ocolite”. Este vorba, deci, de fire narrative diferite, surse multiple: „cei menţionaţi şi mulţi alţii [care] au devenit eroi ai romanului meu, am încercat să redau exact ce şi cine mi-a spus” (p. 301, vol. II). Tocmai această insistenţă asupra exactităţii generează impresia că s-ar putea ajunge la un tablou integrabil şi inteligibil, ca orizont de aşteptare, tablou compus din diversitatea perspectivelor atât de concertate ale relatărilor. Efectul neaşteptat al investigaţiilor redade exact este, de fiecare dată, răsturnător de planuri, în sensul că un fapt aparent banal, un nou amănunt are consecinţe transfiguratoare asupra romanului însuşi. Astfel „misterul” se adânceşte, alteori se devoalează parţial, în mod înşelător, pe măsură ce multitudinea firelor narrative se apropie de el. Până în final, obsesia se rezolvă numai parţial, fiindcă există o notă revelatoare, un răspuns al autoarei la o replică a Victoriţei, care observa că nimic nu este sigur: „Nu observi că totul este la modul dubitativ: *cred, poate, ar, nu ştiu, probabil, sper,*

dacă, presupun... Asta nu-ţi spune nimic?! Toată cartea este la modul prezumtiv!” (nota de la II, 328).

Ceea ce în cheie realistă este obţinut prin insistente căutări, pare să se transfigureze, prin tehnica intersectărilor şi a treptatei suprapuneri de relatări, într-un perete de fum, dincolo de care misterul se adânceşte, chiar dacă uneori se devoalează înşelător.

De resursele acestui halou potenţator de mister pare să se lămurească spre sfârşitul romanului şi Maria Gh. Moraru, descoperindu-le cu uimire, abia disimulată, dar precizată într-o notă (cea din vol. II, p. 204). Se citează aici un interviu acordat de poetul Emil Brumaru în care sunt puse în altă lumină resursele psihologice ale actului amintirii şi statutul relatării însăşi, de fapt al condiţiei amintirii umane, ca proces personalizat al receptării faptelor şi al întoarcerii în timp. Din punctul meu de vedere, trebuie să precizez că, la nivelul ştiinţific al cercetării psihicului uman, se ştia că povestirea unor fapte ori întâmplări adaugă întotdeauna ceva din memoria afectivă a autorului relatării, viziunea lui asupra unor evenimente distorsionează inconştient ori intenţionat faptele, intenţia însăşi fiind uneori la un nivel ascuns conştiinţei din momentul relatării². Cel mai interesant lucru demonstrat în această carte este exprimat chiar în nota citată mai sus, respectiv în reproducerea (cu sublinieri semnificative) a părerii poetului Emil Brumaru despre faptul că două persoane îşi amintesc diferit aceeaşi întâmplare, fără a falsifica niciuna faptul în sine, ceea ce autentifică credinţa mea (excelent demonstrată în romanul scris de Maria Gh. Moraru)

că, până la urmă, amintirile sunt foarte personalizate, în funcţie de mulţi factori, chiar şi de momentul în care ele se declanşează, la nivel oarecum subliminal, altfel spus, subsidiar intenţiei declarate iniţial, dar copleşitor în efecte. Dar cartea „Misterele unchiului Simion” ne sugerează, de fapt ne demonstrează cu pregnanţă şi mai mult, anume că fenomenul căutării amintirilor şi cel al contrapunerii lor, cu toate câştigurile realizate prin flash-urile de date reale, remaniază contururile personajelor, uneori până la o nouă identitate. Ceea ce mi se pare tulburător, peste toate, este însăşi nuanţarea revelatoare a personajului povestitoare (o instanţă dorită la început ca o identitate neutră, arhivistică). Deşi simte că şi-a făcut datoria morală faţă de unchiul său şi se poate odihni după ce a dezlegat misterul căsniciei lui Simion, autoarea nu-şi poate reprimă impulsurile de a continua în descoperirea „celorlalte mistere” ale personajului invocat. În fond, fiecare om, se poate înţelege din această carte, duce cu el în mormânt mai mult ori mai puţin dezlegate, „celelalte mistere”, adică acelea care nu pot niciodată dezlega pe deplin taina unei vieţi...

¹ Procedul notelor complementare, ca formulă, a mai fost folosit în literatura română de Ioan Budai-Deleanu şi de Camil Petrescu în „Patul lui Procust”, desigur, cu alte intenţii.

² De exemplu, un aparat bizar, dar real inventat de fizicienii secolului trecut, numit cronovizorul (adică vederea în timp) surprindea o imagine din trecut ori din viitor, imagine care, s-a constatat, era dependentă de cel care o invoca.

Vocea Transilvaniei®

Sălajul ^{Pur} ^{şi} **Simplu**
... se poate şi altfel

Noi perspective etnologice

sau despre fascinația lucrurilor mărunte

Narcisa ȘTIUCĂ

Moto:

„Tânărul etnograf care face teren trebuie să facă cunoștință cu ceea ce el știe deja pentru a scoate la suprafață ceea ce nu cunoaște încă”.

(Marcel Mauss)

Etnologie, antropologie culturală, studiul mentalităților – iată ce fascinează astăzi tot mai mult nu doar pe tinerii cercetători, ci îi determină chiar și pe cei ale căror cariere au debutat sub alte zodii științifice și ideologice să-și redefinească abordarea și metodele.

Dar etnografia? Pentru mulți este doar o știință descriptivă (o „scriere după un model”, așa cum transpare din etimologia cuvântului); pentru alții este o etapă necesară, care presupune operații utile într-o abordare pluridisciplinară precum inventarierea, clasificarea și tipologizarea. Nu de puține ori etnografia este văzută ca o disciplină desuetă care nu mai satisface exigențele actuale de a sintetiza, interpreta și compara faptele de cultură, dar lucrurile nu stau chiar așa căci un element care nu este mai întâi descris, integrat într-o serie generică nu poate face obiectul unui studiu aprofundat. Desigur că descrierea etnografică trebuie să fie dublată de scrierea cercetătorului și, apelând la metodele antropologiei, glosată de interpretarea pe care insiderii o dau propriilor lor valori, așa încât doar demersurile neizbutite rămân la stadiul descriptiv, factual.

Se vorbește în literatura europeană de specialitate despre „tehnici de anchetă” (operații de tip taxonomic, consemnări, grafice și schițe), dar și despre faptul că nu există o „metodologie de ansamblu, al cărei demers să fie riguros descriptibil” (Bonte & Izard 1999: 430). Mai curând, terenul și condițiile particulare ale desfășurării anchetei, precum și personalitatea cercetătorului generează o anumită metodologie, o manieră de abordare care nu exclude adoptarea unor metode specifice altor discipline sau științe, precum: etnolingvistica, antropologia, cercetarea narativă, psihologia, sociologia etc.

Descrierea nu este nici pe departe o operație simplă: ea cere o dublă competență – etnografică și lingvistică – „înseamnă explorare a vocabularului în aceeași măsură în care înseamnă explorare a fenomenului pe care dorim să-l prezentăm” (Laplantine 2000: 59). În afară de faptul că descrierea etnografică

Supliment al revistei

Caiete Silvane

A fi etnograf în România secolului XXI

ambizionează să fie exhaustivă și definitivă, ea se impune prin ordonare și clasificare, fapt care nu poate fi realizat fără o precizie terminologică și o cuprindere semantică a fenomenelor avute în vedere. Comparând această activitate a cercetătorului cu cea de contemporan, Fr. Laplantine schițează o opoziție în raport cu narațiunea „aflată categoric mai aproape de acțiune, dar care poate consta într-o serie de descrieri articulate în mișcarea temporalității” (Laplantine 2000: 63).

Tocmai de aceea, pentru a obține o privire diacronică, dar și pentru a înregistra toate implicațiile fenomenelor – fie ele oricât de „statice”, precum meseriile și meșteșugurile fie dinamic-spectaculare, precum ceremoniile și riturile – este nevoie și de o abordare narativă în care insiderii să fie angrenați într-o măsură mare pentru a-și împărtăși experiența, cunoștințele, abilitățile și a emite judecăți de valoare și aprecieri absolut necesare pentru evaluarea procesului de evoluție, de transmitere și perpetuare a tradițiilor. De

cele mai multe ori, cei care au inițiativa unui demers narativ sunt chiar purtătorii de valori culturale care intuiesc faptul că acestea pot fi mai lesne deciptate și analizate de outsider (cercetător) dacă intervin detaliile propriei experiențe, cu întreg cortegiul de justificări, soluții personale și aprecieri obținute prin trăirea nemijlocită. Abia mai apoi intervine reorganizarea materialului prin decupaje, selecție, alegere în funcție de criteriile și opțiunile cercetătorului, adică o re-construcție a fenomenelor studiate, o scriere a terenului.

Fiind considerată cheia de boltă a întregului eșafodaj etnografic, observația este responsabilă de succesul cercetării, de aceea părintele etnologiei moderne, Marcel Mauss impunea în *Manual de etnografie* (1947) două exigențe importante: să fie precisă și completă. Pentru aceasta, el avertiza asupra atitudinii pe care cercetătorul tânăr trebuie s-o aibă în relație cu civilizațiile studiate și formula profesoral: „Să nu crezi că știi doar pentru că ai văzut; să nu faci nicio judecată morală; să nu te miri; să nu te înfurii; să locuiești în societatea indigenă; caută cu atenție mărturiile” (Mauss 2003: 25). Observarea trebuie să fie călăuzită de șase întrebări care constituie de fapt scheletul descrierii etnografice: unde, de ce, când, cum, pentru ce și cine a făcut un anumit lucru (Mauss 2003: 36). Numai astfel o anchetă corectă poate să conducă la o clasificare pe măsură și la o colectare de date care s-o însoțească pe cea de obiecte, dându-le acestora valoare de mărturii ale civilizației din care au fost extrase. Subliniind importanța studierii tehnicilor (industriilor) generale și speciale, Mauss își convingea discipolii astfel: „Tehnicile se vor defini ca acte tradiționale, grupate în vederea obținerii unui efect mecanic, fizic sau chimic, sau actele cunoscute sub acest nume /.../ perspectiva asupra industriei și meseriilor va permite o descriere vie a societății” (Mauss 2003: 44).

O altă dilemă a cercetătorului care face astăzi teren se referă la tematica spre care se va orienta observația și la cea a studiului în sine: cotidianul sau festivalul? Ocupațiile dominante sau meseriile mărunte? În primul deceniu al veacului trecut, atunci când inaugura cursul de folclor de la Universitatea din București, Ovid Densusianu distingea „două categorii de producțiuni: cele care stau în strânsă legătură cu viața practică (credințe, obiceiuri, superstiții) și cele /.../ de ordine ideală pentru că se raportează la sfera superioară de gândire și simțire a omului simplu, la partea

poetică a vieții lui (basmе, tradiții, legende, poezii)”. Cele dintâi, aprecia savantul, sunt „cele mai expuse pieirii” întrucât sunt supraviețuiri ale vieții arhaice. Alături de acestea relatările despre traiul de fiecare zi, reținerea și interpretarea evenimentelor mărunte, descrierea operațiilor de rutină sunt documente orale de mare însemnătate întrucât dau seamă de modul de viață și de gândire, de felul în care omul rural se raportează la natură și la societate și, prin urmare, pot sluji înțelegerii profilului lui psiho-social.

Călăuziți de aceste idei, am orientat cercetarea din satele codrenești în vara anului 2014 spre identificarea unor persoane care, întâi de toate, să ne ajute să înțelegem rosturile și ritmurile cotidiene și mai apoi pe cele care marchează existența individuală și comunitară în mod ceremonial. Opțiunea noastră a mai fost motivată atât de faptul că, de-a lungul timpului în zonă s-au realizat înregistrări și arhivări ale manifestărilor cutumiare, cât și de acela că literatura etnografică – deloc generoasă în ultimul timp – este lacunară în informații privind meserii „prozaice”, precum fierăritul și potcovăritul, împletitul nuielilor, sobăritul, tâmplăria și dulgheria, în vreme ce creșterea animalelor și cultivarea pământului sunt tratate uniformizant și arhaizant, cu un vădit dezinteres pentru progresul tehnicilor și mai ales pentru experiența individuală locală.

Așadar, punem în fața cititorilor „Caietelor Silvine” consemnări, interviuri și portrete de meșteri care se bucură de prestigiu în rândul consătenilor, întrucât meșteșugul lor este util, fără a fi spectaculos, dar fiind perfect conștienți de faptul că, mai devreme sau mai târziu, evoluția societății va determina încetarea acestor activități. Și, cum fiecare „industrie” tradițională constituie un segment din viața așezărilor fără de care imaginea acestora ar fi incompletă, am căutat ca dialogurile să fie vii, însoțite de exemplificări și demonstrații ad-hoc, de relatări și rememorări pentru a fi convingătoare acum și în viitor. Arhivei orale i se atașează una vizuală la fel de bogată bazată și ea, la rândul ei, pe un alt tip de confesiune: cea a tânărului cercetător atașat de obiectele privirii etnografice și de subiecții descrierii.

Fragment din suplimentul Revistei „Caiete Silvine”, **A fi etnograf în România secolului XXI**, realizat cu sprijinul Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj, 2015.

Texte inutile

Ioan F. POP

Lipsit de impulsuri vaticinare, realul pre-vestește totuși irealitatea, nimicul de după nimic. Noi nu facem decât un interminabil „proces verbal de constatare a irealității” (Cioran), o dare de seamă asupra zădărniceii. Semnăm zilnic condica inutilității.

*

A gândi de-ne-gînditul este cea mai profundă gîndire. „Putem *gîndi* ceea ce nu se întîmplă”, cu o aserțiune wittgensteiniană. Gîndirea gîndește chiar cu măsura neajunsurilor care o cuprind. Limitele gîndirii sînt chiar premisele ei. Gîndirea este singura formă de revoltă împotriva a ceea ce sîntem, împotriva a ceea ce nu putem fi. Gîndirea poate gîndi chiar și non-gîndirea absolută sau „gîndul gîndurilor”. Putem opera cu datele minime a ceea ce sîntem doar dacă ne gîndim la maximalitatea a ceea ce am putea fi. Funcționăm în limitat cu nelimitele pe care le putem mobiliza. Sîntem posibilul clipei actuale doar cu dorința constantă de a păși în imposibilul clipei următoare. „Filosofia cere mereu mai mult, cere eternul, adevărul, față de care cea mai deplină existență nu reprezintă decât o clipă fericită” (S. Kierkegaard).

*

O spusă a lui C. Noica, emblematică în felul ei: „Oamenii te iartă dacă faci crime. Dar nu te iartă dacă ești fericit”. Din păcate, „caprovecinita” rămîne în continuare reperul nostru ontologic fundamental, dar și reacția imediată la întîlnirea cu celălalt. Îl urîm pe celălalt chiar și cu ce avem bun în noi. Facem chiar și apel la divinitate în acest sens.

*

Odată și odată voi mai bate la pas Fizeșul copilăriei mele, ulițele sale alungate în vis, pădurile care îl strîng la piept, dealurile care îngîină ecouri de clopot, dumbrava care mă mai ține minte. Odată și odată îi voi mai privi cerul lui, bătătorit de aduceri aminte...

*

„Înapoi la lucrurile însele” – dictonul inițial al fenomenologiei – a ajuns să însemne, printr-o ciudată întorsătură hermeneutică, „la început a fost cuvîntul”... Fenomenologia este filosofie doar în măsura în care își poate părăsi propria semnificație. Numai că, dincolo de ea, aceasta încetează să mai fie filosofie. Fenomenologia este o metodă filosofică doar în măsura în care își caută conținutul, nu în măsura în care

îl găsește. (Un fel de a trage cu tunul semantic după muștele fenomenologice).

Privită în general, chiar și filosofia, pentru a rămîne ea însăși, trebuie să se prezinte cu un limbaj străin (*ancilla scientiae*). Pentru a fi ceea ce este trebuie să-și schimbe vocea. Gîndirea filosofică răsare doar din ruine. Ea este cu atît mai nouă cu cît privește mai mult înapoi. „Sfîrșitul” filosofiei este o etapă necesară în procesualitatea ei ideatică. Gîndirea filosofică se potențează chiar cu interogațiile care îi anunță prohodul. În timp ce orice știință începe cu o posibilitate, filosofia a început cu o mirare aparent im-posibilă. De-ne-înțelesul ei aparent îi creează chiar premisa cogitabundă. M. Heidegger împinge interogația în absolut, afirmînd: „A fi om *înseamnă deja* a filosofa”. Prin urmare, omul este prin însăși natura sa filosof – *metaphysica naturalis*. Filosofia poate afirma orice, cu condiția să nu răspundă la întrebările pe care nu le poate pune. Bunul-simț poate limita filosofia la ceea ce crede că știe. (Lipsa unei culturi minime poate fi salvată prin maximalitatea bunului-simț). Filosofia se sfîrșește cînd începe certitudinea. De la un anumit moment, filosofia nu va mai putea înainta decît ca *poezie*... Asta pentru că „toată filosofia adevărată, adică mare, este în sine gînditor-poetică”, cu o aserțiune heideggeriană.

*

Obiectualitatea lumii ar putea fi percepută în sine doar dacă ne-am naște în fiecare zi sau dacă totul s-ar schimba după fiecare privire. Memoria ne ajută să tîrîm lumea dintr-o clipă în alta. Moartea re-așază totul în semnificațiile inițiale. Lumea poate avea un sens doar pe fundalul non-sensului ei manifest. Inexplicabila forță a existenței lumii provine din faptul că ea putea să nu fie. Nefiindul este marginea sublimității sale. Faptul de a fi se desparte cu greu de non-ființialitatea sa. Existența este singura nebunie a posibilității. Devenirea este posibilă doar pe marginea dispariției, acolo unde eternitatea tot umple *paharul* clipei. „Lumea este tot ce se petrece” (L. Wittgenstein).

*

„Curajul să fii” – după cum spunea P. Tillich – este forma supremă de curaj tocmai pentru că nu noi ne-am dat ființa, pentru că existența evoluează permanent pe marginea îngustă a non-ființării. Moartea transformă cotidianitatea ființării în *curajul* ultim – curajul să nu fii.

Fiii lumii și fiii luminii

Franciscus GEORGIUS

3. Cea mai frumoasă femeie

Soția mea are un văr, tatăl a două fete foarte frumoase, Raluca și Renata. Prima dintre ele a apărut în vara anului 2014 pe pagina întâi a ziarelor sălăjene, după ce lumea i-a descoperit chipul pe coperta revistei franceze „Sensuelle”. Tânăra jibouancă și-a început cariera de fotomodel la 14 ani, dar fără să renunțe la studii. La început a promovat brandurile românești în vacanțe, când a călătorit mult în străinătate. Ziarista Flavia Pinte a enumerat mai multe destinații exotice în prezentarea din „Magazin Sălăjean” (4 august 2014): Tokyo, Istanbul, Milano, Paris, China. În prezent, fata lucrează pentru „Crystal Model Management” din Paris.

Un exemplu de succes este contagios, mai ales într-un orașel unde toată lumea se știe cu toată lumea. Multe fete încearcă să calce pe urmele nepoatei mele prin alianță. Le întâlnesc adunate în poarta casei de cultură atunci când închid ușa bibliotecii și mă îndrept către casă. Vin la cursul de modelling ca să învețe de mici cum să se machieze, ce să îmbrace, cum să-și învingă emoțiile, cum să umble pe un podium. Se obișnuiesc să atragă atenția, să-și păstreze calmul și farmecul, să răzbată printre răutăți și concurențe. Pentru că frumusețea stârnește patimi și invidii de calibrul celor din basmul cu Albă-ca-Zăpada.

Îmi amintesc de o altă frumusețe de excepție, tot Raluca o chema. După ce a devenit Miss Costinești, i s-a reproșat faptul că la începutul competiției s-a prezentat ca fiind elevă „la unul dintre liceele din Jibou”. Adevărul este că atunci ființa numai unul, botezat „Ion Agârbiceanu” după scriitorul și preotul ai cărui tată și frați locuiseră peste drum. Dar ulterior, școala unde învățase mândrețea încununată pe țărmul mării s-a transformat într-un grup școlar, deci scăparea, „bâlba” reproșată cu multă invidie de gurile rele, s-a dovedit a fi în final un fel de prevestire. Mă minunez și azi cum, copleșită de emoții, a întrevăzut fără voie o frântură de viitor.

De la vârsta fragedă până la senectute, toate reprezentantele sexului frumos se află într-o competiție acerbă. Dacă nu pentru a câștiga inima unui bărbat de succes, atunci pentru a cumpăra cea mai suculentă bucată de pulpă din măcelărie, a umple ferestrele cu cele mai bogat înflorite mușcate, a coace prăjiturile cele mai râvnite la „Balul strugurilor”. Și nu numai muritoarele se întrec, ci și zeițele, printre ele chiar și înțeleapta fecioară Palas Atena. Când n-a fost invitată la nuntă, Eris (Discordia), sora lui Ares (Marte la romani), s-a răzbunat aruncând în sala de ospete un măr de aur pe care scria: „Celei mai frumoase”. Trei zeițe și-au disputat fructul de pomină. Juriul, format din prințul Paris

și nimeni altcineva, a fost mituit de galeșa Afrodita cu promisiunea că i-o va oferi pe cea mai frumoasă femeie din lume. Uite așa a izbucnit războiul din Troia...

Concursuri de frumusețe s-au organizat și pe vremea comuniștilor, deci să nu ne minunăm că ele au stârnit valuri și în „lumea mărunță” a personajelor imaginate de ziaristul italian Giovannino Guareschi, printre care s-au remarcat și au rămas în conștiința publică preotul romano-catolic Don Camillo și primarul comunist Peppone, liderii de opinie ai unei comunități deosebit de ferme în opinii și uneori cam dure în manifestări, dintr-un sătuc de pe valea nărăvașă a fluviului Po.

În „Dilema lui Don Camillo”, al treilea volum din traducerea americană a seriei italiene, se află povestirea „Frumoasa și bestia”, unde eroii principali sunt doi tineri îndrăgostiți, Marco și Giulietta, fata comunistului Brusco, cea mai frumoasă codană din sat.

Scriitorul se amuză copios pe seama prozelor comsoliste când îi descrie pe tineri ca fiind doi activiști interesați numai de politică: „Ce importanță are că nu suntem de același sex cât timp avem aceleași idealuri?”

Într-adevăr, toată lumea care-i întâlnea considera că se potrivesc de minune: amândoi frecventau Palatul Poporului, mășșăluiau umăr lângă umăr la manifestații, făceau o echipă grozavă când adunau semnături pentru Porumbelul Păcii („și alte drăcovenii de acest fel”). În timpul liber, se întâlneau la pod, apoi, când a început toamna și a început să burnițeze, Marco a venit s-o întâlnească pe Giulietta acasă. Când a dat frigul, mama fetei l-a chemat în bucătărie și a ascultat cu uimire cum junii discută despre partide, ziare, ruși, americani și alte subiecte ridicole. Concluzia unei persoane cu mult bun simț: „Iar se reunește Comitetul Politic!”

Într-o zi, fata s-a întors cu o revistă ilustrată în mână: „M-am calificat în finala concursului de frumusețe «Miss Viața Nouă!»” Era un periodic pentru tineret al Partidului Comunist Italian care organiza an de an câte o competiție de profil. Tinerele trimiteau câte o fotografie, apoi un juriu selecta finalistele pentru faza finală organizată la Roma.

Mamei, o femeie de la țară cu frică de Dumnezeu, nu i-a venit să creadă că soțul ei și-a dat acordul și ar fi fost în stare s-o lase pe fată să plece singură în capitală. Bineînțeles, Giuliettei îi surâdea ideea să scape de acasă, mai cu seamă pentru că drumul era plătit: „Frumusețea nu este un monopol burghez”. Cât timp concursul este pregătit de oamenii Partidului, nu poate fi nimic la nelocul lui.

Dar Marco era îndrăgostit până peste urechi și i-a cerut tinerei să renunțe la călătorie. Când fata l-a refuzat indignată, flăcăul i-a interzis răspicat să meargă.

„Cu ce drept?”

„Te iubesc, a răspuns Marco cu pasiune. Nu sunt tipul căruia să-i placă o soție care se expune în public”.

„Ce-mi pasă mie! Du-te! Lasă-mă! Îți voi trimite o vedere din capitală”.

Dar italienii sunt niște firi aprinse, uneori chiar cu accente bestiale în manifestări, mai cu seamă când vine vorba despre onoarea familiei.

Fie, a viitoarei familii.

Scos din răbdări de îndărătnicia iubitei, Marco a prins-o de cosițe, a luat o foarfecă de pe o poliță și a tuns-o chilug pe favorita numărul I a concursului de frumusețe.

„Ei bine, du-te la Roma dacă vrei!”

A aruncat foarfeca și a plecat trântind ușa.

Dar chiar dacă a fost o ceartă cu un deznodământ violent, a fost una între doi tineri care se iubeau.

În ziua următoare, Giulietta s-a dus așa, cheală, la vechiul lor loc de întâlnire de pe pod. Cum pe-acolo trecea multă lume, una-două a aflat și Marco. A venit într-un suflăt, laolaltă cu toată lumea din sat.

„Ei bine, ai venit să-ți admiri opera?” l-a înfruntat tânăra.

„Giullietta, dacă vrei să te răzbuni, fă-o acum. Împușcă-mă!”

Răspunsul ei l-a dezarmat pe drăguț:

„De ce să te împușc? Unde mai găsec un nebun să mă ia de soție așa cum arăt acum?”

Drept care s-au sărutat, s-au dus acasă și le-au spus părinților să înceapă pregătirile de nuntă.

Numai Don Camillo a avut ceva de comentat atunci când mirii s-au prezentat în fața altarului ca să primească binecuvântarea divină:

„Care dintre voi este mirele?” a întrebat hâtru pretul.

„El”, a arătat Giulietta înspre Marco și și-a tras zâmbitoare vâlul peste căpșorul chilug.

Da, ea a exagerat ca să-l provoace, el a exagerat ca să-i arate cât ține la ea, astea-s jocurile dragostei: anihilatoare și totodată regeneratoare.

Guareschi a ales un fel abrupt, direct, surprinzător, ca să creioneze povestea unei iubiri pătimașe, finalizate cu un sfârșit fericit, dorit și apreciat de toată lumea. Iată o zicere verde în față, menită să ne atragă atenția asupra singurei frumuseți cu adevărat impresionante: cea din inimile celor doi tineri. Evident, Dumnezeu i-a menit să fie suflete pereche. Căzul lor reflectă esența străvechii legături dintre soți: „Ubi tu Gaius, ibi ego Gaia”. Restul, Roma, Partidul, Miss Lumea Nouă, concursul de frumusețe, sunt doar niște detalii fără importanță.

Farmecul povestirilor din „lumea mărunță a lui Don Camillo” este dat tocmai de faptul cum firi simple, de oameni din popor, reușesc să ne ofere un model moral etern valabil, ușor de înțeles, simplu de urmat.

Cronica de concert

Al Di Meola, *Elysium Unplugged Tour*

Daniel MUREȘAN

„Elysium înseamnă locul perfect pentru fericire. Am ales acest titlu pentru că simt că reflectă starea reală actuală de spirit a mea”, spune Al Di Meola despre noul său album apărut anul acesta. Și mare dreptate are: e o încântare să vezi cum cântă un om fericit, dorind să-i facă fericiți și pe alții.

Cu toată căldura toridă de la Naționalul clujean (apropos – Meola a avut pe scenă un ventilator ce-i sufla partiturile, în dulcele stil de improvizație românească), am putut vedea și asculta o muzică superbă ce îmbină trecutul cu prezentul, combinând sentimentele și emoțiile profunde cu tehnica. Un joc de chitară uimitor de rapid, ce ne-a purtat pe *Elegant Gipsy*, ne-a amintit de trio-ul cu

John McLaughlin și Paco De Lucia în memorabilul „Friday Night in San Francisco”. S-au succedat pe scenă o mulțime de stiluri, începând cu ritmuri latine și terminând cu jazz sau flamenco.

Privind într-o oglindă retroviatoare la concertul de acum patru ani de la Timișoara, pot spune că înstelatul cer al lui Meola e același, dar mai diferit ca oricând. Meteorologii (Peo Alfonsi la chitară și Peter Kaszas la percuție) luminează văzduhul și dau culoare muzicii. Un ansamblu acustic asortat cu ritmuri de tango sau flamenco. Uneori melodii simple dar frumoase, alteori improvizații pline de ritm și tehnică, toate acestea dau ca rezultat un material provocator, ce-ți merge la inimă.

La un concert Meola te împaci cu trecutul, muzica îți trezește amintiri frumoase, celebre prietenii cu tine însuși. Nu toate se întâmplă așa cum ne-am dori, de multe ori oamenii dezamăgesc, dar muzica aduce splendoarea, ne face să vedem pe întuneric.

Filmografiile Simonei

Toată lumea e bine (2009)

Simona ARDELEAN

Un film cu Robert de Niro. Știi din start că filmul va fi reușit sau cel puțin că performanța sa actoricească va fi impecabilă. Ce ne face să avem aceste certitudini doar privind afișul unui film? *Șoferul de taxi* (1976), *Nașul* (1977), *Vânătorul de cerbi* (1978), *Taurul furios* (1980), *A fost odată în America* (1985), *Misiunea* (1986), *Băieți buni* (1990), *Awakenings* (1990), *O poveste din Bronx* (1993), *Casino* (1995), *Obsesia* (1995), *Jackie Brown* (1997), *Ronin* (1998), *Bărbați de onoare* (2000), *Stardust* (2007), *Toată lumea e bine* (2009), *Dincolo de limite* (2011), *Să fii Flynn* (2012), *Silver Linings Playbook* (2012) sunt doar câteva dintre filmele care l-au consacrat. A fost nominalizat de 66 de ori pentru diferite premii cinematografice și a câștigat 55 dintre ele. A luat Oscarul de două ori. A câștigat de două ori Golden Globes, o dată pentru comedie și o dată pentru dramă, fiindcă de Niro e un actor versatil care joacă cu talent și convingere.

Cum joacă Robert de Niro în filmul *Toată lumea e bine* (2009)? Memorabil. Înduioșător.

Filmul prezintă povestea unui văduv pensionar, Frank Goode, care trăiește singur într-un orașel de provincie. Are probleme cu inima și patru copii pe care i-a îndemnat mereu să ajungă cineva în viață. E mulțumit și mândru și nerăbdător să-i vadă cu ocazia unei reuniuni de familie. Doar că aceștia anunță rând pe rând că nu vor putea veni. Și atunci bărbatul, în pofida sfaturilor medicale, decide să le facă fiecăruia câte o vizită surpriză. Numai că de surprize va avea parte chiar el.

Drumul pe care-l străbate până la fiecare dintre copiii lui este un drum al auto-descoperirii. Deși și-a petrecut toată viața instalând cabluri telefonice, construind conexiuni între oameni, lărgind orizonturi, în viața personală lucrul acesta a lăsat de dorit. Mai degrabă posac, a preferat să-și lase soția să se ocupe de tot ceea ce înseamnă comunicare și a păstrat pentru sine doar așteptările de la ceilalți, modelându-și copiii în așa fel încât să nu-l dezamăgească. Dur, pretențios, taciturn, Frank descoperă după moartea soției sale că legăturile familiale se destramă sau cel puțin că se păstrează la un nivel al aparențelor politicoase. Nimic din ce-i spun copiii la telefon nu se verifică, fiindcă viețile lor sunt mult mai complicate decât liniștitorul „toată lumea e bine”. Așa că Frank se trezește în fața unei realități pe care se obișnuise s-o eludeze și e nevoit să reia întreg parcursul parental. Trebuie să accepte faptul că propriii copii nu mai sunt mici, așa cum deseori în fulguri de memorie și-i închipuie și că ecourile unei copilării idealizate în care-i proiectează constant sunt mute. Trei dintre cei patru copii au propriile lor familii și propriile lor drame din care, tocmai pentru că-l iubesc, dar și pentru că acesta s-a sustras comod atât de mult timp, îl exclude, asigurându-l mereu că nu sunt motive de îngrijorare. Îi spun

așadar ceea ce dorește și ceea ce este pregătit să audă. Doar că vizita surpriză îi ia pe nepregătite și sunt nevoiți să mascheze cu și mai multă dibăcie aparențele în cel mai puțin oportun moment, acela al dispariției unuia dintre frați în Mexic.

De fapt, pe acesta, pe David, pictorul, îl și vizitează mai întâi Frank, iar scenele în care bătrânul bate la ușa fiului neprimind nici un răspuns, în care așteaptă în fața blocului și adoarme pe hol sunt de o tristețe profundă. În film nimic nu e grăbit și ritmul lent iese din tiparele hollywoodiene, dar participarea afectivă e potențată la maximum. Bătrânul tată încearcă să transforme cablurile telefonice în legături emoționale, doar că receptorii ies mereu din scenă la momentul nepotrivit. O întoarcere a monedei, deloc intenționată, ne avertizează că timpul se scurge în defavoarea noastră, iar lucrurile mărunte pe care adesea le ocolim sunt, de fapt, cele mai importante. Fără a dori să dezvălui însă mai mult de atât, trebuie să mărturisesc că scena în care tatăl privește mai târziu unul dintre tablourile fiului a fost de o profunzime tulburătoare. Zăgazul se rupe și orice spectator, indiferent de tipologia sa nu-și poate stăpâni un suspin, o lacrimă.

Deși posac, Frank este capabil de sacrificiu, își iubește copiii și se mândrește cu realizările lor. Unele se dovedesc însă iluzorii fiindcă unul dintre băieți nu este nicicum un dirijor de succes care are turnee prin Europa după cum își lăsase tatăl să creadă pentru a-i împlini așteptările, ci simplu membru într-o orchestră. În mod similar, viața fiicelor se dovedește a fi o altă serie de revelații. Se pot reconstrui legăturile de familie? Aceasta pare să fie întrebarea de bază a filmului. De altfel, Robert de Niro a jucat în acest film unul dintre rolurile vieții lui. Singurul film care-i seamănă ca intensitate și tematică este *Being Flynn* (2012). Un astfel de actor nu are nevoie de scenarii fabuloase. Cu toate acestea, scenariul este opera colaborativă a lui Kirk Douglas (care este și regizorul filmului) și al magicului Giuseppe Tornatore pe care l-am adorat în *Cinema Paradiso* (1988), film care rămâne unul dintre preferatele mele, dar și în *Legenda lui 1900* (1988, adaptare după textul pentru teatru al lui Alessandro Baricco) și *Malena* (2000).

Ce rămâne în urma vizionării? Fiecare va vibra diferit la auzul politicosului răspuns „totul e bine”. Este un film pentru oamenii care au o experiență de viață, pentru părinți și pentru copiii ajunși la vârsta maturității. Lentoarea melancolică ar putea fi mai greu de digerat pentru adolescenții grăbiți, însă chiar și aceștia ar putea desprinde din film o sensibilă lecție. O ultimă tușă emoțională este păstrată pentru final. Filmul se încheie cu tonul melodiei (*I want to*) *Come Home* interpretată de Paul McCartney.

„N-au scris mână de înger, ci mână de țărână”

Gheorghe MOGA

A n t o n i m i a constituie, alături de sinonimie, polisemie și câmpurile lexicale, un „model de structurare semantică”¹. Una dintre ideile cărții la care am făcut trimitere este aceea că inventarul (limitat) al termenilor cuprinși într-un dicționar de specialitate (de sinonime, de antonime) este îmbogățit, în vorbire, prin contribuția celor înzestrați cu simțul limbii. La nivelul exprimării, actualizarea unei relații de antonimie presupune o selectare (o alegere) a termenilor, iar „selecția este influențată și de încărcătura stilistică a termenilor, de intențiile vorbitorului în ceea ce privește realizarea unui anumit efect expresiv-emoțional” (p. 144). O abatere cât de mică de la simetria perechilor din dicționar aduce cu sine o conotație în plus, surprinzătoare. Cu cât ruptura (îndepărtarea) dintre termenii actualizați de vorbitor este mai mare, cu atât devine mai vizibilă importanța contextului în identificarea semantică și în dezambiguizarea sensurilor acestor termeni. Până să aducem o dovadă pentru afirmațiile de mai sus, suntem obligați să facem un „ocoliș” filologic, căci exemplele noastre sunt culese din scrierile vechilor grămatici. Așadar ...

Din dorința de a pune la îndemâna cercetătorilor (istorici, lingviști, filologi, teologi) cât mai multe informații inedite cuprinse în fondul de manuscrise al Academiei, precum și din dorința de a feri manuscrisele de distrugerea provocată de o „irațională răsfoire”, Gabriel Ștrempel a publicat, între 1978-1992, **Catalogul manuscriselor românești** (vol. I-IV) la Editura Științifică și Enciclopedică. În primul volum au fost concentrate (sub cotele 1-1600) „cele mai vechi texte în limba română: *Psaltirea Scheiană*, *Codicele Voronețean*, *Psaltirea Voronețiană*, *Codex Sturdzanus*”, ca și majoritatea cronicilor care i-au slujit lui Kogălniceanu la editarea **Letopisețelor**, la care se adaugă scrieri ale lui Bălcescu, Alecsandri și ale poezilor Văcărești. Volumul al doilea (cotele 1601-3100) cuprinde fonduri masive de manuscrise vechi îndreptate spre Academie, mai ales de Odobescu și Iorga, dar și manuscrise literare moderne și contemporane (de la I. Budai-Deleanu până la Blaga și Arghezi). O mare valoare patrimonială o reprezintă fondul de manuscrise eminesciene depus la Academie de T. Maiorescu în 1902.

Editarea propriu-zisă a fost precedată de o operație de curățire a manuscriselor de materialele heteroclite ce le însoțesc, dar autorul n-a avut cum corija „amestecul de chirilice și manuscrise moderne, de vreme ce fondul a fost constituit pe măsura intrării

manuscriselor – vechi sau noi – în patrimoniul Bibliotecii”. Autorul indică pentru fiecare manuscris data redactării, proveniența, paginația, grafia titlurilor și culoarea cernelii.

Între cele mai vechi manuscrise multe sunt miscelane de literatură monahală și teologică, importante și prin însemnările („*spre neuitare*”) mai multor mâini, (autori, traducători, proprietari) referitoare la circulația și prețul cărților („Această carte mă ține lei 14”), la evenimente istorice („Și-ntr-ace vreme era turburate toate limbile; muscalii asupra turcilor...”) sau astronomice („La leat 1819 iunie 19 s-au arătat două stele cu coadă...”) și meteorologice. Fiindcă multe sunt traduceri, numeroase sunt și sinonimele verbale ale lui *a traduce*; *s-au prefăcut*, *s-au tălmăcit*, *s-au așezat* pă limba românească, „rumănită după latinește”, „de pe grece *scoasă* pe românie”, „din limba slavonească *în-toarsă* fu pe românească”.

Ne-au reținut atenția însemnările de pe marginea manuscriselor din volumul al doilea care fac aluzie la – am zice noi, astăzi – condiția „scriitorului” fie el creator, traducător sau copist, căci pot fi sesizați mugurii unei conștiințe scriitoricești vădită în teama de a nu greși, în speranța că lucrarea lor nu va fi înstrăinată sau furată, ci va rămâne „spre folosul cel de obște al neamului românesc”, în nădejdea că lectura („petrecerea”) va fi pentru „spăsenie sufletului și sănătate a trupului”. Cel care scrie (sau prescrie) se autodefinește cu smerenie ca fiind un „nevrednic (ticălos, păcătos) ostenitoriu” care se bucură când reușește să-și ducă treaba la bun sfârșit: „Precum se bucură streinul când își vede moșia sa, așa să bucură și scriitorul de carte când ajunge sfârșitele ei”, sau: „În ce chip doresc să ajungă la vad cei ce sunt bătuiți de furtună în mijlocul mării, într-acestaș chip am dorit și eu să ajung sfârșitul cărții acesteia”. În ciuda osteneții și osârdiei, cel care scrie (sau prescrie) este supus greșelii, care ține de condiția umană „că cum nu poate să răsară și să crească iarba fără roao, așa nici omul a fi fără greșală”. Greșelile („cuvânt neplinit, slovă roșie nepusă”), numite adeseori „lunecături ale condeiului”, pot proveni din „nedesăvârșirea minții, din vina izvodului, din starea încercată, din mâhnirea sau văluiala gândului”. Cititorul este îndemnat să îndrepte „cu duhul blândețelor” orice greșală „căci precum iaste cu neputință a sta apa din cursul ei, așa și firea omenească a rămâne fără greșală”.

continuare în pagina 46

70 de ani de la marea manifestație pro-monarhistă și anticomunistă din 8 noiembrie 1945

Marin POP

Instaurarea regimului comunist în România începe, oficial, credem noi, în primăvara anului 1945, pe data de 6 martie, odată cu impunerea guvernului pro-comunist condus de Petru Groza. Se poate afirma că în intervalul 23 august 1944 - 6 martie 1945 în România a existat un regim democratic. Însă, comuniștii au câștigat treptat teren în cadrul celor trei guverne (două guverne Sănătescu și unul condus de generalul Rădescu).

Corneliu Coposu a fost martor ocular la una din vizitele lui Vișinski, care a venit în România „investit cu autoritate absolută de a numi un guvern comunist”, spune el. Trimis cu misiune la Palat de către Iuliu Maniu, Corneliu Coposu a văzut crăpătura de deasupra ușii care ducea la cabinetul regelui Mihai, trântită la plecare de Vișinski, nervos că regele nu ceda la presiunile sovietice de a desemna un guvern condus de către tovarășul de drum al comuniștilor, Petru Groza.

După instalarea guvernului Groza, observând abuzurile și violențele pe care le săvârșeau comuniștii, care dețineau ministerele de Interne și Justiție, la semnalele pozitive ale anglo-americanilor și de susținere necondiționată a partidelor istorice, regele Mihai cere demisia guvernului, intenționând să formeze un guvern de uniune națională. Primul ministru Petru Groza, susținut de către sovietici, refuză să-și depună demisia în fața regelui, fapt nemaiîntâlnit în istoria monarhiei din România. În aceste condiții, regele refuză să semneze actele guvernului Groza și să primească miniștri în audiență, intrând în ceea ce s-a numit greva regală. Astfel, în perioada grevei regale (august 1945 – ianuarie 1946) Consiliul de Miniștri a continuat să funcționeze în ilegalitate.

În acest context politic fără precedent, în luna octombrie, pe data de 25, urma Ziua regelui Mihai I al României, care se sărbătorea cu fastul convenit în fiecare an.

Temându-se de orice manifestație publică, care în aceste condiții ar fi arătat atașamentul populației față de rege, comuniștii au recurs la diversiuni și violențe pentru ca manifestările de simpatie obișnuite până în acel an să nu mai aibă loc.

O primă măsură abuzivă a fost arestarea șefilor de sectoare ai P.N.Ț și P.N.L. din Capitală, în noaptea de 24/25 octombrie 1945, după ce în ajun hotărâse că ziua nașterii Regelui să fie sărbătorită odată cu ziua onomastică, adică pe data de 8 noiembrie, de sărbătoarea Sfinților Arhangheli Mihai și Gavriil.

Șefii de sectoare ai partidelor istorice au fost

Un agitator

reținuți la Prefectura Poliției Capitalei până în seara zilei de 25 octombrie.

O altă măsură abuzivă a fost decretarea zilei de 8 noiembrie ca zi de lucru, tocmai pentru ca elevii, studenții, muncitorii și funcționarii să nu poată participa la manifestație. De asemenea, militarii au fost consemnați în cazărmi, iar ofițerii au primit ordin să nu ia parte la manifestația dedicată Zilei Regelui.

A urmat propunerea făcută de către ministrul de Interne, Teohari Georgescu, ca să organizeze manifestații pe data de 8 noiembrie în anumite săli, pe care guvernul urma să le pună la dispoziție. Era, desigur, o măsură pentru a-i putea ține sub supravegherea forțelor de ordine. Așa cum am mai spus, mai sus, guvernului îi era frică de manifestații publice.

Partidele politice istorice, P.N.Ț și P.N.L., după cum spune Corneliu Coposu în declarația sa, au luat hotărârea ca în ziua de 8 noiembrie să nu fie organizate manifestații politice, ci doar o manifestație publică organizată, ca de obicei, în Piața Palatului, în cadrul căreia să fie omagiat regele Mihai. Din declarația dată în fața procurorilor de către Corneliu Coposu nu reiese, desigur, rolul important al tineretului național țăranist și național liberal în organizarea

manifestației.

Cu toate interdicțiile guvernului, manifestația a avut loc și la ea au participat, după unele surse, peste 50.000 de persoane (cf. **Tudor Călin Zarojanu, Viața lui Corneliu Coposu cu documente din arhiva fostei Securități, București, 2005, p. 34**), printre care se găseau copii, elevi, studenți, muncitori, invalizi de război, decorați ai ordinului Mihai Viteazul, tineretul național-țărănesc și național-liberal etc., care purtau pancarte și tablouri cu chipul regelui Mihai. Nu a existat nici o pancartă cu inscripția P.N.Ț. sau P.N.L. A fost o manifestație de mare amploare de susținere a regelui Mihai, aflat în grevă regală și, în substrat, anticomunistă.

După cum reiese din declarația lui Corneliu Coposu, manifestația a decurs normal până la intervenția camioanelor încărcate cu echipe de șoc comuniste, care au început să-i apostrofeze și să-i lovească pe manifestanți cu țevi de fier, ascunse în mânecile hainelor, și cu alte piese de mașină. Manifestanții, în special tineretul, au replicat, au răsturnat două camioane și le-au dat foc. Printre cei care au răsturnat camioanele se găseau și rugbiștii conduși de Șerban Ghica (Bani Ghica), component al echipei naționale, la vremea respectivă secretar al lui Iuliu Maniu, alături de Corneliu Coposu (**Interviu realizat cu Flavia și Rodica Coposu**).

Au intervenit alte trupe de șoc ale comuniștilor (Batalionul „Ordine și Pază”, Compania specială de la Ministerul de Interne și detașamente din diviziile Tudor Vladimirescu) și au tras chiar cu armele asupra manifestanților. S-au înregistrat 11 morți și sute de tineri au fost arestați. Printre cei arestați s-a aflat și Corneliu Coposu. I s-a pretins o declarație asupra evenimentelor. Pe data de 22 noiembrie 1945, la cererea procurorului, Corneliu Coposu redactează o sinteză asupra acestor evenimente, pe care o redăm mai jos.

Marea manifestație din 8 noiembrie 1945 a fost ultima manifestație publică anticomunistă și promonarhistă, deoarece au urmat falsificarea grosolană a alegerilor parlamentare din noiembrie 1946, desființarea partidelor politice democratice și abdicarea forțată a regelui Mihai I al României.

Acum când se împlinesc 70 de ani de la eveniment am considerat că avem și noi o datorie morală să amintim câteva crâmpie din acea perioadă de lupte disperate pentru salvarea democrației.

20 – 11 – 945

Data în fața noastră
(semnat indescifrabil)

Declarație

Subsemnatul Corneliu Coposu, domiciliat în București, șos. Jianu 72 etaj V, de profesie funcționar particular, 32 ani, fiul lui + Valentin și Aurelia celor

Incendierea camioanelor

întrebate declar următoarele:

Fac parte din Partidul Național-Țărănesc condus de dl. Iuliu Maniu. Sunt de 11 ani secretarul personal al dlui Președinte Iuliu Maniu. În Partid am funcțiunea de secretar general adjunct pentru Transilvania și Banat al Organizației provinciale. În această calitate fac parte din Comitetul executiv de conducere al județelor ardelen. În organizația Capitalei sau a vechiului regat nu sunt încadrat.

Pentru ziua M.S. Regelui dela 26 oct. 1945 (Regele Mihai este născut pe 25 oct., dar probabil s-a hotărât aniversarea pe 26 ? – n.n.), nu s-a hotărât nici un fel de întrunire sau manifestație. Am fost informat că în dimineața zilei de 26 oct. Poliția a arestat pe șefii de sectoare ai org. Capitalei și i-a ținut la Prefectura Poliției, până seara. Nici un fel de adunare nu a fost convocată. Informația probabil s-a datorit unui agent rău informat.

Pentru ziua M.S. Regelui dela 8 Noiembrie 1945, conducerea Partidului a hotărât să nu facă nici o manifestație politică. În acest sens a fost refuzată oferta dlui Ministru Teohari Georgescu, care a pus în vedere secretarului general al Partidului, d. N. Penescu, că ține la dispoziția Partidului săli pentru a organiza adunări politice, de ziua M.S. Regelui. Partidul a permis și chiar a îndemnat pe membrii săi să ia parte la ovaționarea M.S. Regelui din Piața Palatului. S-a specificat însă în mod concret că adunarea dela Palat nu trebuie să aibă un caracter politic sau de partid, fiind doar ocazia pentru a se arăta omagiul populației pentru Suveran.

Nu știu să fi fost o ședință de birou la care să se fi hotărât ținerea adunării dela 8 Noembrie. Dealtfel nefiind membru al biroului – (compus din dnii Iuliu Maniu, Ion Mihalache, Mihai Popovici, Dr. N. Lupu, N. Penescu și Ștefan Mihăescu) nu am putut lua parte la astfel de ședințe. Afirm însă categoric că nici o asemenea ședință nu a avut loc la Clubul Partidului în anul acesta. În ce mă privește, fiind secretarul personal al dlui Iuliu Maniu, nu am primit dela dl. Maniu nici o dispoziție în sensul convocării adunării și nici

nu am redactat vre-un proces verbal sau comunicat, cu privire la convocarea unei adunări de partid pe ziua de 8 Noembrie, ori asupra dispozițiilor ce ar fi avut loc în acest senz.

Nici un apel sau manifest de chemare nu a fost emis de conducerea partidului. Dacă de fapt aceste manifeste ar fi fost făcute de partid trebuia să le redacteze președintele, secretarul general al partidului sau Președintele organizației Capitalei. Nici unul din acești factori de conducere nu au lansat atari chemări sau manifeste. Am fost informat ulterior că ar fi circulat diverse bilete de chemare la manifestație. Personal nu am văzut nici unul. Eu încă am fost chemat la telefon în ziua de 7 Noembrie și mi s-a spus, de către un necunoscut care nu și-a spus numele: „Toată lumea care iubește pe Suveran, va fi prezentă la 8 Noembrie la Palat!”

În ce privesc chemările, de felul celei arătată de d. inspector Sepeanu, dela dosar, bănuiesc că nu pot fi decât opera unor entuziaști, care fie contând pe popularitatea partidului, fie din exces de zel, au multiplicat din inițiativa lor asemenea chemări.

În ce privește întrevăderea dintre dl. N. Penescu, secretarul general al Partidului și d. Teohari Georgescu, știu, de la dl. N. Penescu că a fost chemat în ziua de 6 sau 7 Noembrie, în tot cazul înainte de 8 Noembrie la Interne, unde afirmativ, dl. Ministru de Interne i-a cerut să contramandeze convocarea adunării dela 8 Noembrie. D. Penescu i-a replicat – afirmativ – că Partidul nu a convocat, deci nu poate contramanda o asemenea adunare. Dl. Ministru i-a cerut să răspundă în scris, ceea ce dl. N. Penescu a și făcut-o. Am cetit și acea scrisoare, care probabil se află la dosar.

În ziua de 8 Noembrie am fost tot timpul la locuința dlui Iuliu Maniu din Bv. Schitu Măgureanu 19 etaj V. De la orele 11-11,30 am auzit rafale și focuri de arme. Am văzut și un fum excepțional de dens ridicându-se din spatele Palatului (văzut dela Schitu Măgureanu). Am plecat cu o mașină spre Palat pentru a vedea ce se întâmplă. Am oprit lângă coaforul Ionică, de unde am văzut că ardeau 2 camioane, lângă statuia Regelui Carol. Din timp în timp se mai trăgeau rafale de arme. În același moment, muzica gărzii dela Palat trecea spre Calea Victoriei în sus. Lumea a aclamat-o și a început să danseze hora. Deasemenia am văzut ofițeri sovietici, englezi și americani aclamați. Am plecat îndărăpt la Schitu Măgureanu. Am văzut, din mașină un cetățean, după aparențe portar, care venea înconjurat de lume țipând: „Am fost împușcat pentru că am strigat: *Trăiască Regele*” și arăta mâna (nu rețin dacă era dreapta sau stânga) – într-adevăr perforată în palmă și plină de sânge. Lumea din jur l-a introdus în Hotelul „Athenee Pallace”. Numitul purta un chipiu cu inițiale. Este tot ce am văzut personal.

La întrebarea dacă am cunoștință de ordine transmise în provincie, în orice chip, sau de echipe de elevi, studenți, însărcinați cu scoaterea lumii la

Unul din camioanele muncitorilor arzând

manifestație, răspund că nu am nici o cunoștință că după cele ce știu eu nu s-a dat nici un ordin în provincie pentru manifestații în ce privește organizațiile din Ardeal și Banat afirm categoric că nici o dispozițiune nu a fost dată de conducerea Partidului pt. Ardeal și Banat, în acest senz. Nu am auzit să fi existat echipe de studenți la școli, în vederea manifestației.

Cred că manifestația nu a putut avea nici un caracter politic. În acest senz conducerea partidului a atras atențiunea membrilor ei la 3 Noembrie 1945 la Club, prin dl. Iuliu Maniu personal, care a spus celor prezenți că în ziua de 8 Noembrie cetățenii să se abțină dela orice manifestație politică, ziua fiind închinată Suveranului și având ca rost exclusiv omagierea M. Sale.

Susțin și semnez: În continuare mai declar. În ziua de 8 Noembrie am luat masa după ora 14 la Restaurantul „Capșa”. La masă erau cei care în mod obișnuit iau masa la Capșa. Rețin că au fost prezenți: Serghie, I. Lazăr, Aurel Popa, Dr. F Vilt, E. Ghilezan, Ionel Pop, Liviu Venetu, Maior Lupoia, I. Mureșeanu, Leucuția. Știu că dl. Maniu nu a fost la masă fiind invitat la dl. Mihai Popovici. Masa a durat aproximativ 1 ½ ore. Între timp am auzit salve de armă și lumea fugind dinspre telefoane. Am ieșit afară să văd ce se întâmplă: Lumea fugea spre Cercul Militar spunând că lângă Piața Palatului sunt cordoane de Panduri care trag focuri. La masă au fost între altele și discuțiuni sau mai bine zis causerie despre manifestația dela Palat. Nu am reținut ceva important din aceste discuțiuni, decât indignarea celor prezenți, pentru apariția și încercarea de zădărniciere a manifestației de simpatie pentru M.S. Regele, de către camioanele cu muncitori trimise în Piața Palatului.

20 noembrie 1945 - Corneliu Coposu

Întrebarea D-lui Procuror Instructor-Militar:

- Ce concluzie trageți din incidentele dela 8 Noembrie 1945, și anume cine poartă vina acestor incidente?

Răspuns: Declarația mea cuprinde faptele pe care le-am înregistrat și percepțat personal. Aceste

sunt insuficiente pentru a determina o concluzie. Se poate trage o concluzie categorică, întemeiată pe informațiuni ulterioare, sosite la Conducerea Partidului Național Țărănesc, asupra desfășurării evenimentelor din ziua de 8 Noembrie 1945. La cererea D-lui Procuror anexez un rezumat al acestor informațiuni. Drept care susțin și semnez.

Corneliu Coposu
22 Noembrie

Pentru a putea trage o concluzie obiectivă privitoare la vinovățiile ce se desprind din incidentele dela 8 Noembrie 1945, trebuie să stabilim mai întâi antecedentele acestor incidente:

În ziua de 8 Noembrie a anului 1944 și a anilor premergători a fost sărbătoare legală și cu aceste ocazii cetățenii Capitalei au ovaționat cu entuziasm și în ordine perfectă, în piața Palatului pe Suveran. În această zi, pe lângă ziua numelui M.S. se sărbătorește și ziua Lui de naștere. La această sărbătoare în anul trecut 1944 au luat parte și școlile, venite în corpore, în piața Palatului.

Nici un motiv serios nu a existat pentru a determina interzicerea acestei manifestări omagiale. Nici unul din partidele dela guvern nu s-au declarat antimonarhice sau republicane, nici nu au luat atitudine oficială, împotriva omagierii Suveranului.

Desigur că guvernul este în drept să ia măsuri preventive de pază a ordinii publice, atunci când este amenințată. În speță, nici un indiciu serios nu a existat pentru a face să se creadă în iminența unor tulburări. Astfel: manifestările publice ale partidelor politice constituite în F.N.D. au decurs în ordine și fără incidente; sărbătorirea revoluției Marei noastre vecine aliate U.R.S.S., din preziua onomasticeii Suveranului, deasemenea a decurs în ordine și neconturbate. Dacă prin absurd am admite că anumite cercuri politice ar fi avut interesul de a provoca incidente, acestea puteau fi realizate de către partidele de opoziție la una din întrunirile convocate de adversarii politici ai acestora, ceea ce nu s-a întâmplat.

Partidele politice populare ale țării: Național Țărănesc și Liberal au renunțat să utilizeze ziua M.S., pentru a o folosi ca prilej de desfășurare a forțelor lor politice. În ziua de 3 Noembrie 1945 D-l Iuliu Maniu a declarat la Clubul Partidului Național-Țărănesc că de ziua Regelui nu se poate face nici o manifestație de partid, dar că membrii partidului în calitatea lor de cetățeni cu dragoste față de Rege pot să ia parte și sunt chiar îndemnați să o facă, la omagierea Suveranului. Atât secretarul general al PNT, D-l N. Penescu, cât și secretarul general al P.N.L., D-l C. Brătianu, au comunicat D-lui Ministru al Internelor în audiența separată dela 6 Noembrie 1945 că partidele respective nu au convocat de ziua Regelui adunări politice. Domnul N. Penescu a refuzat oferta D-lui Ministru de Interne, ca P.N.Ț. să țină în ziua de 8 Noembrie adu-

Pornirea la atac contra Armatei

nări politice, în sălile pe care D-l Ministru le-a pus la dispoziție, - pentru a nu imprima unei sărbători naționale, un caracter de partid.

Prin urmare, adunarea dela Palat, care conform tradiției se știa că va avea loc, nu putea să producă îngrijorare sau perspective de ciocniri. Căci dacă cetățenii urmau să se adune pentru a omagia pe Regele țării, între ei era exclusă iscarea oricărui incident. Nu se puteau presupune incidente, decât între grupurile ce-ar fi venit să manifesteze pentru Suveran și grupurile cari ar fi avut intenția să zădărnicească această manifestație. Întrucât se putea presupune, și pe drept, că nu există cetățean român care să aibă un interes, de orice natură, să zădărnicească o manifestație pentru Rege, și întrucât nici guvernul nu a interzis manifestațiile pentru Rege și nici nu a avut motive pentru a le dezaproba, - nimeni nu putea să creadă în seriozitatea svonurilor care prevesteau incidente.

Cu toate acestea:

1/. Guvernul a arestat în noaptea de 24 spre 25 Octombrie 1945 pe șefii de sectoare ai P.N.Ț. și P.N.L. din Capitală și i-a reținut la Prefectura Poliției Capitalei, până în seara zilei următoare, pentru ca prin reținerea lor să zădărnicească o eventuală manifestație de ziua M.S. Regelui cu toate că după cum s-a dovedit nici nu a fost vorba de pregătirea unei asemenea manifestații.

2/. Guvernul, - după ce în ajunul lui 25 Octombrie 1945, hotărâse că ziua nașterii Regelui va fi sărbătorită odată cu ziua numelui la 8 Noembrie, - a hotărât de astă dată ca în ziua de 8 Noembrie să fie zi de lucru. Prin urmare școlăria, funcționarii, muncitorii au fost obligați prin dispoziție oficială, să-și vadă de rosturile lor obișnuite. Prin această măsură desigur că o însemnată parte a cetățenilor Capitalei au fost împiedicați să ia parte la manifestație.

3/. Militarii au fost consemnați în cazărmi iar ofițerii au primit ordin să nu ia parte la manifestația pentru Suveran.

4/. Pe de altă parte Uniunea Patrioților prin ordin

circular (Nr. 3279 din 6 Noembrie 1945) semnat de D-nii Sebastian Ionescu și E. Mărculescu a ordonat ca forțe puternice de muncitori să fie postate în Piața Palatului, „care să împiedice o eventuală manifestație a reacțiunii, pentru M.S. Regele”. Totodată aceeași organizație a dat cuvânt de ordine acestor forțe pentru „a nu face nici un fel de manifestație pentru Rege”.

5/. Ziarul independent „Ardealul”, care din inițiativă proprie a publicat o chemare adresată bucureștenilor, să ia parte la omagierea Regelui, în ziua de 8 Noembrie, a fost tipărit a doua zi fără învoirea directorului, de către reprezentanți ai Guvernului (D-l Ministru Ralea și D-l director general Preoteasa) cu un anunț care revoca chemarea apărută în ajun. Aceasta după ce în prealabil directorul ziarului refuzase să publice anunțul de revocare.

6/. Domnul Ministru de Interne Teohari Georgescu a avertizat mai întâi pe D-l A.I. Mureșanu, Directorul ziarului „Ardealul”, apoi pe D-l secretar general N. Penescu și C. Brătianu, că vor trebui să răspundă pentru eventualele incidente care vor avea loc în ziua de 8 Noembrie.

Din toate acestea rezultă că Guvernul, probabil socotind manifestația ca o expresie a lipsei sale de popularitate, avea interes ca manifestația să fie zădărnicită. Mai rezultă că în timp ce cetățenii Capitalei nu bănuiau nici măcar posibilitatea unor tulburări, organele oficiale le prevedeau cu certitudine, iar anumite formațiuni politice, indiscutabil afiliate guvernului, le pregăteau în mod sistematic.

După expunerea antecedentelor zilei de 8 Noembrie trebuie să înregistrăm faptele concrete dinainte de incidente.

Astfel este bine stabilit că:

1/. Batalionul „Ordine și Pază”, Compania specială dela Ministerul de Interne și detașamente din Diviziile Tudor Vladimirescu precum și numeroși agenți de poliție și gardieni publici au primit însărcinarea de a menține ordine;

2/. că s-au instalat cordoane de soldați cu consensul de a împiedica accesul cetățenilor în Piața Palatului;

3/. că peste opreliștea de fapt, un număr mare de cetățeni s-au adunat în Piața Palatului și au început să dea expresiune dragostei lor pentru Regele Țării;

4/. că acești cetățeni care manifestau, nu au dat adunării nici un caracter politic. (În afară de portretele M.M. L.L. Regelui și al Reginei și de inscripțiile „Trăiască Regele” nu s-a văzut nici un alt portret și nici o altă pancartă);

5/. că nu s-a manifestat și nu s-a strigat nici o lozincă antisemită nici o lozincă cu caracter anti-aliat;

6/. că nu s-a manifestat în contra Guvernului sau a membrilor lui nici în contra F.N.D.-ului sau a frunțașilor lui;

7/. că în afară de ovațiuni adresate Suveranului,

singura lozincă ce s-a strigat a fost: „Libertate”, iar după începerea incidentelor; „Jos teroarea”;

8/. că ofițerii Aliți: Sovietici, Americani și Englezi, care se găseau în Piața Palatului, au fost ovaționați de mulțime;

9/. că mulțimea din Piața Palatului era compusă din: funcționari, muncitori, liber profesioniști, militari, studenți, elevi și un mare număr de ofițeri și femei; deci nu avea caracter de partid;

10/. că nici un incident nu s-a înregistrat până la apariția camioanelor, în jurul orei 10.

Odată stabilite aceste circumstanțe premergătoare incidentelor, se ajunge la punctul critic de începere a incidentelor.

Acest moment coincide cu apariția camioanelor încărcate cu echipe de șoc comuniste.

În legătură cu aceste camioane trebuie semnalat că:

a). ele aparțineau Statului (C.F.R., P.T.T.) ori Instituțiilor („Distribuția”);

b). erau încărcate cu agenți provocatori aparținând politicește Partidului Comunist ori grupărilor politice afiliate;

c). s-au concentrat în Str. Wilson la Sediul Confederației Muncii, de unde erau îndrumate, cu instrucțiuni, în Piața Palatului;

d). că agenții din camioane nu au mers în Piața Palatului ca să manifesteze pentru Suveran întrucât pe tot parcursul circular al vehiculelor, printre masele de manifestanți, ei strigau: „Petre Groza”;

e). că muncitorii disciplinați, ascultând de ordinele Guvernului, (care decretase ziua de 8 Noembrie ca zi de lucru), trebuiau să fie la ora aceia în fabrici și că nu aveau ce să caute, masați în camioane, în Piața Palatului (după ce s-a văzut că nu aveau intenție să manifeste pentru Rege);

f). că evoluția camioanelor prin mulțime era (în) așa fel dirijată ca să împrăștie grupurile de manifestați;

g). că persoanele din camioane au început să apostrofeze pe manifestanți, fapt care a dat loc la altercații, degenerate în încăierări. Agenții din camioane au început să injure și să scuie pe manifestanți și apoi să lovească pe cei din apropiere, cu țevi de fier ascunse în mânecile hainelor și cu piese de mașină (manivele, crick-uri, chei, etc.). Manifestanții indignați au replicat răsturnând două camioane și dându-le foc. Probabil cu această ocazie s-a iscat și încăierarea de pe urma căreia câțiva din ocupanții camioanelor au fost bătuți de mulțimea provocată;

Rămâne stabilit că incidentele au fost provocate de apariția camioanelor încărcate cu echipe de șoc, care aveau menirea concretă și evidentă de a împrăștia pe manifestanții pașnici din Piața Palatului.

Prin urmare, răspunderea primelor incidente o poartă cei care au ordonat intervenția camioanelor în-

cărcate cu agenți, în mijlocul manifestațiilor pașnici care ovaționau pe Suveran în Piața Palatului.

Faptele de după deschiderea incidentelor, cu toată oroarea lor, interesează cercetările numai din punctul de vedere al identificării asasinilor.

Astfel: în timpul manifestației a apărut o motocicletă, având numărul (de București) acoperit, ocupată de doi tineri îmbrăcați în haine civile din care unul trăgea focuri de revolver la întâmplare. Câteva persoane au fost împușcate.

- Dinspre Ministerul de Interne au început să tragă focuri de armă cu repetiție. La început rafalele s-au tras în aer, mai târziu s-a tras în mulțime. Din nou au căzut morți și răniți.

- Un grup de manifestați din apropierea clădirii noi a Ministerului de Interne a fost înconjurat de agenți de poliție și agenți politici și împinși cu forța în curtea Ministerului de Interne. Acolo cei sechestrați au fost crunt bătuți și reținuți. Publicul care a încercat să-i despresoare a fost primit cu focuri de arme.

- Manifestația a continuat și în după amiaza zilei în grupuri izolate, pe străzile din preajma Palatului, împiedicată însă de detașamente din Divizia Tudor Vladimirescu, care au tras focuri de arme.

- Numărul mare al morților și răniților se datorește în cea mai mare parte gloanțelor. Ori în rândurile manifestațiilor nu erau oameni înarmați. Prin urmare cea mai mare parte a morților și răniților au fost împușcați de echipele de șoc înarmate aduse pentru a zădărnici manifestația și de unitățile polițienești și militare cărora li s-a ordonat să deschidă focul.

Pentru ca instrucția turburărilor dela 8 Noembrie 1945 să fie completă, nu este suficient să fie audiați fruntașii încadrați în P.N.Ț. și P.N.L., bănuți fără temei de a fi organizat o manifestație politică de partid.

S-a dovedit, nu numai din cercetările întreprinse dar și din fotografiile luate la fața locului, care arată competența publicului la manifestație, că elementul predominant al adunării a fost muncitorimea, militarii, femeile și școlarii. Ori nu așa se prezintă o manifestație politică de partid.

Dar, chiar admitând prin absurd că adunarea dela Palat ar fi fost o manifestație de partid camuflată, ce-eace nu e cazul, ce vină ar avea partidul respectiv și conducătorii lui pentru: camioanele cu agenți provocatori aduse în Piață, pentru focurile de armă trase de unități înarmate, care unități, fie civile, fie militare nu au putut să acționeze decât cu știrea și din ordinul Guvernului?

Elementele de căpetenie pe care trebuie să le vizeze cercetările sunt:

A. – Numărul și numele morților și al răniților.

B. – Stabilirea exactă a identității celor care au or-

donat asaltul echipelor din camioane.

C. – Stabilirea identității celor care au ordonat deschiderea nemotivată a focului asupra manifestațiilor, fără prealabilă somațiune legală.

D. – Identificarea agenților politici comuniști și a celor din poliție care au tras în mulțime fără nici un temei.

E. – Identificarea conducătorilor și membrilor din echipele încărcate în camioane.

F. – Identificarea celor care au bătut și maltratât pe manifestați.

G. – Arestarea celor dovediți vinovați.

Desigur că pentru a realiza o documentație în această materie este neapărat să fie audiați:

1. Invalizii care au început manifestația pentru Rege.

2. Cavalerii Ordinului Mihai Viteazu prezenți la manifestație.

3. Răniții care se află la spitale sau au trecut prin spitale, care sunt cei mai în măsură să dea relații asupra agresorilor.

4. Ofițerii, subofițerii și trupa Batalionului „Ordine și Pază” și a Companiei speciale dela Ministerul de Interne (între cari Maior Dr. Wolski, Cpt. Bosinceanu, Lt. Țârlea, Lt. Tomovici, Lt. Spineanu, Lt. Popa Marius, Slt. Păunescu, plutonier Grama).

5. Medicii de serviciu și chirurgii dela spitale care au operat victimele.

6. Conducătorii Confederației Generale a Muncii prezenți la sediu în ziua de 8 Noembrie.

7. Semnatarii circularei Nr. 3279/1945 a Uniunii Patrioților, șefii și subalternii lor.

8. Jandarmii din Compania 4- a Batalionul „Ordine și Pază” (sergentul Stan și alții).

9. Șefii echipelor de șoc aduse cu camioane (în frunte cu Ilie Popa secretarul sindicatului, maestrul Ștefan Buzescu dela B.C., mecanicul Morărescu, Simionescu etc). –

10. Gazetarii Americani și Englezi cari au văzut, au fotografiat și filmat toate incidentele (Sam Brewer, Frank O Brien, Mary Thayer, Fodor, Mrkham, Rossing, Harrisson, Sally Brown) care să fie rugați să pună la dispoziția justiției materialul adunat cu prilejul incidentelor.

Cota: ACNSAS, Fond Penal, dos. P. 351 vol. 2 p. I, f. 86-97.

Colecționarul Takács Adalbert

BODOLA Kinga, SZABÓ Attila

Viața și activitatea:

Takács Adalbert s-a născut pe data de 26 august 1924, la Zalău. A absolvit cursurile Facultății de Drept și Economie din cadrul Universității Babeș-Bolyai din Cluj, în anul 1947. A lucrat ca economist în mai multe unități din Zalău (1948-1984): Întreprinderea Județeană de Gospodărie Comunală și Locativă, Direcția Județeană de Statistică etc.

Pe lângă activitatea profesională a fost pasionat de cunoașterea lumii insectelor. A realizat o colecție de insecte de pe toate continentele. Colecția a fost achiziționată de Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău în anul 1984, conținând peste zece mii de exemplare de insecte autohtone și exotice.

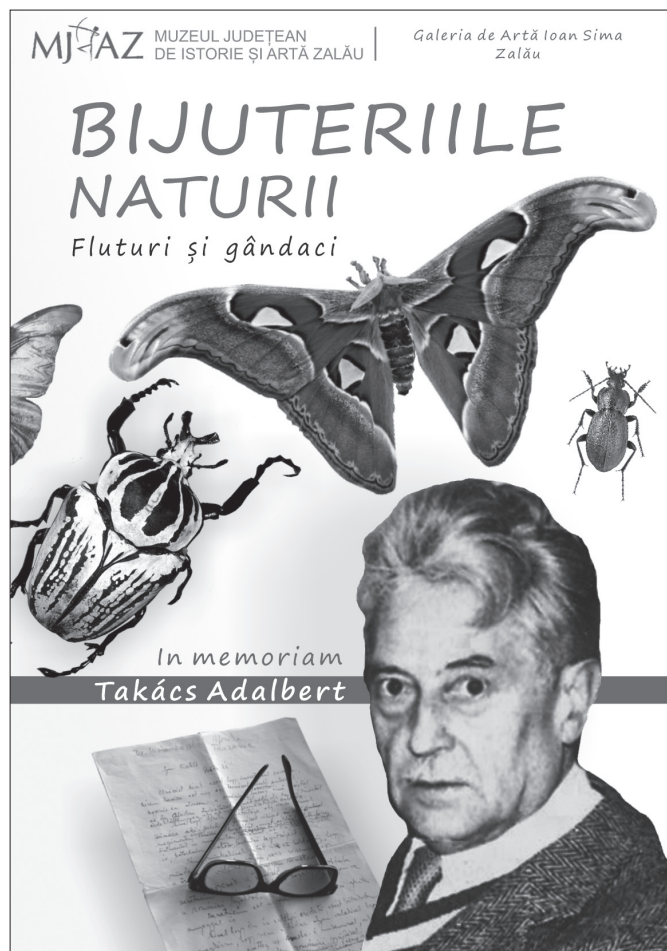
În anul 1986 s-a deschis prima expoziție de fluturi la Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău. A avut relații de schimb cu numeroși colecționari din 20 de țări de pe toate continentele. În țară a făcut cercetări și studii privind răspândirea insectelor și varietatea lor în diferite regiuni ale țării – zonele de munte, de deal și de șes, începând cu județul Sălaj, precum și din Maramureș, Caraș Severin, Dobrogea, Delta Dunării, Carpații Meridionali, Apuseni și Răsăriteni. În perioada de cercetare a descoperit o subspecie nouă, nedescrisă încă în literatura de specialitate până în anul 1992: un coleopter din genul *Carabus* de pe muntele Gutâi, cu denumirea „*Carabus hampei gutâiensis* Takács et Lie”, exemplar care a fost identificat pe baza analizei efectuate de profesorul universitar din Tokyo Dr. Ishikawa R., savant specialist în domeniu. A redescoperit locul de ambianță în zona industrială a orașului Zalău a gândacului de Zalău, anume: „*Carabus hampei var. zilahiensis*”, care a fost descoperit la începutul secolului XX în împrejurimile orașului de către medicul Zilahi Kiss Endre.

A fost decorat cu următoarele distincții: „Diploma SLR 1990-2000 – 10 ani de activitate” (pentru „Pro Zilah Életmű” – 2003). Este unul dintre membrii fondatori ai Societății Lepidopterologice Române (Cluj-Napoca, 1990). Lucrările sale științifice au apărut în *Acta Musei Porolissensis*.

Colecționarul Takács Adalbert

Expoziția de insecte face parte din colecția Muzeului Județean de Istorie și Artă – Zalău, colecție care a fost achiziționată în anul 1984 de la Takács Adalbert din Zalău.

Colecția de insecte, care în prezent are peste 12

mii de exemplare, a fost îmbogățită pe parcurs prin noi colectări de insecte. Aceasta cuprinde fluturi (lepidoptere) și gândaci (coleoptere), specii autohtone și exotice din toate continentele.

Încă din copilărie a fost atras de farmecul lumii insectelor, de formele și culorile splendide – adevărate bijuterii de artă ale naturii. Cu diploma facultății de drept și economie, pe lângă serviciul ce-l deținea, avea această pasiune ca autodidact. A cutreierat toată țara, câmpiile, munții, până la malul Mării Negre, colectând un bogat material de diferite specii autohtone, cu care a reușit să obțină insecte exotice prin schimburile efectuate cu parteneri străini din peste douăzeci de țări și nu puține piese de raritate.

La aceasta a contribuit toată familia lui: soția, fiica și fiul.

Cu coleopterul „*Carabus hampei gutâiensis* Takács et Lie” a reușit multe schimburi exotice, trimițând multe exemplare Muzeului „Grigore Antipa” – București, Muzeului Brukenthal – Sibiu, Muzeului de Ști-

ințe Naturale – Timișoara, Muzeului Târgu-Mureș.

Face parte, ca membru fondator, din Societatea Lepidoptereologică Română din Cluj, din anul 1990, obținând „Diploma SLR 1990-2000-10 ani de activitate” pentru contribuții deosebite la dezvoltarea entomologiei românești.

Are lucrări de specialitate apărute în *Acta Musei Porolissensis* (Vol. XI și XVIII), precum și multe apariții la emisiuni TV și radio, articole în ziarele și revistele locale despre colecția sa pe parcursul anilor.

Opera. Expoziții

Expoziție permanentă la Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău.

Expoziție temporară la Liceul Agricol din Șimleu Silvaniei.

Expoziție de grup la: Muzeul „Grigore Antipa” din București, Muzeul Banatului din Timișoara, Muzeul Brukenthal din Sibiu etc.

Referințe critice (selectiv)

În volume:

Romániai Magyar Ki Kicsoda, RMDSZ-Scripta, Oradea, 1997, p. 572.

Erdélyi Magyar Ki Kicsoda, Editura Scripta, Oradea, 2000, p. 642.

Szilágysági Évkönyv, Editura Asante Impex, Zalău, 2006, p. 60.

Oameni de seamă ai Sălajului, Vol. II, Lucia Bălaș, Bódis Ottilia, coordonator Florica Pop, Biblioteca Județeană „I.S. Bădescu” Sălaj, Zalău, 2006.

Istoria Lepidopterologiei din România, Székely Levente, Brașov, 2014.

În periodice:

Sâncrăianu, Nuțu: „A doua pasiune”, în *Năzuința*, nr. 117, 28 martie 1970, p. 8.

Xantus János: „Tizezer lepke birodalmában”, în *Jóbarát*, nr. 201, 29 iulie 1971.

„Colecționarul din Zalău”, în *Scânteia*, 5 octombrie 1974.

„Cu traista prin județul Sălaj”, în *România pitorească*, nr. 8, august 1984.

„Zilahi inszektárium”, în *Előre*, nr. 11670, 6 iunie 1985, p. 2.

Raus, Gheorghe: „Pasiunea sa n-a ieșit la ...pensie”, în *Năzuința*, 15 septembrie 1984, p. 6.

„O inedită și reușită expoziție”, în *Năzuința*, nr. 1407, 25 mai 1985, p. 2.

„Wer furchtet Sich vor dem Totenkopf-Schrutetlerling”, în *România pitorească – Deutsche Ausgabe der Zeitschrift*, iunie 1985.

König, Frederic: „Considerații biogeografice și ecologice asupra faunei de lepidoptere din Nord-Vestul Transilvaniei”, în *Acta Musei Porolissensis*, vol. XI, Zalău, 1987.

Vicol, Vasile: „*Carabus auronitens escheri* Palliard 1825, studiu sistematic și biogeografic”, în *Acta*

Colecționarul și o parte a colecției de acasă, înaintea achiziției efectuate de muzeu.

Musei Porolissensis, vol. XI, Zalău, 1987.

Lie, Pompiliu: „*Carabus hampei gutâiensis* Takács et Lie”, în *Folia Entomologica Hungarica*, Budapest, 1992.

Buda, Florin: „Un zălăuan descoperă o subspecie de insecte”, în *Magazin Sălăjean*, nr. 93 (482), 14 mai 1999, p. 3.

Buda, Florin: „O subspecie unicat de gândaci poartă numele Zălăului”, în *Magazin Sălăjean*, nr. 98 (487), 21 mai 1999, p. 2.

Józsa László: „Kedvtelésből tudomány. A zilahi múzeum bogárgyűjteménye”, în *Szilágyság*, nr. 50, 17 decembrie 1999, p. 6.

Duma, Iulian: „Pasiunea l-a făcut pe un sălăjean să colecționeze aproximativ 12000 de specii de fluturi și gândaci”, în *Avertisment*, nr. 55, 19 februarie 2000.

Duma, Iulian: „Un pensionar a colecționat 12000 de specii de fluturi și gândaci”, în *Libertatea*, 22 februarie 2000.

Popa, Dan: „Un pensionar din Zalău a strâns peste 12000 de specii de fluturi și gândaci”, în *Jurnalul Național* (Transilvania), 23 februarie 2000.

Russu, Dan-Mircea: „Întoarcerea gândacului de Zalău”, în *Transilvania Jurnal*, Sălaj, 20 mai 2000, p. 1,5.

Deák Zoltán: Picturi la „Sima” și fluturi la Muzeu, în *Magazin Sălăjean*, nr. 141 (1535), 28 iulie 2003, p. 5.

„Gândacul de Zalău”, în *Jurnalul Sălajului*, nr. 112, 28 iulie 2003, p. 3.

În *Szilágyság*, an 14, nr. 31, 1 august 2003, p. 11.

Kovács Kuruc János: „Takács Albert”, în *Szilágyság*, nr. 39, an 14, 26 septembrie 2003, p. 9, 10.

Fejér László: „Báthory – napok Szilágysomlyon”, în *Romániai Magyar Szó*, nr. 4617, 1 octombrie 2003, p. 3.

Kerekes Edit: „Ifjú tehetségek gálája”, în

Szilágyság, nr. 43, 24 octombrie 2003, p. 11.

Kovács Kuruc János: „Világéletemben rovargyűjtés volt a szenvedélyem. Köszöntjük a 80 éves Takács Albertet”, în *Hepehupa*, an 3, nr. 1, ianuarie-martie 2004, pp. 43-47.

Interviuri:

Vornicu, Tudor. La: TV București, noiembrie 1983.

Vintilă, Ioana: Interviu. La: TV Zalău, 28 iulie 1998, 11 august 1998.

Rusu, Carmen: Interviu. La: TV Cluj, iunie 2000.

Iconografie:

Năzuința, nr. 117, 28 martie 1970, p. 8.

Szilágyság, nr. 50, 17 decembrie 1999, p. 6.

Hepehupa, an 3, nr. 1, ianuarie-martie 2004, p. 43.

Fondul Bibliotecii Județene „Ioniță Scipione Bădescu” Sălaj – Zalău.

Colecția de insecte – lepidoptere-fluturi și coleoptere-gândaci a Muzeului Județean de Istorie și Artă – Zalău.

Colecția de insecte a fost achiziționată în anul 1984 de la colecționarul Takács Adalbert din Zalău, care are în prezent aproape 13 mii de exemplare de insecte autohtone și exotice de pe întregul mapamond, din 20 de țări și din toate continentele. A fost munca de mai multe decenii a iubitorului de natură, Takács Adalbert, nume cunoscut și pe plan internațional.

Pe parcursul anilor a realizat schimburi cu colecționari sau muzee, precum: Muzeul „Banatului” din Timișoara, Muzeul „Grigore Antipa” din București, Muzeul „Brukenthal” din Sibiu, Muzeul din Târgu-Mureș, Sighișoara, Suceava, Cluj sau cu muzee de peste hotare: Franța, Danemarca, Belgia, Italia, Elveția, Algeria, India, Brazilia, Peru, S.U.A., Venezuela, Chile, Japonia, Indonezia etc. În țară a cercetat și studiat răspândirea insectelor din diferite regiuni.

Pasiunea lui cea mare sunt „fugarii”.

Colecționarul a colectat o subspecie nouă, nedecrișă încă în literatura de specialitate până în anul 1992, un coleopter (gândac) din genul *Carabus* din muntele Gutâi cu denumirea „*Carabus hampei gutâiensis* Takács et Lie”. El fiind cel care a identificat această nouă specie de gândac, căreia pe lângă numele latinesc, i s-a atașat și cel de „Takács” în semn de omagiu din partea cercetătorilor. Această specie de pe muntele Gutâi, crește numai în pădurile de fag din apropierea orașului Baia Sprie. Cu ajutorul unui colecționar, medic din Lugoj „Lie” a reușit să omologheze subspecia. El avea o relație foarte strânsă cu specialiști din Japonia. Astfel acest exemplar a fost identificat pe baza analizei efectuate și de profesorul universitar din Tokio, Dr. Ishikawa Ryosuke, savant specialist în domeniu.

Colecția cuprinde exponate valoroase lepidopte-

re-fluturi din Indonezia (clasa „Ornithoptera”), din America de Sud („*Morpho deidamia*”), Asia („*Papilionidae*”), dar și din Europa, din zona Carpaților românești (specia „*Parnassius apollo*”, o specie foarte valoroasă din România).

Cei mai atrăgători fluturi sunt:

- Specia de fluturi uriași „*Attacus edwardsii*”, ce trăiește în Asia.

- Așa-zisul fluturele „cap de cobra”, de dimensiuni foarte mari, care pentru a se apăra de păsări își unește aripile, iar coloritul aripilor imită aproape perfect capul de cobra.

- Specia de fluturi transparenți: „*Antherasa Peravi*” din Asia.

Dintre speciile de gândaci cele mai interesante sunt gândacii uriași: „*Chalyosoma caucazus*” din Malaysia; „*Dinastes hercules*” din Columbia; „*Megasoma elephas*” din Venezuela și gândacul zburător „*Goliathus*” din Africa.

Colecția cuprinde în special fluturi de zi, care nu se decolorează la lumină. Colecția mai cuprinde și specii întâlnite doar pe teritoriul țării noastre. Dintre acestea, pe lângă numeroase subspecii ale cărăbușului de mai, se remarcă scorpionul mic, descoperit la Băile Herculane (al cărui otravă se folosea mai demult ca dezinfectant pentru diferite răni).

Noi descoperiri arheologice în castrul roman de la Buciumi, județul Sălaj

Horea POP

Ruinele castrului, probabil, au fost foarte vizibile la suprafață până cel puțin în prima jumătate a secolului al XIX-lea, pentru că numele satului a fost Vármező, în traducere din limba maghiară însemnând – *Câmpul Cetații*. Dealul pe care este amplasată fortificația romană se numește de altfel *Grădiște*.

La data când au început săpăturile arheologice în anul 1963, locul castrului era vizibil pe teren sub forma unui patruleter mai înalt, ridicat cu 1,50 m deasupra terenului din jur.

Zidul de incintă din piatră și o parte din elementele incintei (porți, turnuri de colț, turnuri de curtină) au fost scoase de locuitorii satului, cândva la sfârșitul secolului XIX, începutul secolului XX, și se bănuiește că piatra a fost utilizată la construirea bisericii și școlii vechi. Datorită săpăturilor arheologice executate între 1963-1976, aspectul terenului s-a modificat, păstrându-se imaginea unui patruleter mai ridicat decât restul terenului din jur. Pe anumite porțiuni, pe laturile de N-E și S-V a fost pus pământ provenit din dezvelirea barăcilor, formându-se un val artificial mai înalt.

Din păcate, în decursul anilor de după încheierea săpăturilor arheologice, soarta lucrărilor de conservare simplă, de la acea vreme, nu a fost urmărită, lucrările nu au fost refăcute, astfel că mare parte din ziduri s-au ruinat și mai accentuat.

Locul este vizitabil, iar principalele obiective pot fi recunoscute cu ușurință pe teren, chiar dacă acum nu impresionează.

Primul care a semnalat castrul de la Buciumi a fost istoricul transilvan Stephanus Zamosius (Istvan Szamosközi) în secolul al XVI-lea. În secolul al XIX-lea castrul a fost menționat de arheologii amatori ai epocii și de cei care au înregistrat monumentele istorice din Transilvania. Cel mai important, care a descris așezarea castrului, a fost C. Torma începând cu scrierile sale din 1864 până în 1880, dând dimensiuni foarte apropiate de realitate.

Castrul roman de la Buciumi este o fortificație tipic romană. Săpăturile arheologice au demonstrat că în existența castrului au fost două faze mari de construcție:

- castrul cu incinta din val de pământ - Faza I:
 - șanț de apărare;
 - val de pământ (agger);
 - palisada.
- castrul cu incinta din zid de piatră – Faza II:
 - șanț de apărare;

Comandamentul

- zid de incintă;
- agger (val).

Zidul de incintă prezintă câteva elemente suplimentare de apărare:

- turnuri trapezoidale de colț
- 4 porți flancate de bastioane, câte o poartă pe fiecare latură a incintei.
- turnuri de curtină pe fiecare latură.

Șanțul de apărare are un profil cu secțiunea triunghiulară și se regăsește pe toate laturile castrului.

În opinia cercetătorilor care au investigat castrul inițial, valul de pământ era realizat din pământul scos din șanț care era lutul galben. Cercetările din anul 2015 au pus în evidență faptul că fortificația inițială din pământ a fost realizată din glij decupate și clădite sub forma de *murus* din *cespites*. Se presupune că pe coama acestui „zid” din pământ era absolut necesar să se fi asigurat o pardoseală din grinzi de lemn legate cu nuiiele împletite, pentru a împiedica formarea unei suprafețe alunecoase. La ridicarea castrului în piatră zidul de incintă, cu grosimea de cca. 1,10 m construit în *opus incertum* (piatră spartă nefasonată legată cu mortar), a fost amplasat în fața valului din glij care a fost transformat în drum de rond (*agger*) al noii construcții. Se poate presupune că protejarea coamei zidului să se fi făcut cu ajutorul unui strat de mortar și bucăți de țigle, profilat ca o cornișă. O asemenea cornișă apare constant pe imaginile de pe Columnă, iar metoda era recomandată de Vitruvius, arhitectul vremii, pentru zidurile din cărămidă supuse intemperiilor.

Porțile castrului diferă între ele. Porțile Principalis Sinistra (stânga) și Dextra (dreapta), dar și Decumana (opusă Porții Praetoria) au bastioane patruleterate cu ieșind semicircular, care depășea linia zidului de incintă

cu 3,00 – 3,25 m.

Porta Principalis Sinistra (stânga) are o alcătuire identică cu cea a porții Praetoria, cu deosebirea că bastioanele care o flanchează au ieșindul semicircular adăugat probabil mai târziu.

Și la galeria de la Porta Principalis Sinistra se găsește acel pinten median asemănător celui de la Porta Praetoria, pentru sprijinirea celor două bolți ale porții.

Dimensiunile porților diferă în raport cu funcțiile lor. Porțile Principalis și Praetoria sunt largi de 8,80 m, 6,00 m, respectiv de 8,00 m. Porta Decumana este largă de 3,60 m.

Dimensiunile bastioanelor la exterior diferă și ele: 6,00 x 8,00 m (dextra), 5,00/5,00 x 7,00m (Praetoria), 6,00/6,50 x 8,50 (sinistra) și 4,15 x 7,30 (Decumana). Grosimea zidurilor bastioanelor este de 1,00 – 1,25 m. Piatra folosită a fost aceeași ca la zidul de incintă, care au fost construite concomitent. Pentru circulație au fost folosite doar Porțile Sinistra și Praetoria. Ambele porți au fost împărțite în două culoare de câte un pinten de zid, care sprijinea în același timp și suprastructura de lemn care unea cele două bastioane, la nivelul superior. Toate porțile aveau etaj și acoperiș cu țigle și olane. Intrările în bastioane au fost găsite numai la Dextra și Praetoria. Toate bastioanele porților au fost locuite.

În opinia celor care au cercetat castrul în anii '60-'70, data construirii incintei din zid pe baza planurilor bastioanelor de la porți, a inscripțiilor din clădirea comandamentului, a contextului istoric din Dacia Porolissensis a fost la începutul secolului III p. Chr. în timpul domniei împăratului Caracalla.

Durata de funcționare a castrului cu zid de piatră poate fi stabilită cu precizie până la sfârșitul stăpânirii romane în Dacia (275 p. Chr.), dar numai în baza materialului arheologic și a contextului istoric.

Proiectul *Circuitul castrelor romane din județul Sălaj*, inițiat de către Consiliul Județean Sălaj, cu finanțare europeană, propune printre altele, lucrări de restaurare a porții Principalis Sinistra, pe conturul acesteia și a zidurilor perimetrice acesteia. Totodată se intenționează și restaurarea laturii praetoria a castrului. În anul precedent specialiștii Muzeului Județean de Istorie și Artă din Zalău au cercetat cele trei drumuri care se întâlnesc la Comandamentul castrului (Principia) amplasat aproximativ în centrul acestuia. Este vorba despre Via Praetoria, Via Principalis Dextra și Sinistra, care pornesc dinspre porțile cu același nume.

În anul 2015 arheologii muzeului zăläuan au degajat zidurile turnurilor de colț și de curtină și Porta Praetoria. Au fost trasate o serie de 20 suprafețe de cercetare pentru punerea în valoare a acestor obiective cât și a zidului de incintă de pe latura praetoria. Din păcate, zidurile originale romane fie sunt precar conservate, fie au fost scoase complet de săteni la pragul dintre secolele XIX și XX. Cu toate acestea au fost descoperite o serie de materiale arheologice romane din fier (cuie, piroa-

Porta Sinistra

ne), bronz (monede, aplici, pandantive, fibule/broșe), plumb (ponduri/greutăți de cântar, topituri), argint (monede), piatră (un monument funerar fragmentar, fragmente de râșnițe). Majoritatea covârșitoare o deține ceramica, fragmentele de recipiente destinate preparării, păstrării sau servirii hranei, dar și recipiente pentru ținut, adus sau băut lichide. Cantitatea cea mai mare de ceramică a fost descoperită într-o groapă de provizii amenajată într-unul din turnurile Porții Sinistra. În timp aceasta a fost umplută de romani cu resturile descoperite de noi în acest an. Printre fragmentele ceramice au fost descoperite și piroane din fier, un opaiț întreg și unul fragmentar (confectionate în atelierele Fortis, respectiv Octavi), fundul unui vas de import Terra sigillata roșu, dar și o monedă din bronz corodată. Complexul arheologic în care au apărut artefactele a fost amenajat cândva în perioada de funcționare a castrului din piatră, dar a „scăpat” cercetătorilor care au abordat inițial fortificația. Surpriza noastră a fost creată de descoperirea, în celălalt turn al Porții Sinistra, a unei statuete din teracotă în chiar primul strat de pământ excavat pentru punerea în evidență a obiectivului. Piesa are în jur de 20 cm lungime, dar îi lipsește soclul. Teracota romană o reprezintă pe Venus la picioarele căreia a fost figurat mai stilizat și Amor copil. Venus impudica este reprezentată cu o coafură elaborată, având ca accesoriu la gât o lunulă. Astfel de piese au mai fost descoperite în Dacia și probabil centrul lor de producție era la Apulum, unde au fost cercetate ateliere pentru confectionat teracote. Prezența unui Venus în castrul de la Buciumi nu trebuie să ne mire. În campaniile anterioare au mai fost descoperite exemplare din bronz și teracote, doar că realizarea artistică a celei descoperite de noi, în acest an, este una de excepție.

Alături de celelalte piese descoperite de noi, care vor face obiectul restaurării și publicării sub forma unui catalog, teracota Venus reprezintă o altă expresie a genului artistic roman care nu încetează să mire și să stârnească admirația deși au trecut 2000 de ani de atunci.

BIBLIOGRAFIE:

- Nicolae Gudea, *Castrul roman de la Buciumi*, Cluj, 1972.
Nicolae Gudea, *Castrul roman de la Buciumi-Das Römergrenzkastell von Buciumi*, Zalău, 1997.

Augustin Mocanu

Pseudotertine

1. zbor

copacul verde
își flutură crengile
în zborul spre cer

2. musca

lacomă musca
linge cu spor balele
șefilor soioși

3. taur

bătrânul taur
paște iarbă de aur
cu iz de juninci

4. vârcolaci

seara pe culme
vârcolacii ca șerpai
ling luna și-o sug

5. geneză

în apa mării
subt lumini de stele verzi
naște luna pești

6. viață

împins din umbră
abia o clipă zburdai
și-s supt înapoi

7. întrebări

cine mă vede?

doamne, nici eu nu mă
văd!
cine mă crede?

8. îngeri

o copila mea
tu naști îngeri de omăt
când te joci zburdând

9. poezie

o poezie
este o viperă rea
mușcă dispere

10. plop

rămâne verde
căposul plop piramidal
subt neaua albă

11. draci

colo-n vale-s draci
negri-tuci și dau din craci
ca niște săraci

12. frunze

una după alta
cad frunzele pădurii
și eu sunt o frunză

13. nebun

nebun cioplește-și
neastă din trunchi de tei
și fug în lume

14. rugă

lună, tu lună
dă-mi și mie o prună
c-am crescut mare

15. plugar

în brazda neagră
plugarul străluce
ca o lamă de cuțit

16. iarbă

prin iarbă treceam
ca-n pădure mă pierdeam
subt ea când doamne

17. prilaz

nu-i coaptă fata
doar se joacă de-a capra
sărind prilazul

18. vreme

hei vreme vreme
oprește puțin caii
că-s tare-asudați

19. ardere

lovit de toamnă
îmbrăcat în aur
flăcări e plopul

20. bing-bang

bing-bang bing-bang
clopotele iară bat
cine-a mai picat

21. război

plâng mamele plâng
sălciile toate plâng
feciorii uciși

22. mâte

mâte cu gripă
strănută în dunăre
ca nomazii uzi

23. lelea

în noaptea asta
ori în alta mai neagră
va sosi lelea

24. colindă

trec păcurarii
cu miei în desagi
cu ochii la cer

25. geniu

pe creste joacă
cerbul cu stea în frunte
sălbatec mugind

26. vrajă

fierbea bolovani
în oală de tuci
să-l ardă pe hoț

27. colindă 2

linu-i linu-i lin
mă preling subt iarbă fin
c-aici sunt străini

28. baba

a trecut baba
doamne a dus și colacii
să-și gate treaba

29. catren

ia una dintre mirese
are oase-n loc de fese
și-atunci, doamne, cum
se face
că la bou' ăsta-i place

„Scrisul, de când e lumea, n-a pierdut nicio bătaie”

urmare din pagina 3

constanței etice întruchipate mai întâi de ei, noi nu putem spune că am avut cu adevărat comunism în România” (pp. 182-183). Într-un alt loc, într-o provincie spiritualizată ca Bistrița, eseistul caută o alternativă la starea generală degradată a țării. Că o va și găsi, răspund parțial și paginile de față. *Înapoi în Europa!* e un text plin de obidă pe tema integrării, și târzii și șchioape, într-o Europă ea însăși în declin. Ultimul eseu, *Pedeapsa capitală, o tragică repunere în discuție*, e între cele mai complexe, aducând în dezbatere trei hotărâtoare acte ale existenței sociale: pedeapsa capitală, avortul, violul/violatorul. Aici, mai mult se pun întrebări, sugerate și de un eseu al lui Albert Camus, *Reflecții despre ghilotină* (1958), iar pentru aflarea unor răspunsuri, autorul ne îndeamnă

tot spre morala creștină: „Și dacă apelăm la învățătura creștină, vom fi de acord că ucigașul nu-și aparține. El este un «ales», în sens negativ, pedepsit să poarte povara sângelui, să execute sinuciderea, pedeapsa într-adevăr capitală, să plătească pentru un păcat suprem în chiar timpul când îl comite” (p. 196).

Ceea ce întărește caracterul de jurnal intelectual al volumului descris aici e *Addenda*, care cuprinde câteva pagini de aforistică. Gen literar greu, în care un scriitor fără exercițiul scriptural al lui Olimpiu Nușfelean poate eșua. Forța gândului e înghesuită în numai câteva rânduri, condamnate să devină memorabile. Spre ilustrare, îl alegem pe cel care conține și ultimul punct al cărții: „Sunt un om liber: mă poate contesta oricine” (p. 208). *Să furi raiul cu ajutorul cuvântului* e un jurnal de idei fermecător, care incită la replică.

Obsedantul deceniu*

urmare din pagina 6

ră din internat pentru revolta de la cantină. Nu lipsită de umor e, apoi, scena în care, mutându-se în gazdă, la doamna Albu (cea „plină de nuri”), Adrian, Cornel și Ștefan se trezesc, în toiul nopții, invadați de ploșnițe.

Adolescența este vârsta răzvrătirilor și totodată „vârsta de aur a dragostei”, o dragoste năvalnică pe care o cunosc, la castelul Ciucea, Adrian și Lia. Aici, timp de o vară, cei doi îndrăgostiți sunt găzduiți de Veturia Goga pentru a o ajuta la construcția mausoleului și la inventarul bibliotecii lui Octavian Goga. Plimbările pe malul Crișului reprezintă nu doar prilejul unui alt recital de poezie blagiană, ci și acela al unei noi risipe de iubire; o iubire ce se va dovedi, în final, tragică. Destinul frânt al lui Adrian Vaida e pecetluit de aforismul poetului Lucian Blaga: „Poezia este un veșmânt în care ne îmbrăcăm iubirea și moartea”.

Poate îngerii e un roman captivant, scris cu multă vervă și multă finețe. Impresionează, în cele douăzeci de capitole, crearea atmosferei de epocă, atenta descriere a unor interioare (biblioteca lui Goga) sau peisaje (cascada Vălu Miresei din satul Răchițele), excelenta construcție a dialogurilor ce par, unele dintre ele, veritabile interviuri (memorabil, în acest sens, este dialogul pe tema credinței dintre tatăl lui Adrian și Cornel). Personajele cărora scriitorul a reușit să le dea viață (Adrian, Cornel, Lia) sunt bine conturate, au un limbaj aparte și o viziune existențială ce le singularizează.

Meritul lui Artemiu Vanca rămâne acela de a fi realizat, prin intermediul amintirilor și al documentării laborioase, o panoramă a regimului totalitar din Ardeal care uniformizează oamenii, strivește idealurile adolescenței și face aproape imposibilă împlinirea unei iubiri adevărate.

* Prefață la romanul lui Artemiu Vanca, *Poate îngerii* (Editura Caiete Silvane, Zalău, 2015)

„N-au scris mână de înger, ci mână de țărână”

urmare din pagina 33

Toate acestea țin de ipostaza (starea) de pământean conștient de faptul că perfecțiunea aparține doar divinității: „că nu înger au tălmăcit sau au scris, ce mâna de tină și păcătoasă au scris”; „că n-au scris Duhul sfânt sau înger, ce duhul mahnirii și mână de țărână păcătoasă” sau: „Deci mă rog tuturor de obște, mai ales celor ce veți ceti această sfântă istorie de suflet folositoare, ori unde veți afla vreo greșală ori în slove, ori în cuvinte, ori în ortografie, să nu vă pripiti a ponosului; că n-au scris mână de înger ci mână de om păcătos”. Se creează astfel o pereche de sintagme antonimice *mână de înger* ≠ *mână de țărână* (*de tină, de lut*) pe care am putea-o numi, azi, „ocazională”. Dar frecvența cu care apare în finalul manuscriselor („operelor”), uneori în formă versificată („Și am scris cu mână de țărână/ trupul și mâna va putrezi,/ iară scrisoarea va dura/ Și cine aicea va ceti/ Numele meu va pomeni”), dovedește că, la un moment dat, perechea în discuție a fost consacrată prin uz într-o variantă funcțională a limbii: scrierile religioase. Este vizibil plusul de expresivitate adus de antonimia insolită, expresivitate datorată echivalenței *om* = *țărână* în comparație cu perechea adjectivală *perfect* (*ideal*) ≠ *imperfect* (*cu lipsuri*) care ar putea sugera calitatea scrisului unui autor.

Întregul enunț dobândește statutul de *f o r m u l ă f i n a l ă* care dă glas îngrijorării celui ce scrie, îngrijorare prilejuită de faptul că nu știe cum îi va fi apreciată osteneala sa de către cititorii la a căror îngăduință și bună credință apelează.

¹ Angela Bidu-Vrânceanu, Narcisa Forăscu, *Modele de structurare semantică*, Cu aplicații la limba română, Editura Facla, Timișoara, 1984.

Malaxorul de toamnă

■ **Ion Pop, Poeme - 1966-2011**, Ed. Școala Ardeleană, Colecția „Echinoc - seria de poezie”, Cluj-Napoca, 2015, volum apărut sub egida Universității „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca și a Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare.

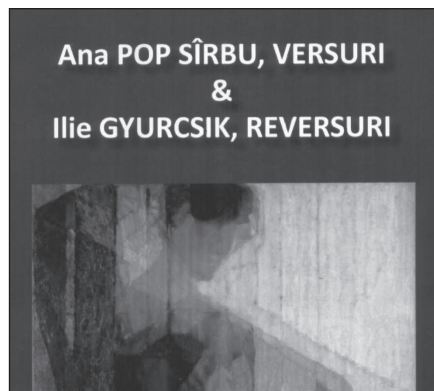
O antologie masivă de poezie (555 p.) din creația cunoscutului om de cultură clujean, profesor universitar, critic literar, publicist, traducător și poet Ion Pop. Despre autor, câteva rânduri scrise de Gheorghe Grigurcu: „(...) Deloc dezarmat, departe de resignare, abandon, devitalizare, autorul își comunică nu o dată decepția prin mijlocirea unor corespondențe dârze, marțiale. (...) Departe de a fi un eterat, un clorotic, el își însoțește impasul spiritual de o emisie de caricaturi ce divulgă o jovialitate rurală, un carnavalesc ancestral. Peste propozițiile nude ale confesiunii sunt așezate măști pestrițe, uneori truculente (...)”.

■ **Dumitru Țiganiuc, Peste nopțile noastre, fulgere așteptate**, Ed. Axa, Botoșani, 2012.

Tot despre o antologie e vorba și în cazul de față, prefăcută de Gellu Dorian. Despre autor: s-a născut la Ripiceni, județul Botoșani, în 1941; membru al URSS. Absolvent al Facultății de Filologie a Universității „A.I. Cuza”, promoția 1965. A colaborat cu versuri, articole literare și recenzii la: *Caiete Botoșanene*, *Amfitrion*, *Hyperion*, *Ateneu*, *Cronica*, *Convorbiri literare*, *Contemporanul*, *România literară*, *Luceafărul*, *Tribuna* ș.a. A condus cenaclul literar al Casei Corpului Didactic și pe cel al filialei Botoșani a Uniunii Scriitorilor. Face parte din colegiul de redacție al revistei de cultură *Hyperion - Caiete botoșanene*.

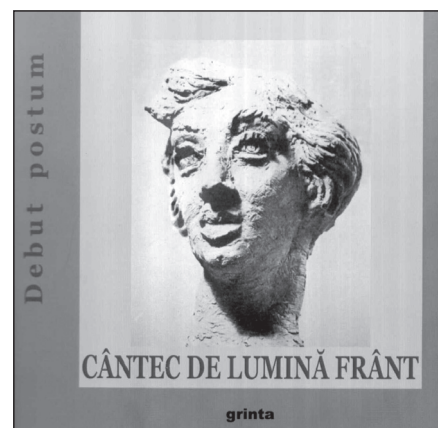
■ **Ana Pop Sîrbu, Versuri & Ilie Gyurcsik, Reversuri (notă introductivă, parafraze, interpretări)**, Ed. David Press Print, Timișoara, 2014; postfață de Rodica Bărbat - „Starea de poezie”, ilustrații: Adriana Lucaci & Septimiu Sîrbu.

Un volum inedit, cu 68 de poeme ale Anei Pop Sîrbu, parafrazate și interpretate (magistral!) de Ilie Gyurcsik, care mărturisește că, atras fiind de poeziile autoarei de pe un site de popularizare, a început să le comenteze... „După un timp - ne dezvăluie «coautorul» - Ana Pop Sîrbu mi-a propus să public comentariile la toate poemele sale, chiar în volumul în care vor apărea. Am acceptat imediat. Po-

emele mă interesau și din punct de vedere teoretic, întrucât urmărisem cu mare interes studiile și articolele privitoare la o posibilă *hermeneutică a parafrazei* (...)”. Ce a rezultat? Un volum pe care-l recomandăm poezilor și iubitorilor de Poezie de toate vârstele.

■ **Yvonne Rossignon, Cântec de lumină frânt** (Debut postum),

Ed. Grinta, Cluj-Napoca, 2015; prefăcută și ediție îngrijită de Maria Vaida, care precizează în „Nota îngrijitorului de ediție”: „Poemele adunate în acest volum sunt rodul unor cercetări îndelungi și sistematice prin colbul bibliotecilor și arhivelor din perioada interbelică. (...) Cercetările noastre au urmărit cu asiduitate și seriozitate numele său în toată presa la care am avut acces din limbile română, franceză și italiană. Rezultatul este uimitor, dovedește că *tonul de oracol* al Monicăi Lovinescu se adevărește și în cazul poetei Yvonne Rossignon, poeta florilor de prun, româncă ce a trăit în exil până la sfârșitul vieții. Locul ei în Istoria Literaturii Române este asigurat prin aceste pagini. Conștienți că volumul este valoros sub aspect literar și estetic, am privit cu respect întreaga operă a poetei, am scos la lumină aceste creații lirice de o frumusețe inefabilă, de o modernitate frapantă pentru perioada interbelică și nu numai”...

■ **Argeș 50 - memoria revistei, Nr. 3, august 2015.**

Din editorialul redactorului șef, Dumitru Augustin Doman: „Din iunie 2015, revista *Argeș* a intrat în cel de-al 50-lea an al existenței sale. Până la jubileu, ne propunem să marcăm, preț de 12 numere, momente și... schițe din istoria revistei: texte facsimilate, poze cu parfum de epocă, ecouri... Altfel spus, să ne amintim de cei ce-au trudit o jumătate de veac la ieșirea în lume a publicației care a pus orașul Pitești pe harta culturală a țării. În cei 50 de ani, n-a existat mare scriitor român contemporan care să nu fie publicat aici, după cum cei mai importanți scriitori au fost laureați ai revistei (...). La mulți ani revistei *Argeș*!

(D.H.)

■ **Juriul FestLit Cluj 2015**, alcătuit din Cornel Ungureanu, președinte, Gabriel Coșoveanu, Daniel Cristea-Enache, Emilian Galaicu-Păun, Antonio Patraș, Irina Petraș, Răzvan Voncu, membri, a decis **câștigătorul Marelui Premiu FestLit Cluj**:

Corin Braga cu cartea sa ***Acedia Jurnaldevise***, Editura Polirom, Iași, 2014.

„Lumile visului și universurile virtuale pun sub semnul întrebării un mecanism sau instrument psihologic pe care nici filozofii clasici, nici neuroștiințele moderne nu au reușit să-l elucideze: criteriul de certificare a realității. Ce anume ne face să avem certitudinea că ceea ce trăim este adevărat? [...] Visul, în schimb, pare să suspende nemijlocit criteriul de certificare, încât nu mai simțim nevoia (sau nu mai avem posibilitatea) să înlăturăm întâmplările fantastice sau pur și simplu neclare, lichide; în interiorul lui, toate lucrurile sînt egal îndreptățite. Deoarece sînt fragmentare, izolate unele de altele, visele obișnuite nu au nimic amenințător, nu ne tulbură certitudinea vieții reale; atunci însă cînd sînt puse cap la cap și capătă o continuitate, chiar un fel de coerență (deși nu una logică), ele construiesc o viziune totală, care tinde să se substituie celei reale. Astfel pot lua naștere universuri onirice paralele, suprapuse sau întrepătrunse cu lumea noastră” (Corin Braga într-un interviu cu Stelian Țurlea).

Nominalizații acestei ediții au fost: Grațiela Benga, Corin Braga, Rodica Braga, Al. Cistelean, Dan Cristea, Vasile Dan, Mircea A. Diaconu, Mircea M. Ionescu., Angelo Mitchievici, Doru Munteanu, Aurel Pantea, Doina Ruști, Octavian Soviany, Victor Gh. Stan, George State, Maria Șleahțișchi, Cornel Mihai Ungureanu, Dumitru Ungureanu.

Corin Braga a participat la deschiderea Festivalului Internațional de Carte Transilvania, marți ora 13, în Piața Unirii.

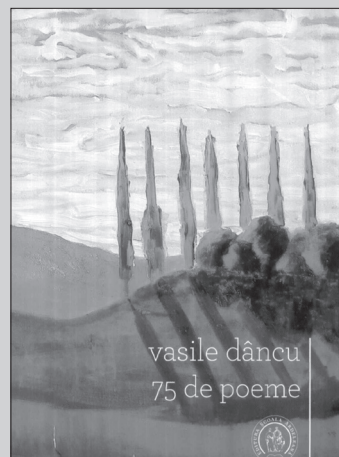
Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor (președinte Irina Petraș) **i s-a decernat Premiul pentru cea mai bună filială a anului.**

Festivitatea de premiere a fost onorată de prezența domnului Ionuț Vulpescu, ministrul Culturii.

Festivalul Național de Literatură a fost organizat cu sprijinul Ministerului Culturii și al Primăriei și Consiliului Local Cluj-Napoca.

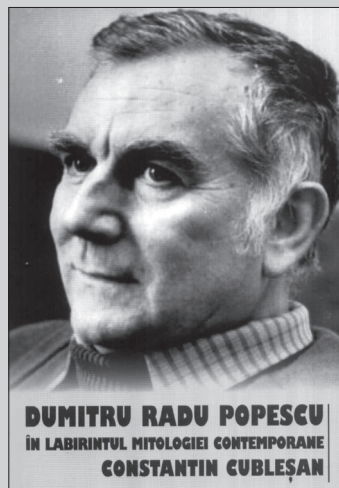
(Red.)

Am primit la redacție

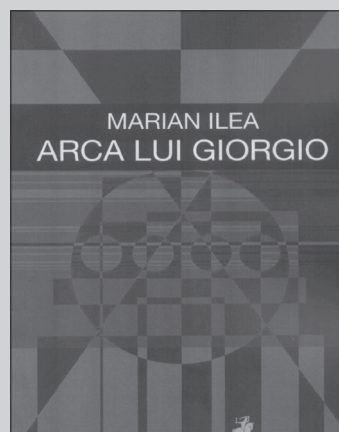
Vasile Dâncu
75 de poeme

Editura ȘCOALA ARDELEANĂ
Cluj-Napoca, 2015

Constantin Cubleșan
Dumitru Radu Popescu
ÎN LABIRINTUL MITOLOGIEI CONTEMPORANE

Editura ȘCOALA ARDELEANĂ
Cluj-Napoca, 2015

Marian Ilea
ARCA LUI GIORGIO
Editura TRACUS ARTE
București, 2015

Desenăm Patrimoniul

Proiect cultural co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național

Lansarea proiectului **Desenăm patrimoniul**

Avem bucuria de a vă anunța începerea proiectului **Desenăm patrimoniul**, proiect ce urmărește promovarea patrimoniului cultural material prin dezvoltarea abilităților creative în rândul publicului de toate vârstele. **Desenăm patrimoniul** este un proiect derulat în perioada 28 septembrie – 15 noiembrie 2015 și este inițiat de către Asociația Sinaptica în parteneriat cu Fundația Culturală First, Global Mindscape, Asociația Excelența prin Cultură și Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

În cadrul proiectului **Desenăm patrimoniul** va avea loc o campanie de promovare prin desen și pictură a patrimoniului local material. Campania va avea două componente – **evenimente** locale derulate de către partenerii din **București, Târgoviște, Timișoara și Zalău** și **un concurs online de desene** care au drept subiect patrimoniul material din România. În cadrul evenimentelor locale participanții își vor dezvolta și exersa abilitățile în domeniul desenului, sub îndrumarea unor artiști sau/și experți în patrimoniu, iar exercițiile lor creative vor porni de la obiecte de patrimoniu cultural. Concursul online de desene se derulează în intervalul 8 octombrie – 7 noiembrie 2015, este deschis tuturor persoanelor care au domiciliul în România și se va derula prin intermediul site-ului www.desenampatrimoniul.ro

Cui ne adresăm cu acest proiect:

- persoanelor din localitățile în care se derulează evenimentele de promovare a patrimoniului cultural și care au posibilitatea de a participa la atelierele de desen
- persoanelor de orice vârstă interesate de patrimoniu și de dezvoltarea abilităților creative, care doresc să participe la concurs
- organizațiilor și instituțiilor de cultură aflate în căutarea unor noi modalități de promovare a patrimoniului pe care îl gestionează
- școlilor și organizațiilor educaționale interesate de dezvoltarea abilităților creative ale copiilor și adulților.

Vă invităm să consultați site-ul www.desenampatrimoniul.ro și pagina de Facebook www.facebook.com/desenampatrimoniul pentru a vă ține la curent cu calendarul evenimentelor și pentru a afla condițiile de participare la concursul online de desene.

Contact: Adina Dragu, manager de proiect, Asociația Sinaptica, tel. 0726.896.639, email: asinaptica@gmail.com

UN EVENIMENT ÎN CADRUL FESTIVALULUI
MUZA
FEST

CONSILIUL JUDEȚEAN SĂLAJ
CENTRUL DE CULTURĂ ȘI ARTĂ AL JUDEȚULUI SĂLAJ
CENTRUL DE CERCETĂRI BIOLOGICE JIBOU

Simpozionul de Arte Vizuale
ARTĂ ÎN GRĂDINĂ
Grădina Botanică Jibou

DOREL DAVID MORAR
sculptură

**GEOMETRII
NEUCLIDIENE**

23 septembrie - 4 octombrie 2015

VERNISAJ:
23 septembrie 2015, ora 18

GALERIA CENTRULUI DE CULTURĂ ȘI ARTĂ AL JUDEȚULUI SĂLAJ
Piața 1 decembrie 1918, nr. 1, et. 1, Zalău

STRAIGHT from the BOTTLE

25 septembrie, ora 21.00
LIVE # VILA VLAD - Zalău

CENTRUL DE CULTURĂ
ȘI ARTĂ AL JUDEȚULUI
SĂLAJ

MUZA
FEST 2015

LIVE # HOTEL ROYAL, Zalău
17 oct. ora 21.00

BLUEJAZZBAND FIRE BLUEJAZZ

invitat special, din Franța
ETIENNE BRUNET
saxofon, clarinet bass

CORNELIU STROE
baterie, percutii

ROXANA STROE
chitară, voce

BOGDAN PARLEA
keyboards

CENTRUL DE CULTURĂ ȘI ARTĂ AL JUDEȚULUI
SĂLAJ

MUZA
FEST 2015

QUARTO d'ORO

1 octombrie 2015
ORA 18.00

calea Mariei

expoziție de pictură
LÁSZLÓ DÁNIEL

LIVE # VILA VLAD
Zalău

**BRESLT
ODRPI**

3 octombrie 2015
ora 21.00

GALERIA DE ARTĂ
a Centrului de Cultură și Artă
al Județului Sălaj VERNISAJ: 7 octombrie 2015, ora 18.00

MUZA
FEST 2015

CENTRUL DE CULTURĂ
ȘI ARTĂ AL JUDEȚULUI
SĂLAJ

MUZA
FEST 2015

Ediția a IV-a, 2015

Simpozionul de Arte Vizuale
ARTĂ ÎN GRĂDINĂ
Grădina Botanică Jibou

APA ÎN GRĂDINĂ

VERNISAJ
23 septembrie 2015, ora 18

GALERIA DE ARTĂ A CENTRULUI DE
CULTURĂ ȘI ARTĂ AL JUDEȚULUI SĂLAJ
Piața 1 decembrie 1918, nr. 1, et. 1, Zalău

Expoziție de pictură, fotografie, grafică și sculptură
23 septembrie - 4 octombrie 2015

CONSTANTIN RĂDUȚAN, pictură, Lugoj
RADU ȘERBAN, pictură, Cluj
FLORIN GHERASIM, fotografie, Cluj
DOREL DAVID MORAR, sculptură, Tirgu-Mureș
RADU PULBERE, pictură, Cluj
IOANA ANTONIU, pictură, Cluj
TEODORA PICA, pictură, Toronto, CA
DULIU CRISAN, grafică, Cluj
IULIA CRISAN, grafică, Cluj
LUCIAN MUNTEAN, pictură/fotografie, București
FLORA RĂDUȚAN, pictură, Lugoj

www.Simpozionulartaingradina.ro

Recital vocal-instrumental

GEBE FÜGI RENÁTA - vioară, soprană
KÖVÁRI LÁSZLÓ - orgă

Biserica Romano-Catolică Zalău

2 octombrie
18.00

CENTRUL DE CULTURĂ
ȘI ARTĂ AL JUDEȚULUI
SĂLAJ

MUZA
FEST 2015